

ग्रये वृत्रवले पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्विन्नाय पुत्रिणे पुरोडाशमेकां दश-
कपालं प्रजाकामोऽग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्यग्नये रस-
वतेऽजक्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्स्यामित्यग्निमेव रसवन्तस्त्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवैतु रसवन्तं करोति (४) रसवानेव भवत्यज-
क्षीरे भवत्याग्नेयी वा एषा यदजा साक्षादेव रसमवरुन्धेऽग्नये वसुमते पुरो-
डाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्यामित्यग्निमेव वसुमन्तस्त्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवैतु वसुमन्तं करोति वसुमानेव भवत्यग्नये वाज-
सुते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्सङ्ग्रामे संयते वाजम् (५) वा एष तिसी-
रति यः सङ्ग्रामं जिगीषत्यग्निः खलु वै देवनां वाजसुधमिमेव वाजसुत-
स्त्वेन भागधेयेनोपधावति धावति वाजु हन्ति वृत्रं जयति तस्त्वेन सङ्ग्राम-

मथो अ॒ग्निरिव॑ न॒ प्रति॒धेवे॑ भवत्य॒ग्नये॑ ऽग्निर॒ते पुरो॒डाशं॑ म॒ष्टाकं॑ पालं॒ निर्व॑-
 पे॒द्यस्या॒ग्राव॒ग्निसं॒भ्यद्धरे॑य॒निर्दिष्ट॑भागो वा ए॒तयो॒रन्यो॑ ऽनि॒र्दिष्ट॑भागो ऽन्यस्तौ
 सम्भ॑वन्तौ यज॑मानम् (६) अ॒ग्नि सम्भ॑वतः स ई॒श्वर आ॒र्तिमा॒तो-
 र्यद॒ग्नये॑ ऽग्निर॒ते निर्व॑पति भा॒गधेये॑ नै॒वैनौ॑ शमयति ना॒र्तिमा॒च्छति॑ यज॑मा-
 नो ऽग्नये॒ ज्योति॑ष्मते पुरो॒डाशं॑ म॒ष्टाकं॑ पालं॒ निर्व॑पेद्यस्या॒ग्निरुद्ध॑तो ऽहुते॑ ऽग्नि-
 हो॒त्र उ॒द्वाये॒दपर॑ आ॒दीप्या॑नू॒द्धृत्य॒ इत्या॑हुस्त॒त्तथा न॒ कार्यं॑ यद्वा॒गधेय॑म॒भि
 पूर्वं॑ उ॒द्ध्रियते॑ किम॒परो॑ ऽभ्यु॒त् (७) जिह्ये॑तेति॒ तान्ये॒वाव॒क्षाणा॑नि सन्नि-
 धा॒र्य म॒न्येदितः॑ प्रथ॒मं ज॒ज्ञे अ॒ग्निः स्वा॒द्योने॒रधि॑ जा॒तवै॒दाः । स गा॑य-
 त्रि॒या त्रि॒ष्टुभा॒ जग॑त्या दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑तु प्र॒जान॑न्निति॒ छन्दो॑भिरे॒वै-
 न॒ स्वा॒द्योनेः॑ प्र॒जेन॑त्येष॒ वाव सौ॑ ऽग्निरि॒त्याहु॑ज्योति॒स्त्वा अ॑स्य॒ परा॑प॒तित-

मिति यदग्रये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य (८) ज्योतिः परापतिं तदे-
 वार्वरुन्धे—६) [अन्नादौ प्रये दधाति करोति वाजं यजमानमुदस्य षट्
 च] ॥ ४ ॥ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्रावणं चरु-
 मभिशास्यमानो यद्वैश्वानरोद्वादशकपालो भवति संवत्सरो वा अग्निवैश्वानरः
 संवत्सरेणैवैनं स्वदयत्यपं पापं वर्णं हते वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधि-
 क्रावणो पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं हिरण्यं पुनान्यैवैनमाद्यमस्यान्नं
 भवत्येतामेव निर्वपेत्प्रजाकामः संवत्सरः (१) वा एतस्याशान्तो योनिं
 प्रजायै पशूनां निर्वहति योऽलं प्रजायै सन् प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो
 द्वादशकपालो भवति संवत्सरो वा अग्निवैश्वानरः संवत्सरेणैव भागधेयेन
 शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैनं वरुणपा-

शान्मश्नुति दक्षिणाणां पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्येवै-
 नम् (२) विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे जाते यदष्टाकपालो
 भवति गायत्रियैवैनं ब्रह्मवर्चसेन पुनाति यन्नवकपालस्त्रिवृतैवास्मिन् तेजो
 दधाति यद्विंशकपालो विराजैवास्मिन्नन्नाद्यं दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टुभै-
 वास्मिन्निद्रियं दधाति यद्द्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन् पशून् दधाति
 यस्मिन् जात एतामिष्टिं निर्वपति पुतः (३) एव तेजस्वर्यन्नाद इन्द्रि-
 यावी पशूमान् भवत्यव वा एष सुवर्गलोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमास-
 याजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वतिपादयति सुवर्गाय हि लोकाय
 दर्शपूर्णमासाविज्येत वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्यां वा पौर्णमासीं
 वतिपाद्यं संबत्सरो वा अभवैश्वानरः संबत्सरमेव प्रीणात्यथो संबत्सर-

मेवास्मा उपदधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्टयै (४) अथो देवता एवान्वा-
 रभ्यं सुवर्गं लोकमेति वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्यै
 ब्राह्मणा ऋतायवः पुरात्रमक्षत्रोग्रेयमष्टाकपालं निर्वपेद्देवानरं द्वादशकपाल
 मग्निमुद्वासयिष्यन् यदष्टाकपालो भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रीऽग्निर्योवने-
 वाग्निस्तस्मां आतिथ्यं करोत्यथो यथा जनं यतैऽवसं करोति तादृक् (५)
 एव तद्द्वादशकपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः
 खलु वा अग्नेर्योनिः स्वामेवैनं योनिं गमयत्याद्यमस्यालं भवति वैश्वा-
 नरं द्वादशकपालं निर्वपन्मास्तुः सप्तकपालं ग्रामकाम आहवनीये
 वैश्वानरमधिश्नयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य विधृत्यै द्वादशक-
 पालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै

त्सरो वा अग्निवैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेवाचि नास्मिन्मृजाते संवत्सराय वा
एतौ समेमाते यौ सममाते तयोर्ध्वः पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य संवत्सरो वा अग्निवैश्वानरः
संवत्सरमेवास्वा निर्वरुणम् (२) परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं
वा एष प्रतिगृह्णाति योऽर्वि प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदर्वि
प्रतिगृह्य संवत्सरो वा अग्निवैश्वानरः संवत्सरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य उभयादत्त प्रतिगृह्णात्यश्वं वा पुरुषं
वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत्त (३) प्रतिगृह्य संवत्सरो वा
अग्निवैश्वानरः संवत्सरस्वदितमेव प्रतिगृह्णाति नात्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वान-
रं द्वादशकपालं निर्वपेत् सनिमेयन्तसंवत्सरो वा अग्निवैश्वानरो यवा खलु

वै संवत्सरं जुनतायां चरत्पथः स धनार्थो भवति यैश्चानुरं द्वादशकपालं
 निर्वपति संवत्सरसातामेव सनिमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा भवन्ति
 यो वै संवत्सरम् (४) प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव
 यैश्चानुरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुक्ते तं भागधेयेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै
 यया रज्ज्वीत्तमां गामाजैतां भार्तव्यापु प्रहिणुयाद्विक्रतिमेवास्मै प्रहि-
 णोति—३६) [मूर्जाते वरुणमुभयादंसंवत्सरं षट्त्रिंशच्च] ॥ ६ ॥

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेन भागधेये-
 नोपधावति स एवास्मै पशून् प्रयच्छति पशुमानेव भवति चरुं भवति स्वादे-
 वास्मै योनैः पशून् प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावते पुरोडाशमेकादशकपालं
 निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तस्त्वेन भागधेयेनोपधा-

वति सः (१) एवास्मा इन्द्रियं पशून् प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्रा-
य घर्मवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै
घर्म इन्द्रमेव घर्मवन्तस्त्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं
दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवतीन्द्रायाकर्वन्ते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद-
न्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवाकर्वन्तस्त्वेन भागधेयेन (२) उप-
धावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय घर्मवन्ते पुरोडा-
शमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावत् इन्द्रायाकर्वन्ते भूतिकामो यदि-
न्द्राय घर्मवन्ते निर्वपति शिर एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावत् आत्मा-
नमेवास्य तेन करोति यदिन्द्रायाकर्वन्ते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति भवत्येवे-
न्द्राय (३) अहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः पाप्मनां गृहीतः

स्यात् पाप्मा वा अ० ह इन्द्रमेवा० हो मुच० स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवैनं पाप्मनोऽ० हसो मुञ्चतीन्द्राय वै मृधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वे-
 पेद्यं मृधोऽभि प्रवेपेरन् राष्ट्राणि वाभि संमियुरिन्द्रमेव वैमृध० स्वेन भागधेये-
 नोपधावति स एवास्मान्मृधः (४) अपहृन्तीन्द्राय त्रित्रि पुरोडाशमेकाद-
 शकपालं निर्वपेहुहो वा परियतो वेन्द्रमेव त्रानार० स्वेन भागधेयेनोपधा-
 वति स एवैनं त्रायत इन्द्रायाकार्कश्वमेधवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वे-
 पेद्यं महायज्ञो नोपनमेदेते वै महायज्ञस्यान्त्ये तनू यदकार्कश्वमेधाविन्द्रमेवा-
 कार्कश्वमेधवन्त० स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै (५) अन्ततो महा-
 यज्ञं व्यावयत्युपैनं महायज्ञो नमति—७) [स भागधेयेनेन्द्राय मृधोऽस्मै
 सप्त च] ॥ ७ ॥ इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्भामे-

काम इन्द्रमेवान्वृजुःस्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सजाताननुकान्
 करोति ग्राम्येव भवतीन्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्यस्य सेनासः शितेव स्यादि-
 न्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति सैवास्य सेनाः
 सयति बल्वजानपि (१) इधमे सन्नद्येद्वीर्यत्राधिष्कवा न्यमैहत्ततो
 बल्वजा उदतिष्ठन् गवामेवैनं न्यायमपिनीय गा वेदयतीन्द्राय मन्यमते मन-
 स्वते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्सङ्गमे संयत्त इन्द्रियेण वै मन्यना
 मनसा सङ्गमं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तःस्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति तम् (२) सङ्गममेतामेव
 निर्वपेद्यो हतमनाः स्वयम्याप इव स्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रान्तान्य-
 थैव हतमनाः स्वयम्याप इन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तःस्वेन भागधेयेनोप-

धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति न हृतमनाः स्वयम्पापो भवती-
 न्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः कामयेत् दानकामा मे प्रजाः
 स्युः (३) इतीन्द्रमेव दातारस्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै दान-
 कामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे पुरोडा-
 शमेकादशकपालं तिर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारस्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादश-
 कपालं निर्वपेदप रुद्धो वा (४) अपरुध्यमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणस्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवैनं त्रायते जनपुरुषो भवतीन्द्रो वै सहङ् देवताभिरा-
 सीत् स न व्यावर्तमगच्छत् स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालं
 निरवपनेनैवास्मिन्निन्द्रियमवधाच्छकरी याज्यनुवाक्ये अकरोदजो वै शकरी

स ए॒नं व॒ज्रो भू॒त्या ऐ॒न्ध (५) सोऽभ॒वत्सोऽबि॒भेदु॒तः प्र मा॑ घ॒ह्यती॒ति स प्र॒जा-
प॒तिं पु॒नरु॒पाधा॒वत् स प्र॒जाप॑तिः श॒क्या अ॒धि रे॒वती॑ नि॒रमि॑ती॒त शान्त्या॒ अप्र॑-
दा॒हाय॒ योऽल॑श्चि॒यै स॒न्तस॒हृद् स॒मानैः॑ स्या॒तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमे॒काद॑शक॒पालं॑
नि॒र्वपे॒दिन्द्र॑मे॒व स्वे॒न भा॒गधे॒येनो॑प॒धाव॑ति॒ स ए॒वास्मि॑न्नि॒न्द्रियं॑ द॒धाति॒ रेवती॑ पुरो-
ऽनु॒वाक्या॑ भ॒वति॑ (६) शान्त्या॒ अप्र॑दा॒हाय॒ शक॑री या॒ज्यां व॒ज्रो वै श॒करी॒ स ए॒नं
व॒ज्रो भू॒त्या इ॒न्धे भ॒वत्ये॒व—१४) [अ॒पि त॒स्यै॒व न्य भ॒वति॒ चतु॑र्द॒श च] ॥८॥

आ॒ग्रावै॒ष्णव॑मे॒काद॑शक॒पालं॑ नि॒र्वपे॒दिभि॒चर॑न्त्सरे॒स्वत्या॒ज्यभा॒गा स्या॒ह्य-
ह॑स्प॒त्यश्च॒र्यदा॑ग्रावै॒ष्णव॑ ए॒काद॑शक॒पालो॑ भ॒वत्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो
दे॒वता॑भि॒श्चैवे॒न य॒ज्ञेन॑ चा॒भिच॑रति॒ सर॑स्वत्या॒ज्यभा॒गा भ॒वति॒ वाग्वै॒ सर॑स्वती
वा॒चैवे॒नम॑भि॒चर॑ति॒ बार्ह॑स्प॒त्यश्च॒रुर्भ॒वति॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वानां॑ बृ॒हस्प॑तिर्ब्रह्म॒णैवे॒नम॑-

भिचरति (१) प्रति वै परस्तु भिचरन्तमभिचरन्ति द्वे पुरे जुषाक्ये कर्वा-
 वतिप्रयुक्त्या एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवताभिरेव देवताः प्रतिचरति यज्ञेन
 यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मण ब्रह्म स देवताश्चैव यज्ञश्च मध्यतो व्यवस्यति तस्य
 न कर्तृश्चनोपाव्याधोभवति नैनमभिचरन्स्तृणत आग्रावैष्णवमेकादशकपालं
 निर्वपेद्यं यज्ञो न (२) उपनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निश्चैव विष्णुश्च स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत उपेनं यज्ञो न मत्याग्रावैष्णवं घृते
 चरुं निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्निर्वै चक्षुषा मनुष्या विपश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निश्चैव
 विष्णुश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेव (३) अस्मिन् चक्षुर्वै चक्षुष्मामेव
 भवति धेन्वै वा एतदेतो यदाज्यमनदुहस्तण्डुला भियुनादेवास्मै चक्षुः प्रज-
 नयति घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चभूस्तेजसिवास्मै तेजश्चधुरवहन् इन्द्रियं

त्रै वी०यं वृ०क्ते भ्रातृ०व्यो यज०मानोऽयज०मानस्याध्व०रक०ल्पां प्रति निर्व०पे०द्धानृतृ०व्ये
 यज०माने नास्ये०न्दि०यम् (४) वी०यं वृ०क्ते पू०रा वा०चः प्रव०दितो निर्व०पे०द्याव०त्येव वा०क्
 ताम०प्रो०दितां भ्रातृ०व्यस्य वृ०क्ते ताम०स्य वा०चं प्रव०दस्ती०मन्या वा०चोऽनु प्रव०-
 दन्ति ता इ०न्दि०यं वी०यं यज०माने द०द्यत्याग्नावै०ष्णवम०ष्टाक०पालं निर्व०पेत् प्रातःस०व-
 नस्या०काले सर०स्व०त्याज्य०भागा स्याद्वा०र्हस्प०त्यश्च०रु०र्यद०ष्टाक०पालो भ०व०त्यष्टा०क्षरा
 गाय०त्री गाय०त्रं प्रातःस०वनं प्रातःस०वनमे०व तेन०प्नोति (५) आग्ना०वै०ष्णवमे०का-
 द०शक०पालं निर्व०पे०न्मा०ध्य०न्दि०नस्य स०वनस्या०काले सर०स्व०त्याज्य०भागा स्याद्वा०र्ह-
 स्प०त्यश्च०रु०र्यदे०काद०शक०पालो भ०व०त्ये०काद०श०क्षरा त्रि०ष्टुप् त्रै०ष्टुभं मा०ध्य०न्दि०न०स०र्वनं
 मा०ध्य०न्दि०नमे०व स०र्वनं तेन०प्नोत्याग्नावै०ष्णवं द्वा०र्दशक०पालं निर्व०पे०त्तृती०यस०वनस्या०-
 काले सर०स्व०त्याज्य०भागा स्याद्वा०र्हस्प०त्यश्च०रु०र्यद्वा०र्दशक०पालो भ०व०ति द्वा०र्दश०-

क्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव तेजप्रोति देवताभिरेव
 देवताः (६) प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म कपालैरेव
 छन्दास्याप्रोति पुरोडाशैः सर्वनानि मैत्रावरुणमेककपालं निर्वपेद्दशार्थै
 काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशानुबन्ध्या सो एवैतस्यैककपालो भवति न
 हि कपालैः पशुमर्हत्यामुम्—३७) [चरति नैवन्दियमाप्रोति देवताः
 सप्तत्रिंशच्च] ॥ १ ॥ असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
 प्रायश्चित्तिमैच्छन् तस्मा एत*सोमारौद्रं चरुं निरवपन् तेनैवास्मिन् चरुमद-
 दुर्यो ब्रह्मवर्चसकांमः स्यात्तस्मा एत*सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत् सोमश्चैव
 रुद्रञ्च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं धत्ते ब्रह्मवर्चस्यैव
 भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्भुङ्क्षुः (१) वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षा-

देव ब्रह्मवर्चसमर्वरुन्वे परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्य श्वेताये
 श्वेतवत्साये द्रुवं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव
 ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुश्चर्मा भवि-
 तोरिति मानवी ऋचौ धार्ये कुर्याद्यद्वै किञ्च मनुर्वदत्तद्वेषजम् (२) शेष-
 जमेवास्मै करोति यदि विभीयादुश्चर्मो भविष्यामीति सोमापौष्णं चरुं निर्व-
 पेत्सौम्यो वै देवर्तया पुरुषः पौष्णाः स्वयैवास्मै देवर्तया पशुभिस्त्वचं
 करोति न दुश्चर्मो भवति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेत् प्रजाकामः सोमो वै रेतोषा
 अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधात्यग्निः प्रजां प्रजनयति
 विन्वते (३) प्रजाः सोमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिरन्तसौम्यो वै देवर्तया पुरुष
 एष रुद्रे वसुभिः स्वाया एवैवं देवहाये निष्क्रिय इद्राय विदधति सजगाति-

माञ्छति सोमारीद्रं चरुं निर्विषण्योर्गामवावी सोमं वा एतस्य रसो गच्छ-
 त्यग्निं शरीरं यस्य ष्योगामयति सोमदेवास्य रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीर-
 मत्र यदि (४) इतासुर्भवति जीवत्येव सोमार्द्रयोर्वा एतं प्रसितं होता
 निष्पिबति स ईश्वर आर्तिमातोरनुदानं होत्रा देयो वह्निर्वा अनुदानं वह्नि-
 होता वह्निनैव वह्निमात्मानं स्पृणोति सोमारीद्रं चरुं निर्विषयः कामयेत
 स्वैऽस्मा आयतने भ्रातृव्यं जनयेयमिति वेदिं परिगृह्णार्धमुद्धन्यादर्धं नार्धं
 बर्हिषः स्तृणीयादर्धम् (५) नार्धमिध्मस्याभ्यादद्यादर्धं न स्व एवास्मा
 आयतने भ्रातृव्यं जनयति—(१२) [रुद्रो भेषजं विन्दते यद्यर्धं द्वादशा
 च] ॥ १० ॥ ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्विषेन्माहृतं सप्तकपालं ग्राम-
 काम इन्द्रश्चैव मरुतश्च स्वेन भागधेयेमोषधावति त एवास्यै सज्जितान् प्रब-

च्छन्ति ग्राम्येव भवत्याहवनीयं ऐन्द्रमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्यै सप्तकपालो मारुतो भवति सप्तगणा वै मरुतो गणश एवास्मै सज्जान-
वरुन्धे ऽनुव्यमान् आसादयति विशमेव (१) अस्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव
निर्वपेद्यः कामयेत क्षत्राय च विशे च समदं दद्यामित्यैन्द्रस्यावद्यन् ब्रूया-
दिन्द्रायानुब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन् ब्रूयान्मरु-
द्रथो ऽनुब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति
वितृ० हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (२) निर्वपेद्यः कामयेत कल्पेरन्निति यथावेव-
तमवदायं यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवान् यथायं कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्र-
मेकादशकपालं निर्वपेद्द्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम इन्द्रश्चैव विश्वाश्च
देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सज्जान् प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भव-

त्वैन्द्रस्यावुदायं वैश्वदेवस्यावयोदैन्द्रस्य (३) उपरिष्ठाविन्दिष्येजैवास्मां उभ-
 यतः सजातान् परिगृह्णात्युपाधायपूर्वयं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै
 पृथिव्यै दुग्धे प्रैत्यङ्गवं चरुं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकामः पृथिव्यै वै पयंसो मरुतो
 जाताः पृथिव्यै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतया सजाता मरुत एव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति त एवास्मै सजातान् प्रयच्छन्ति ग्राम्यैव भवति प्रियवती
 याज्यानुवाक्ये (४) भवतः प्रियमेवैनं समानानां करोति द्विपदां पुरो-
 ऽनुवाक्या भवति द्विपद एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशून्व-
 रुन्धे देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा मियो विप्रिया आसन् तेऽन्योन्यस्मै
 ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यक्रामन्नुग्रिवसुभिः सोमो रुद्रेरिन्द्रो मरुद्विर्वरुण
 आवित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तम् (५) एतयामुद्धान्यायाजयदमये

वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निरवपत्सोमीय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते
 पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायदित्यवते चरुं ततो वा इन्द्रं देवा ऋष्यया-
 याभि समजानत यः समानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या याजयेद-
 ग्रये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपत्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते
 पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणाय (६) आदित्यवते चरुमिन्द्रमेवैनं भूतं
 ऋष्ययाय समाना अभि संजानते वसिष्ठः समानानां भवति—१४) [एवै-
 वैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च] ॥ ११ ॥ हिण्यगर्भं
 आपो ह यत्प्रजापते । स वेद पुत्रः पितरः स मातरः स सनुर्भुवत् स भवत्यु-
 नर्मधः । स द्यामौर्णोदन्तरिक्षः स सुवः स विश्वा भुवो अभवत्स आभवत् ।
 उदु त्वं चित्रम् । स प्रतवन्नवीयसाग्ने द्युघ्नं संयती । बृहसतन्ध आनुनी ।

नि कान्या वेचसः शश्वत्सकुहस्ते ववानः (१) नयाँ पुरुषि । अग्निभुवद्र-
 यिपती रयीणां सत्रा चक्राणो अमृतांनि विश्वा । हिरण्यपणिमृतये
 सवितारमुपेदये । स चेता देवता पदम् । वाममुद्य सवितर्वांसमु श्वो विवे-
 दिवे वाममस्मभ्यं सावीः । वामस्य हि क्षयस्य देव भूरया विषा वांस-
 भाजःस्याम । बद्धित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि । प्रया भूमि प्रव-
 त्वति मृगा जिनोषि (२) महिनि । स्तोमांसस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठोभ-
 न्यकुर्षिः । प्रया वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि । क्रुदूदरेण सख्या सजेय-
 यो मा न रिष्येद्वर्येष्व पीतः । अयं यः सोमो न्यवाय्यस्मे तस्मा इन्द्रं प्रति-
 रमेम्यच्छे । आपान्तमन्यस्तृपलप्रभर्मा घुनिः शिर्मावाञ्छरुमा ऋजीषी ।
 सोमो विश्वान्यतसा वनाति नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः । प (२)

सुवानः सोमं ऋतुयुष्मिकेतेन्द्राय ब्रह्म जमदग्निर्चैव । वृषा यन्तासि शर्वस-
 स्तुरस्यान्तयेच्छ गृणते धर्त्रे दृ२ ह । सवार्यस्ते मदै च शुष्मयश्च ब्रह्म नरो
 ब्रह्मकृतः सपर्यन् । अर्को वा यत्तुरते सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते प्लुतु
 तुर्याम् । वर्षट् ते विष्णवाः आकृणोमि तन्मै जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम् ।
 (४) वर्षन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरौ मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः । प्र
 तत्तै अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शं२ सामि वयुनानि विद्वान् । तं त्वा
 बृणामि तवसमतवीयान् क्षयन्तमस्य रजसः पराके । किमित्तै विष्णो
 परि२क्ष्यै भृत्प्र यद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि । मा वर्षो अस्मदपंगूह एत-
 द्यदन्यरूपः समिधे बभूथ । (५) अग्रे दा दाशुर्वै रथि वीरवन्तं परी-
 णसम् । शिशीहि नः सूनमतः । दा नो अग्रे श्रुतिनो दाः संहिस्त्रिणो दुरो-

न वाज्रं श्रुत्या अपावृष्टि । प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्णं कङ्कम-
 षसो विदियुतुः । अग्निर्दा द्रविणं वीरपैशा अग्निक्रिषिं यः सहस्रां सनोति ।
 अग्निर्दिवि हव्यमातंतानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा । मा (६) नो मर्षोरा
 तू भेर । घृतं न पूतं तनूरपाः शुचि हिरण्यम् । तनै रुक्मो न रोचत
 स्वधावः । उभे सुश्वन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीव आसनि । उतो न उत्पुण्या
 उक्थेषु शवसस्पत इषः स्तोतृभ्य आभर । वायो शतः हरीणां युवस्व पोष्या-
 णाम् । उत वा ते सहस्रिणो रथ आ यातु पाजसा । प्र याभिः (७)
 यासि दाश्वाः समच्छां नियुद्रिर्वायविष्टये दुरोणे । नि नो रयिः सुभोजसं
 युवेह नि वीरवङ्गव्यमश्वियञ्च राधः । रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रं सन्तु तवि-
 वाजाः । क्षमन्तो याभिर्मदेम । रेवाः इद्रेवतः स्तोता स्यात् त्वावतो मघेनः ।

प्रेतु हरिवः श्रुतस्य—४०) [वधानो जिनोषि प्र ह्वयं बभूथ मा यामि-
 श्रत्वारिश्वाच्च] ॥ १२ ॥ प्रजापति (३३९) रम्ये (२५४) प्रये
 (१८०) प्रये (४०६) वैश्वानर (३२९) मादित्य (२३६) मैत्र
 (२५७) मिन्द्राया (३१४) मावैष्णव (३३७) मसा (२६३) वैद्व
 (३१४) हिरण्यगर्भो (३१०) द्वादश (३५१८) ॥ १२ ॥ इति
 तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रपाठकः ॥

उम् आदित्येभ्यो भुवद्वद्वाश्चरुं निर्वपेद्वृत्तिकाम आदित्या वा एतं भृत्ये
 प्रतिनुदन्ते योऽलं भृत्यै सन् भूर्ति न प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवद्वतः स्वेन
 भाग्येनोपधावति त एवैतं भूर्ति गमयन्ति भवत्येवादित्येभ्यो धारयद्वद्वाश्चरुं
 निर्वपेद्वद्वाश्चरुं वापरुध्यमानो वादित्या वा अग्नौ हार आदित्या अग्नमपितार

आदित्यानेव धारयद्गतः (१) स्वेन भागधेयेनोपवावति त एवैनं विशि-
 दाघृत्यनपरुथ्यो भवत्यदितेऽनुमन्यस्वेत्यपरुथ्यमानोऽस्य पदमाददीतेयं वा
 अदितिरियमेवास्मै राज्यमनुमन्यते सत्याशीरित्याह सत्याभेवाशिषं कुरुत
 इह मनु इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः करोत्युप प्रेतं मरुतः (२) सुदानव-
 एना विशपतिनाभ्यमु राजानमित्याह मारुती वै विद् ज्येष्ठो विष्पतिर्विश्वेन
 राष्ट्रेण समर्वयति यः परस्तादाम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्गृहीनाहरेच्छुक्काश्च
 कृष्णाश्च विचिनुयाद्ये शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया
 विद्विंशमेवावंगच्छति (३) अवंगतास्य विहनवगतश्चाष्टमित्याहुर्देवैः कृष्णाः
 स्युस्तं वारुणं चरुं निर्वपेद्धारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशंश्च राष्ट्रञ्चावंगच्छति
 यद्वि नावंगच्छेद्विममहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुमाद्विमुष्यै विशो-

ऽवगन्तो॒रिति॒ निर्वे॑पदा॒दित्या॒ एवैनं॑ भा॒गवे॑यं प्रे॒प्सन्तो॒ विश॑म॒वं (४)
 ग॒मय॑न्ति॒ यदि॒ नाव॑गच्छे॒दाश्व॑त्थान्म॒यूखान्॑ स॒प्त म॑ध्यमे॒षाया॒मुप॑हन्यादि॒दमु॒
 ह॒मादि॑त्यान् ब॒भ्रा॒म्यामु॒ष्माद॑मु॒ष्यै विशो॑ऽव॒गन्तो॒रित्या॑दित्या॒ एवैनं॑ बृ॒ह॒
 वी॒रा॒ विश॑म॒वंग॑मयन्ति॒ यदि॒ नाव॑गच्छे॒देत॑मे॒वादित्यं॒ चरुं॑ निर्वे॑पेदि॒ध्मेऽपि॑
 म॒यूखान्त्स॑न्ने॒ह्येद॑न॒परु॒ध्यमे॒वाव॑गच्छत्याश्व॒त्था भ॑वन्ति॒ म॒रुतां॑ वा ए॒तत्
 (५) ओ॒ जो यद॑श्व॒त्थ ओ॒जसै॒व विश॑म॒वंग॑च्छति॒ सप्त॑ भ॒वन्ति॒ स॒प्तग॑णा॒
 वै म॒रुतो॑ ग॒ण॒श ए॒व विश॑म॒वंग॑च्छति—१८) [धार॑य॒द्वतो॑म॒रुतो॑गच्छत्य॒
 वैत॑दृ॒ष्टाद॑श च] ॥ १ ॥ दे॒वा वै म॒त्योरा॑वि॒भय॑स्ते प्र॒जाप॑न्ति॒मुपा॑धावन्
 ते॒भ्य ए॒तां प्रो॒जाप॑त्या॒शत॑कृ॒ष्णलां॑ नि॒रव॑प॒त्तयै॒वैष्व॑म॒ृतंम॑द॒वाद्यो॑ म॒त्योर्वि॒
 भी॒यात्त॑स्मा॒ एतां॑ प्रो॒जाप॑त्या॒शत॑कृ॒ष्णलां॑ निर्वे॑पेत् प्र॒जाप॑ति॒भेव॑ स्वेन॒

भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्नार्थुदधाति सर्वमारुरेति शतकृष्णला भवति
 श्रुतायुः पुरुषः श्रुतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये (१) प्रतितिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै
 घृतममृतं हिरण्यमायुश्चैवास्मां अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारि चत्वारि
 कृष्णलान्यवद्यति चतुरवत्तस्यास्या एकधा ब्रह्मण उपहरत्येकैव यजमान
 आर्युदधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रार्थन्तिमैच्छन् तस्मा
 एतं सौर्यं चरुं निरवपन् तेनैवास्मिन् (२) रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः
 स्यात्तस्मा एतं सौर्यं चरुं निर्वपेदमुमेवादित्यं स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो रुचमौ भवत उभ-
 यते एवास्मिन् रुचं दधाति प्रयाजे प्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य एवास्मै
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्ध आग्नेयमष्टाकंपालं निरपेत्तावित्रं द्वादशकंपालं भूम्बै

(३) चरुं यः कामयेत् हिरण्यं विन्देयं हिरण्यं मोषेन मेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैर्नद्विन्दते सावित्रो भवति सवि-
तृप्रसूत एवैर्नद्विन्दते भूम्यै चरुर्भवत्यस्यामेवैर्नद्विन्दत उवैन्* हिरण्यं नमति
विवा एष इन्द्रियेण वीर्येणार्थते यो हिरण्यं विन्दत एताम् (४) एव निर्वै-
रेद्धिरण्यं वित्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यत एतामेव निर्वैपद्यस्य हिरण्यं
नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैर्नद्विन्दति सावित्रो
भवति सवितृप्रसूत एवैर्नद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां ता एतन्नश्यति यन्न-
श्यत्यस्यामेवैर्नद्विन्दतीन्द्रः (५) त्वष्टुः सोममभीषहापिबत् स विष्वङ्
व्याच्छत् स इन्द्रियेण सोमपीथेन व्याधत् स यदूर्ध्वमुद्वमीत्ते श्यामाका
अभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मां एत* सोमेन्द्र* श्यामाकं षुर्न निरवपचे-

नैवास्मिन्निन्द्रियं सोमपीथमदधादि वा एष इन्द्रियेण सोमपीथेनर्घ्यते
 यः सोमं वर्धति यः सोमवामी स्यात्तस्मै (६) एतश्च सोमेन्द्रश्च श्या-
 माकं चरुं निर्वपेत् सोमश्चैवेन्द्रश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावैवास्मि-
 न्निन्द्रियं सोमपीथं धत्तो नेन्द्रियेण सोमपीथेन व्यृध्यते यत्त सौम्यो भवति
 सोमपीथमेवारुन्धे यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोम-
 पीथमवरुन्धे श्यामाको भवत्येष वाव स सोमः (७) साक्षादेव सोम-
 पीथमवरुन्धे एतन्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाश-
 मेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवारुन्धे पशून् प्रजयति वृद्धानिन्द्रः प्रयच्छति
 दधि मधु घृतमापो घाना भवन्त्येतद्वै पशूनां रूपश्च रूपेणैव पशून्वरुन्धे
 पञ्चगृहीतं भवति पाकुरा हि पशवो बहुरूपं भवति बहुरूपा हि पशवः (८)

समृद्धये प्राजापत्यं भवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजापतिरेवास्मै पशून् प्रजनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु यन्मध्वग्री जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्री प्रदधाति पङ्क्त्यौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तः पुरुषः पाङ्क्तोः पशव आत्मानमेव मृत्योर्निष्कीयं पठानवरुन्धे—४१) [इन्द्रियेऽस्मिन् भूया एतामिन्द्रस्तस्मै सोमः पशव एकंचत्वारिंशच्च] ॥ २ ॥ देवा वै सत्रमास तर्द्धिपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमः राजानं यशं आच्छत् स गिरिमुवै तमग्रिरनूदत्तावग्रीषोमौ समभवतां तविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टो ऽनु परैत्तावब्रवीद्याजयंतं मेति तस्मां एतामिष्टिं निरंवपतामग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौभ्यं चरुं तयैवास्मिन् तेजः (१) इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमघत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्रेयमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालः

सौम्यं चरुं यदाग्रेयो भवति तेज एवास्मिन् तेन दधाति यद्वेन्द्रो भवतीन्द्रिय-
मेवास्मिन् तेन दधाति यत् सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाग्रेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे
समाश्लेषयेत्तेजश्चैवास्मिन् ब्रह्मवर्चसश्च समीचीं (२) दधात्यग्नीषोमीयमे-
कादशकपालं निर्वप्य कामो नोपनमेदाग्रेयो वै ब्राह्मणः स सोमं पिबति
स्वामेव देवतास्त्वेन भागधेयेनोपधावति सैवेन कामेन समर्धयत्युपैनं कामो
नमत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामोऽग्नीषोमावेव स्वेन भाग-
धेयेनोपधावति तावेवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्यैव (३) भवति
यदष्टाकपालस्तेनाग्रेयो यच्छयांमाकस्तेन सौम्यः समृद्धयै सोमाय वाजिने
श्यामाकं चरुं निर्वप्यः क्लृब्याद्विभीयाद्रेतो हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्राम-
त्यथैष क्लृब्याद्विभाय सोममेव वाजिनस्त्वेन भागधेयेनोपधावति स एवा-

स्मिन् रेतो वाजिनं दधाति न ह्रीवो भवति ब्राह्मणस्पत्यमेकादशकपाले
निर्वैपेद्द्वारमकामः (४) ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
सजातान् प्रयच्छति ग्राम्यैव भवति गणवन्ती याज्यानुवाक्यै भवतः सजातै-
रैवैर्न गणवन्तं करोत्येतामेव निर्वैपेद्यः कामयेत ब्रह्मन् विंशं विनाशयेय-
मिति मारुती याज्यानुवाक्यै कुर्याद् ब्रह्मन्नेव विंशं विनाशयति—४३)
[तेजः समीचीएव ग्रामकामखिचत्वारिंशश्च] ॥ ३ ॥ अयस्यो घृ-
निर्वैपेत् सुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽयमायमणमेव स्वेन भागधेयेनोप-
धावति स एवैनं सुवर्गं लोकं गमयत्ययस्यो घृहं निर्वैपेद्यः कामयेत वान-
कामा मे प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽयमायः खलु वै ददाति सोऽयमा-
यमणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एव (१) अस्मै वानकामाः प्रजाः

करोति वानकामा अस्मै प्रजा भवन्ययुष्णे चरुं निर्वपेयः कामयेत स्वस्ति-
 जनतामियमित्यसौ वा आदित्योऽयमाऽयमणमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवेनं तद्वमयति यत्र जिर्गमिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत् स
 प्रजापतिमुपाधावत्त स्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निः (२) अवप-
 तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्भवती अभवती याज्यानुवाक्ये अकरोद्ब्र-
 देवैनमग्रं पर्यणयद्यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानुषूकमे-
 कादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवेनमग्रं १ समा-
 नानां परिणयति बुधवती अभवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुधोदेवनमग्रं २
 (३) परिणयत्यानुषूको भवत्येषा ह्येतस्य देवता य आनुजावरः समृद्धये
 यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बर्हिस्पत्यानुषूकं चरुं निर्वपेव

बृहस्पतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवेनमग्रं समानानां परिणयति
 बुधवंती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुधदेवेनमग्रं परिणयत्यानुषाको भव-
 त्येषा ह्येतस्य (४) देवता य आनुजावरः समृद्धयै—४) [एव निरग्रमेतस्य
 चत्वारि च] ॥ ४ ॥ प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्गृहितरं आसन् ताः सोमाय-
 राज्ञौ ऽददात्तासां रोहिणीमुपैत्ता ईष्यन्तीः पुनरगच्छन् ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत्
 ता अस्मै न पुनरददात् सोऽब्रवीदृतममीष्वयथा समावृच्छ उपैष्याम्यथ ते पुन-
 र्दास्यामीति स ऋतमामीत्ता अस्मै पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोप (१) ऐत्तं
 यक्ष्म आच्छेद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत् पार्ष्णीयानभ-
 वत्तत् पापयक्ष्मस्य यज्जायाभ्योऽविन्दत्तज्जायेन्यस्य य एवमेतेषां यक्ष्माणां
 जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एता एव नमस्यन्नुपाधावृत्ता अभुवन्

वरं वृणामहे समावच्छ एव न उपाय इति तस्मा एतम् (२) आदित्यं चरुं
 निर्वपन् तेनैवैतं पापात् स्वामादमुञ्चन् यः पापयद्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमा-
 दित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव स्वेन मागधेनोपधावति त एवैतं पापात् स्वामा-
 न्मुञ्चन्त्यमावास्यायां निर्वपेदमुमेवैतमाप्यायमानमन्वाप्याययति नवोनवो
 भवति जार्यमान इति पुरोऽनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन् (३) तया
 दधाति यमादित्या अशुमाप्याययन्तीति याज्यैवैतमेतया प्याययति—१३)
 [उपैतमास्मिन् त्रयोदश च] ॥ ५ ॥ प्रजापतिदेवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादि-
 शत् सोऽब्रवीद्यदिमान् लोकानभ्यतिरिच्यति तन्ममांसदिति तदिमान् लोका-
 नभ्यत्यरिच्यतेन्द्रः राजानमिन्द्रमधिराजमिन्द्रः स्वराजानं ततो वै स इमान्
 लोकान्स्तेषादुहत् तन्निधातोस्त्रिधातूत्वं यं कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं

त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञं पुरोडाशम् (१) एकांशकपालमिन्द्रायाधि-
राजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो राजाऽयमिन्द्रो प्रविराजोऽसाविन्द्रः स्वराडि-
मानेव लोकान्तस्वेन भागवेयेनोपवावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव
भवति यथा वृत्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमान् लोकान् प्रत्तान् कामंम-
न्नाद्यं दुह उत्तानेषु कपालेष्वधिभ्रयत्ययां तयामत्वायुत्रयः (२) पुरोडाशं
भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामास्या उत्तर उत्तरो ज्यायांन् भवत्ये-
वभिर्वहीमे लोकाः समृद्धयै सर्वषामभिगमयुन्नवद्यत्यच्छम्बट्कारं व्यत्यास-
मन्वाहानिर्दाहाय—२६) [पुरोडाशं त्रयः षड्विंशतिश्च] ॥ ६)
देवासुराः संयत्ता आसन् तान् देवानसुरा अजयन् ते देवाः पराजिग्याना
असुराणां वैश्यमुपायन् तेभ्य इन्द्रियं वीर्यमपां कामचक्षिन्द्रोऽद्यायुतवन्पा-

कामचर्वरुधं नाशक्रोत्तदस्माभ्यर्धोऽचरत् स प्रजापतिमुपाधावत्तमेतया
 सर्वपृष्ठयाऽयाजयत्तयैवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यमदधाद्य इन्द्रियकामः (१) वीर्य-
 कामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप-
 धावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं दधति यदिन्द्राय रार्थन्तराय निर्वर्पति यदे-
 वाग्मेस्तेजस्तेदेवावर्नन्धे यदिन्द्राय बाहताय यदेवेन्द्रस्य तेजस्तेदेवावर्नन्धे
 यदिन्द्राय वैरूपाय षदेव संवितुस्तेजस्तत् (२) एवावर्नन्धे यदिन्द्राय
 वैराजाय षदेव धातुस्तेजस्तेदेवावर्नन्धे यदिन्द्राय शाकुराय यदेव मरुतां
 तेजस्तेदेवावर्नन्धे यदिन्द्राय रैवताय यदेव बृहस्पतेस्तेजस्तेदेवावर्नन्धे एता-
 वन्ति वै तेजांसि तान्येवावर्नन्ध उक्तानेषु कपालेष्वधिभ्रयत्ययतयाम-
 त्वाय द्वावृशकपालः पुरोडाशः (३) भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तं पर्य-

सस्ता अष्ट कामये हृदा ता मां कामयन्ता हृदा ता म आमनसः कृधि स्वाहा
 वैश्वदेवी सङ्कृहणीं निर्वपेद्गामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन
 भागधेयेनोपधावति त एवास्मै संजातान् प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्कृहणी
 भवति मनोग्रहणं वै संग्रहणं मन एव संजातानाम् (२) गृह्णाति ध्रुवोऽसि
 ध्रुवोऽह संजातेषु भयासमिति परिधीन् परिधाय्याशिषमेवैतामाशास्तेऽथो
 एतदेव सर्वं संजातेष्वधिभवति यस्यैवं विदुषं एते परिधयः परिधीयन्त
 आमनसस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये
 महान्तो ये क्षुल्लका याः खियस्तानेवारुन्धे (३) त एनमवरुद्धा उपति-
 छन्ते—५) [असि संजातानां रुन्धे पञ्च च] ॥ १ ॥ यन्नव-
 मैत्रन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरेभवद्यदधियत् तदुत्तमभवदधिर्नोः प्राणोऽसि

तस्य ते दत्तां ययोः प्राणो ऽसि स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य
प्राणो ऽसि स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणो ऽसि
स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणो ऽसि (१) तस्य ते ददातु येषां प्राणो-
ऽसि स्वाहा घृतस्य धारामृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां मरुद्भिः । तत्त्वा-
विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत् । पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य वर्ते-
न्योपाशोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तर्यो-
स्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो वर्तन्या शक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोत् (२) सृजतु
जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्त्वा मात्रया जगत्त्यै वर्तन्याग्र्यणस्य वीर्येण देवस्त्वा
सवितोत्सृजतु जीवातवे जीवनस्याया इममग्र आयुषे वर्चसे कृधि प्रियश्रेतो-
वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरेवष्टिर्यथासत् ।

हैतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशव उपजीवनीयास्ता एवास्मै
 वरुणपाशान्मुञ्चति—२६) [एतस्य पयस्यायां पाति षड्विंशतिश्च] ॥१३॥
 स प्रत्नवन्नि काव्येन्द्रो वो विश्वतस्परिन्द्रं नरः । त्वं नः सोम विश्वतो
 रक्षो राजलघायुतः । न रिप्येत्त्वावतः सखा । या ते धामानि दिवि या
 पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु । तेभिर्नो विश्वैः समना अहेह्व राज-
 त्सोम प्रीतिं हव्या गृभाय । अग्नीषोमा सवैदसा सहृती वनतं गिरः । स
 देवत्रा बभूवथुः । युवम् (१) एतानि विवि रोचुनान्यग्निश्च सोम संक्र-
 अद्यत्तम् । युव* सिन्धूश्शरभिर्गोस्तेरवृद्धावग्नीषोमावमुञ्चतं गृभीतान् ।
 पोमाविम* सु मे शृणुतं वृषेणा हवम् । प्रीतिं सूक्तानि हवन्तं भवन्तं
 वाशुपे मयः । आन्यं दिवो मातरिश्वा जभाराऽर्मधावृन्तं पश्यन्तं श्रेय-

अद्रेः । अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृथानोरुं युज्ञार्य चक्रथुरु लोकम् । अ-
 पोमा हविषः प्रस्थितस्य वीतम् (२) हयैतं वृषणा जुषेथांम्
 सुशर्मणां स्वर्वसा हि भूतमथा घञं यजमानाय शं योः । आप्यायस्व सं
 ते । गुणानो त्वा गुणपतिर हवामहे क्विं कवीनामुपमश्रवस्तमम् । ज्येष्ठ-
 राजं ब्रह्मणां ब्रह्मणस्पत आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीद सादनम् । स इज्जनेन
 सविशा स जन्मना स पुत्रैर्वानं भरते घना नृभिः । देवानां यः पितरमा-
 विवांसति (३) श्रद्धार्मना हविषा ब्रह्मणस्पतिम् । स सुष्टुभा स ऋकता
 गुणेन वलरूरोज फलिगरेवेण । बृहस्पतिरुस्त्रिया हव्यसूदः कर्निकद-
 द्वावदतीरुवाजत । मरुतो यक्ष वो दिवो या वः शर्म । अर्यमायाति वृष-
 भस्तुर्विष्मान् वाता वसूनां पुरुहो अर्हन् । सहस्राक्षो गोत्रभिद्वजबाहुर-

स्मासु देवो ब्रवणं दधातु । ये ते ऽर्यमन् बहवो देवयानाः पन्थानः (४)
 राजन् दिव आचरन्ति । तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छु शं न एधि द्विपदे शं
 चतुष्पदे । बुधादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य दृष्टिर्तान्यैरत् । रुजद्रो-
 धाः सि कुत्रिमाण्येषां सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार । बुधादग्रेण विभिर्मायु
 मानैर्वज्रेण खान्यंतृणन्नदीनाम् । वृथांसृजत् पथिभिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता
 मद इन्द्रश्चकार (५) । प्र यो जुहो विद्वांसस्य बन्धुं विश्वानि देवा
 जनिमा विवक्ति । ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यव्रीचादृशा प्रथयति
 प्रतस्थौ । महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्यांसस्य पार्थिवस्य । स
 बुधादाष्ट जुनुषान्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट् । बुधाद्यो अग्रतः
 जंसा बृहस्पतिर्माविवासन्ति देवाः (६) भिनइलं विपुरो विराति कन-

ऋदुत्सुर्वरुपो जिगाथ—१) [युवं वीतं विवांसति पन्थानश्चकार देवा
नर्व च] ॥ १४ ॥ आदित्येभ्यो (२६८) देवा (४४१)
(२४३) अर्यम्णे (२०४) प्रजापतेः (१६३) प्रजापति (१२६) देवा-
सुरा (१८८) रजनो (१२८) ध्रुवो (१५५) य (१७५) दुभिं
(२७२) प्रजापति (११७) यो (१७६) स (३०९) चतुर्दश (२९६५)
॥ १४ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रपाठकः ॥

ॐ देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुग रक्षाः सि पिशाचास्तैऽन्यत-
स्तेषां देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन् तद्रक्षाः सि रात्रीभिरसुहृन् तान्सु-
ध्वान्मृतान्भिव्यौच्छते देवा अविदुर्यो वै नोऽयं म्रियते रक्षाः सि वा इमं
घ्नन्तीति ते रक्षाः स्युर्पामन्त्रयन्त तान्यब्रुवन् वरं वृणामहे यत् (१)

असुरान् जयाम् तन्नः सुहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन् ते असुरान्
 जित्वा रक्षाः स्यर्पानुदन्त तानि रक्षाः स्यर्तमकर्तेतिसमुन्तं देवान् पर्यवि-
 शन्ते ते देवा अग्रावनाथन्त तेष्वग्रे प्रवर्तते पुरोडाशमष्टकपालं निर्वपज्जग्रे
 विवाधवर्ततेऽग्रे प्रतीकवर्ते यदग्रे प्रवर्तते निर्वपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षाः सि-
 (२) आसन् तानि तेन प्राणुदन्त यदग्रे विवाधवर्ते यान्येवाभितो
 रक्षाः स्यासन् तानि तेन व्यवाधन्त यदग्रे प्रतीकवर्ते यान्येव पश्चाद्र-
 क्षाः स्यासन् तानि तेनापानुदन्त ततो देवा अभवन् परासुरा यो भ्रातृ-
 व्यवान्त्सात् स स्पर्वमान एतयेष्ट्या यजेतामग्रे प्रवर्तते पुरोडाशमष्टकपालं
 निर्वपेदग्रे विवाधवर्ते (३) अग्रे प्रतीकवर्ते यदग्रे प्रवर्तते निर्वपन्ति स
 एवास्माच्छ्यान् भ्रातृव्यस्तं तेन प्राणुदन्त यदग्रे विवाधवर्ते य एवैनं सह-

॥ इति तैत्तिरीयमंहिता समाप्ता ॥

तेन॒ वि॒बा॒ध॒ते यद्ग॒म्ये प्रती॒क॒व॒ते य ए॒वास्मात् पापी॒यान् तं तेनाप॑नुद॒ते ॥
 श्रेया॑स्सं भ्रातृ॒व्यं नुद॒तेऽति॑ सदृ॒शं क्राम॑ति नैनं पापी॒यानाप्नो॑ति य ए॒वम्
 (४) वि॒द्वाने॒तये॒ष्ट्या य॒ज॒ते—४) [यद्र॒क्षा॑स्सि वि॒बा॒ध॒व॒न्त ए॒वं च॒त्वारि॑
 च] ॥ १ ॥ दे॒वा॒स॒राः संय॑न्ता आ॒सन् ते दे॒वा अ॑ब्रु॒वन् यो नो वी॒र्या॑-
 व॒त्तम॑स्तमनु॒ समार॑भामहा इति॒ त इन्द्र॑मब्रु॒वन् त्वं वै नो वी॒र्या॑व॒त्तमोऽसि॑
 त्वाम॑नु॒ समार॑भामहा इति॒ सोऽब्र॑वी॒त्ति॒स्रो मं इ॒मास्त॑नुवो वी॒र्या॑व॒ती॒स्ताः
 प्री॒णी॒ता॒थास॑रान॒भिर्भ॑विष्य॒थेति॑ ता वै ब्र॒ह्मीत्य॑ब्रुव॒न्निय॑म॒होमु॑गि॒यं वि॒म॒धेय॑-
 मि॒न्द्रि॒याव॑ती (१) इत्य॑ब्रवी॒न् इन्द्रा॑या॒होमु॑चै॒ पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपा॒लं
 नि॒र॒व॒प॒न्निन्द्रा॑य वैम॒धाय॑ेन्द्रि॒याव॑न्ते यदिन्द्राया॒होमु॑चै॒ नि॒र॒व॒प॒न्न॒हंस॑
 ए॒व तेना॑मुच्यन्ते यदिन्द्रा॒य वैम॒धाय॑ म॒ध ए॒व तेना॑प॒न्न॒तु यदिन्द्रा॑येन्द्रि॒याव॑न्ते

इन्द्रियमेव तेनात्मन्नदधत् त्रयस्त्रिंशत् शतकपालं पुरोडाशं निरेवपुन् त्रयस्त्रिं-
 शद्वै देवतास्ता इन्द्र आत्मन्ननु समारम्भयत् भूतैः (२) तां वाव देवा
 विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो भ्रातृव्यवान्स्यात् स स्पर्धमान एतयेष्ट्यो-
 यजेतेन्द्रायाः होमुर्चे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमघायेन्द्रायेन्द्रि-
 यावते ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छेद्यान् भ्रातृव्यो यदिन्द्रायाः होमुर्चे
 निर्वपत्य हंस एव तेन मुच्यते मघा वा एषोऽभिषण्णो यस्मात् समाने-
 ष्वन्यः श्रेयानुत्त (३) अन्नातृव्यो यदिन्द्राय वैमघाय मघ एव तेनापहृते
 यदिन्द्रायेन्द्रियावत् इन्द्रियमेव तेनात्मन्धत्ते त्रयस्त्रिंशत् कपालं पुरोडाशं
 निर्वपति त्रयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु समारम्भयते
 भूतैः सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजत उत्तमामेव

विजितिं भ्रातृव्येण विजयते—४९) [इन्द्रियावती भूत्या उतैकान्नपश्चा-
 शच्च] ॥ २ ॥ देवासुराः संयत्ता आसन् तेषां गायत्र्योजो बलमिन्द्रियं
 वीर्यं प्रजां पशून्सङ्गृह्यादायापक्रम्यातिष्ठत्तेऽमन्यन्त यतरान् वा इयमुपाव-
 त्स्यति त इदं भविष्यन्तीति तां व्यह्वयन्त विश्वकर्मन्त्रिति देवा दाभीत्यसुराः
 सा नान्यतराः श्वनोपावर्तत ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नोजोऽसि सहोऽसि बले-
 मसि (१) भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वै-
 मसि सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां
 पशून्वृजत यद्गायत्र्यपक्रम्यातिष्ठत्तस्मादितां गायत्रीतीष्टिमाहुः संवत्सरो वै
 गायत्री संवत्सरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा असुराणामोजो बलमि-
 न्द्रियं वीर्यम् (२) प्रजां पशून्वृजत तस्मादिताः संवर्ग इतीष्टिमाहुर्वो भ्रातृ-

व्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतवेष्टया यजेताग्रये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकं पाले
निर्वपेत् ॥ शतमासं समेतेन यजुषाभिर्मृदे ज एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्
भ्रातृव्यस्य वृक्क भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति—४५) [असि वीर्ये
पञ्चचत्वारि ॥ ३ ॥ प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्मात्सृष्टाः
पराचीरायन् ता यन्नावसन् ततो गर्मुदुदतिष्ठन्ता बृहस्पतिश्चान्ववैता ॥ सोऽब्र-
वीद्बृहस्पतिरनया त्वा प्रतिष्ठान्यथ त्वा प्रजा उपावत्स्यन्तीति तं प्रातिष्ठत्ततो
नै प्रजापतिं प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकांमः स्यात्तस्मा एतं प्राजापत्यं
गर्भतं चरुं निर्वपेत् प्रजापतिम् (१) एव स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवास्मै प्रजां प्रजनयति प्रजापतिः पशून्सृजत् तेऽस्मात् सृष्टाः परा-
आयन् ते यन्नावसन् ततो गर्मुदुदतिष्ठन्ता पशू चान्ववैता ॥ सोऽब्रवीत्

पुषानयां मा प्रतिष्ठाथ त्वा पशव उपावत्स्यन्तीति मां प्रतिष्ठेति सोमो ब्र-
 वीन्मम वै (२) अकृष्टपच्यमित्यभौ वां प्रतिष्ठानीत्यंबवीन्तौ प्रतिष्ठत्ततो वै
 प्रजापतिं पशव उपावर्तन्त यः पशुकांमः स्यात्तस्मा एत ५ सोमापौष्णं गर्भुतं
 चरुं निर्वपेत् सोमापूषणाविव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै पशून्
 प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोम एवास्मै रेतो-
 दधाति पूषा (३) पशून् प्रजनयति—३) [प्रजापतिं वै पूषा त्रीणि च]
 ॥ ४ ॥ अग्रे गोभिर्न आगृहीन्दो पृष्ट्या जुषस्व नः । इन्द्रो धर्ता गृहेषु
 नः । सविता यः संहस्त्रियः स नो गृहेषु रारणत् । आ पूषा एत्वा वसु ।
 धाता ददातु नो रुयिमीशानो जगत्स्पतिः । स नः पूर्णेन वावनत् । त्वष्टा
 यो वृषभो वृषा स नो गृहेषु रारणत् । सहस्रैणायुतेन च । येन देवा अम-

तम् (१) दीर्घश्चरवो दिव्ययन्त । रायस्योष त्वमस्मभ्यं गवां कृत्स्नि
 जीवस आर्युवस्व । अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्वर्निः सविता सुमेधाः
 स्वाहा । अग्ने गृहपते यस्ते धृत्यो भागस्तेन सह ओज आक्रममाणाय धेहि
 श्रेष्ठ्यान् पथो मा योषं मूर्धा भूयासः स्वाहा—३८) अमृतमष्टात्रिंश
 शब्द] ॥५॥ चित्रया यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वं
 भूतमाधि प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाश्चित्रया पशुकामो यजेते प्र
 प्रजया पशुभिर्मिथूनैजायते प्रैवाग्नेयेन वापयति रेतः सौम्येन दधाति रेत एव
 हितं त्वष्टा रूपाणि विकरोति सारस्वतौ भवत एतद्वै देव्यं मिथूनं देव्यमेवास्यै
 (१) मिथूनं मध्यतो दधाति पुष्ट्यै प्रजननाय सिनीवाल्यै चरुभवति वाग्यै
 सिनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक् पुष्टिमेव वाचमुपैत्युन्द्र उचमो भवति तेनैव

तन्मिथूनः ससैतानि हवीःषि भवन्ति सप्त ग्राम्याः पञ्चवः सप्ताण्याः सप्त
छन्दाः स्युभयस्यावर्ह्या अथैता आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एव
(२) अस्मिन् पुष्टिं दधति पुष्यति प्रजयां पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जु-
होति प्रतिष्ठित्यै—१२) [अस्मा एव द्वादश च] ॥ ६ ॥ मास्त-
मसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्धि रमयत मरुतः श्येनमायिनं मनो-
जवसुं वर्षणं सुवृक्षिम् । येन शर्धै उग्रमवसृष्टमेति तदब्धिना परिधत्त-
स्वस्ति । पुरोवातो वर्षेन जिन्वरावृत् स्वहा वातावद्वर्षेन्नृमरावृत् स्वहा
स्तनयन् वर्षेन् भीमरावृत् स्वहानशान्यवस्फूर्जन् विद्युद्वर्षेन् त्वेपरावृत्
स्वाहातिरात्रं वर्षेन् पूर्तिरावृत् (१) स्वाहा बहु हायमवृषादिति श्रुत-
रावृत् स्वाहातपीति वर्षेन् विराडावृत् स्वहावस्फूर्जन् विद्युद्वर्षेन् भूतरा-

वृत् स्वाहा मान्दा वागाः शुन्ध्युरजिराः । ज्योतिष्मतीस्तमस्वरुन्दतीः
 सुफेनाः । मित्रभूतः क्षत्रभूतः सुराष्ट्र इह मावत । वृष्णो अश्वस्य सन्दान-
 मसि वृष्ट्यै त्वोर्पनह्यामि—४२) [आवृद्धिचत्वारिंशच्च] ॥ ७ ॥
 देवा वसन्था अग्ने सोम सूर्य । देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन् देवाः
 सपीतयोऽप्यौ नपादाशुहेमन् । उद्गो दत्तोदधिं भिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिक्षात्
 पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्यावत । दिवां चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन ।
 पृथिवीं यद्वयून्दन्ति । आ यं नरः सुदानवो ददाशुर्षे दिवः कोशमचुञ्चयुः ।
 वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना यन्ति (१) वृष्टयः । उदीरयथा
 मरुतः समुद्रतो ययं वृष्टिं वर्षयथा पुरीषिणः । न वो दत्ता उपदस्यन्ति
 धेनवः शुभं यातामनु रथा अवृत्सत । सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पूण ।

अ॒रुजा अ॑सि प्रथम॒जा ब॑लमसि समु॒द्रिय॑म् । उत्त॑मय पृथि॒र्वी भि॒न्द्वा॑दं
 दि॒व्यं नभः॑ । उ॒हो दि॒व्यस्य॑ नो दे॒हीशानो॑ वि॒सृजा॒ हृति॑म् । ये दे॒वाः (२)
 दि॒विभा॑गा ये॒ऽन्तरि॑क्षभा॒गा ये पृथि॑विभा॒गाः । त इ॒मं य॒ज्ञम॑वन्तु त इ॒दं
 क्षे॒त्रमा॑वि॒शन्तु॒ त इ॒दं क्षे॒त्रम॑नुवि॒विश॑न्तु--२०) [य॒न्ति दे॒वा वि॒श-
 ति॒श्च] ॥ ८ ॥ मा॒रुत॑म॒सि म॒रुता॑मोज इति कृष्णं वा॒सः कृष्ण॑त॒पं
 परि॑वत्त ए॒तद्दे॒वैर्वृष्टै॑ रूप॒श्च ए॒व भ॒त्वा पु॒र्जन्यै॑ वर्ष॒यति॒ रम॑य॒त म॒रुतः॑
 श्ये॒नमा॑यि॒नमि॑ति प॒श्चाद्वा॒तं प्रा॑ति॒मीव॑ति पु॒रोवा॑तमे॒व ज॑नयति वर्ष॒स्याव॑-
 रु॒ह्यै वा॑तना॒मानि॒ जुहो॑ति वा॒युर्वै वृष्ट्या॑ ई॒शो वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒गवे॑ये॒नो-
 प॑धावति स ए॒वास्मै॑ पु॒र्जन्यै॑ वर्ष॒यत्य॒ष्टौ (१) जुहो॑ति च॒तस्रो॒ वै दि॒शश्च॑-
 तस्रो॒ऽवान्तर॑वि॒शादि॒ग्न्य ए॒व वृष्टि॑श्च स॒म्प्रव्या॑वयति कृष्णा॒जिने॑ संयैति

हविरेवाकर्न्तवोदि संयौत्यवरुद्धयै यतीनामद्यमानानां ५ गीर्षाणि परापतन्
 ते खर्जो अभवन् तेषां ५ रसं उध्वोऽपत्तानि करीराण्यभवन्त्सौम्यानि वै
 करीराणि सौम्या खलु वा आहुतिर्दिवो वृष्टिं व्यावयति यत् करीराणि
 भवन्ति (२) सौम्यैवाहुत्या दिवो वृष्टिमवरुन्धे मधुषा संयौत्यपां वा एष
 ओषधीनां ५ रसो यन्मध्वद्वा एवोषधीभ्यो वर्षन्त्यथो अन्न एवोषधीभ्यो वृष्टिं
 निनयति मान्दा वागा इति संयौति नामधेयैरेवना अच्छेत्यथो यथा ब्रूया-
 दसावेहीत्येवमेवना नामधेयैरा (३) व्यावयति वृष्णो अश्वस्य सुन्दान-
 मसि वृष्ट्यै त्वोपनद्यामीत्याहु वृषा वा अश्वो वर्षा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु
 वै भूत्वा वर्षति रूपैवेन ५ समर्धयति वर्षस्यावरुद्धयै—२९) [अष्टौ भवन्त्ये
 कान्नित्रिंशच्च १ ॥ ९ ॥ देवां वसन्त्या देवाः शर्मण्या देवाः स वीतय-

इत्याब्रमाति देवताभिरेवान्वहं वृष्टिमिच्छति यदि
न वर्षेच्छे भूते हविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावर
पुर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवा वा वर्षति मि
धेयेनोपधावति तावेवास्मै (१) अहोरात्रा
वामच्छेत् पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेन्मरुतश्च
पालमग्निर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्ट्वा
असावादित्यो न्यङ् रश्मिभिः पर्यावर्ततेऽथ
वै भूत्वा वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्या ईशते ता एव
ताः (२) एवास्मै पुर्जन्यं वर्षयन्त्युता वर्षेयन्
आद्भिः संसृद्रं पूणेत्याहिमाश्चैवामभ्यापः समर्धयत्यश्च

अ॒सि प्रथ॒मजा बल॑मसि स॒मुद्रि॒यमि॒त्याह॑ यथा॒यजु॒रैवैत॑तु॒ल्यम्भ॒य पृथि॒वी-
 मि॒ति वर्षा॑ह्वां जु॒होत्ये॒षा वै (३) ओष॑धीनां वृष्टि॒वनि॒स्तयै॒व वृष्टि॒-
 मा॒न्याव॑यति ये दे॒वा वि॒विभा॑गा इति कृ॒ष्णाजि॒नम॑वधू॒नोती॑म ए॒वास्मै
 लो॒काः प्री॒ता अ॒भीष्टा॑ भवन्ति—२१) [अ॒स्मै ता वा एक॑वि॒ंशति॑श्च]
 ॥ १० ॥ स॒र्वीणि॑ छन्दा॒स्ये॒तस्या॑मिष्ट्या॒मनू॒न्यानी॒त्याहु॑स्त्रिष्टु॒भो वा
 ए॒तर्ही॒र्यं यत् क॒कुदु॑ष्णि॒ह्वा जग॑त्यै यदु॒ष्णिह॒कुकु॑र्भावन्वाह तेनै॒व स॒र्वीणि॑
 छन्दा॒स्यव॑रुन्धे गाय॒त्री वा ए॒षा यदु॑ष्णि॒ह्वा या॒नि च॒त्वार्य॑ध्य॒क्षरा॑णि चतु॒ष्पाद॑
 ए॒व ते प॒शवो॑ यथा॒ पुरो॑डाशे॒ पुरो॑डाशोऽध्यै॒वमे॒व तद्य॑द्व्यध्य॒क्षरा॑णि यज॒ज-
 ग॑त्या (१) परि॒दध्या॑दन्तं यु॒ज्ञं ग॑मये॒न्निष्टु॒भा परि॑दधातीन्द्रि॒यं वै वी॒र्यं॑ त्रिष्टु॒-
 गिन्द्रि॒य ए॒व वी॒र्यं॑ यु॒ज्ञं प्र॑ति॒ष्ठाप॑यति॒ नान्तं॑ गमयत्य॒ग्रे त्री ते वा॒जिना॒ग्नी

प्रवस्येति त्रिवृत्या परिव्रजति सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यज्ञैधातवीयेन
 कामीयकामाय प्रयुज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन
 यजेताभिचरन्त्सर्वो वै (२) एष यज्ञो यज्ञैधातवीयः सर्वेणैवैनं यज्ञेना-
 भिचरति स्तृणुत एवैनमेतयैव यजेतभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यज्ञै-
 धातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजेते नैनमभिचरन्स्तृणुत एतयैव यजेत सह-
 स्त्रेण यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनं हृदात्येतयैव यजेत सहस्त्रेणैजानोऽन्तं वा एष
 पशूनां गच्छति (३) यः सहस्त्रेण यजेते प्रजापतिः खलु वै पशून्सृजत
 तान्स्त्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वास्त्रैधातवीयेन पशुर्कामो यजेते यस्मा-
 देव योमैः प्रजापतिः पशून्सृजत तस्मादेवैनान्तसृजत उपैनमुत्तरः सहस्त्रं
 नमति देवताभ्यो वा एष आवृश्यते यो यक्ष्य इत्युक्त्वा न यजेते त्रैधातवीयेन

यजेत॒ सर्वो॒ वा ए॒ष यु॒ज्ञः (४) यत्त्रै॒घात॒वीयः॑ सर्वे॒जैव॑ यु॒ज्ञेन॑ य॒जते॒ न
दे॒वता॑भ्य॒ आवृ॑श्यते॒ द्वाद॑शकपालः पुरो॒डाशो॑ भवति॒ ते त्रय॑श्चतु॒ष्कपाला॑स्त्रि-
ष्यमृ॒द्धत्वा॑य॒ त्रयः॑ पुरो॒डाशो॑ भवन्ति॒ त्रयं॑ इमे॒ लोका॑ ए॒षां लो॒काना॑मा॒हया॑
उ॒त्तर॑ उत्तरो॒ ज्याया॑न् भवत्ये॒वमि॒व हीमे॑ लो॒का य॑वमयो मध्य॒ एत॒द्वा अ॒न्त-
रि॒क्षस्य॑ रू॒पस॑मृ॒द्धयै॒ सर्व॑षामभि॒गम॑य॒न्नद्य॒त्यलु॑म्बट्कारश्चि॒रिण्यं॑ ददाति
तेजं॑ ए॒व (५) अ॒वरु॑न्धे ता॒प्यं द॒दाति॑ प॒शूने॒वावरु॑न्धे धे॒नुं द॒दात्या॑शिषं
ए॒वावरु॑न्धे॒ साम्नो॑ वा ए॒ष वर्णो॑ य॒द्धिरे॒ण्यं य॒जुषां॑ ता॒प्यंम॑कथाम॒दानो॑
धे॒नुरे॒ताने॒व सर्वा॑न् वर्णा॒नवरु॑न्धे—३०) [ज॒गत्या॒ वै ग॑च्छति॒ यु॒ज्ञा
ए॒व त्रि॒शच्च॑] ॥ ११ ॥ त्वष्टां॑ ह॒तपु॑त्रो वी॒न्द्रः सोम॑मा॒हर॑त्तस्मिन्-
मि॒न्द्रं उ॒पह॑वमैच्छत् तन्नोपा॒दय॑त पु॒त्रं मे॒ऽवधी॑रिति॒ स च॑न्नेवे॒शसं॑ क॒त्वा

प्रास॒ह्य सोम॑मपिब॒त्तस्य॑ यद॒त्याशि॑ष्यत् तस्व॒ष्टाह॑वनीयमुप॒प्राव॑तेयत् स्वाहे-
 न्द्र॒शत्रु॑र्वध॒स्वेति॑ स याव॑द्दु॒र्वः प॑राविध्यति ताव॑ति स्वयमे॒व व्य॑रमत्
 यदि॑ वा ताव॑त् प्रव॒णम् (१) आ॒सीद्यदि॑ वा ताव॑दध्यमे॒रासीत् स॑
 स॒म्भवं॑न्न॒ग्नीषो॑माव॒भिस॑र्मभवत् स इ॒षुमा॑त्रमि॒षुमा॑त्रं वि॒ष्वङ्कु॑वर्धत् स इ॒मो-
 छो॒कान॑न॒वृणो॑द्यदि॒मौल्लो॒कान॑न॒वृणो॑त्तद्दृत्रस्य वृ॒त्रत्वं तस्मा॑दिन्द्रोऽवि॒भेद॑पि॒ त्वष्टा॑
 तस्मै॑ त्वष्टा वज्र॑मसि॒ञ्चत् तपो॑ वै स वज्रं आसी॑त्तमुद्यन्तुं नाश॑कोदथ वै
 तर्हि॑ वि॒ष्णुः (२) अ॒न्या दे॒वता॑सीत् सोऽब्रवी॑द्विष्णवे ह्रीद॒माह॑रिष्या॒वो
 येना॒यमि॑दमिति स विष्णु॑स्त्रेधा॒त्मानं॑ विन्य॒द्यत्त पृथि॒व्यां तृतीय॑मन्तरिक्षे
 तृती॒यं दि॒वि तृतीय॑मभिप॒र्याव॑ता॒द्वय॑वि॒भेद्यत् पृथि॒व्यां तृतीय॑मासीत्ते॒नेन्द्रो॑-
 वज्र॑मुद॒यच्छ॑द्विष्णव॑नु॒स्थितः॑ सोऽब्रवी॑न्मा मे प्रहा॑रस्ति॒वा इ॒वम् (३) मयि॑-

वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति तदस्मै प्रार्थच्छत्तप्रत्यगृह्णादधामेति तद्विष्णवेऽति-
 प्रार्थच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दधात्विति यदन्तर्निक्षे तृतीय-
 मासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः सौऽब्रवीन्मा मे प्रहारस्ति वा
 इदम् (४) मयि वीर्यं तत्ते प्रदास्यामीति तदस्मै प्रार्थच्छत्तप्रत्यगृह्णाद्वि-
 माधा इति तद्विष्णवेऽतिप्रार्थच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दधा-
 त्विति यद्विवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः सौऽब्रवीन्मा
 मे प्रहार्येनाहम् (५) इदमस्मि तत्ते प्रदास्यामीति त्वी३ इत्यब्रवीत्
 सन्धां तु सन्दधावहै त्वामेव प्रविशानीति यस्मां प्रविशोः किं मा भुज्या-
 इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वां प्रविशेयमित्यब्रवीत् वृत्रः प्राविशदु-
 र्ध्वं वै वृत्रः क्षुत्र खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यः (६) एवं वेदु हन्ति क्षुवं

आतृव्यं तदस्मै प्रार्थच्छत्तत् प्रत्यंगृहात् त्रिमौघा इति तद्विष्णवेऽतिप्रार्थच्छत्त-
 तद्विष्णुः प्रत्यंगृहादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दधात्विति यन्निःप्रार्थच्छत्तिः प्रत्य-
 गृहात्तन्निघातोस्त्रिधातृत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेऽतिप्रार्थच्छत्तस्माद्वैन्द्रावै-
 णव० हविर्भवति (७) यद्वा इदं किञ्च तदस्मै तत्प्रार्थच्छत्तृह्यः सामानि
 यजू० वि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रार्थच्छत्तस्मात् सहस्रं दक्षिणम्—२१)
 [प्रवणं विष्णुरिदमिदमहं यो भवत्येकैवि० इतिश्च] ॥ १२ ॥ देवा
 वै राजन्याञ्जयमानादविभयुस्तमन्तरेव सन्तं दाम्नापौऽभन्तस वा एषोऽ
 पौब्धो जायेते यद्राजन्यो यद्वा एषोऽनपौब्धो जायेत वृत्रान् घ्न० श्वरेयं
 कामयेत राजन्यमनपौब्धो जायेत वृत्रान् घ्न० श्वरेदिति तस्मा एतमै
 न्द्राबार्हस्पत्यं चरुं निर्वपेदुन्त्रो वै राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैकम्

(१) दासोऽपोऽम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं दाम दक्षिणा साक्षादेवैनं दासो-
 ऽपोऽम्भनान्मुञ्चति—१२) [एनं द्वादश च] ॥ १३ ॥ नवोनवो
 भवति जार्यमानोऽर्द्धो केतुरुषसांमेत्यग्रे । भागं देवेभ्यो विदधात्यायन्न प्र
 चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः । यमादित्या अ५ शुमाप्याययन्ति यमक्षितमक्षि-
 तयः पिबन्ति । तेन नो राजा वरुणो बृहस्पतिराप्याययन्तु भुवनस्य गोपाः ।
 प्राच्यो दिशि त्वमिन्द्रासि राजतोदीच्यां वृत्रहन् वृत्रहासि । यत्र यन्ति
 स्योत्यास्तत्र (१) जितं ते दक्षिणतो वृषभ एधि हव्यः । इन्द्रो जयाति न
 पराजयाता अधिराजो राजंसु राजयाति । विश्वा हि भूयाः पृतना अभिष्टीरु-
 पसद्यो नमस्यो यथाऽस्त । अस्येदेव प्ररिरेचि महित्वं दिवः पृथिव्याः पर्य-
 न्नरिक्षात् । स्वरादिन्द्रो वम आ विश्वगंतः स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाव ।

अभि त्वां शूर नोनू मो ऽदुग्धा इव धेनवः । ईशानम् (२) अस्य जगत् :
 सुवर्हशमीशानमिन्द्र तस्थुषः । त्वामिच्छि हवामहे साता वाजस्य कारवः ।
 त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरत्वां काष्ठास्ववैतः । यद्याव इन्द्र ते शतं शतं
 भूर्मीरुत स्युः । न त्वा वज्रिन्सहस्रं सूर्या अनु न जातमष्ट रोदसी । पिबा-
 सोममिन्द्र मन्दतु त्वा यं ते सुषाव हर्षश्चाद्रिः (३) सोतुर्बाह्व्याः सयतो
 नावौ । रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रै सन्तु तुविवाजाः । क्षुमन्तो याभिर्मदम ।
 उदग्ने शुचयस्तव विज्योतिषोदु त्यं जातवैदसं सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति
 देव सूर्य । गोचिक्केशं विचक्षण । चित्रं देवानामदगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य
 वरुणास्याग्नेः । आप्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षं सूर्य आत्मा जगत्स्तस्थुषः
 (४) च । विभ्वे देवा ऋतावृष ऋतुभिर्हवनश्रुतः । जुषन्तां युज्यं पर्यः । विभ्वे

देवाः शृणुतेमहर्षे मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष्ठ । ये अमिजिह्वा उत
वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वम्—३०) [तदीशानमद्रिस्तस्यु-
पत्तिः शशच्चं] ॥ १४ ॥ देवा (२०४) देवासुरा (११९) देवासुराः
(१४५) प्रजापति (१५३) रमे (८८) चित्रया (११२) मास्त
(१२) देवा (१२०) मास्तं (१७९) देवाः (१७१) सर्वानि (२८०)
त्वष्टा (३७१) देवा (६२) नवोनव (२३०) श्रतुर्दश (२४०६)
॥ १४ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रपाठकः ॥

अम् विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत् स्वस्त्रीयोऽमराणां तस्य
त्रीणि शीर्षाण्यासन्त्सोमपानं सुरापानमन्नादन् स प्रत्यक्षं देवेभ्यो भाग-
मववत् पुरोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै प्रत्यक्षं भागं वदन्ति यस्मा एव पुरोक्षं

वर्धन्ति तस्य भाग उवितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीहृद्वै राष्ट्रं विपर्यावर्तयतीति तस्य
वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनयत् सोमपानम् (१) आसीत् स कपिञ्जलोऽभवत्
सुरापानम् स कलविद्धो यदन्नावन् स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना ब्रह्महत्यामुपा-
गृह्णाता संवत्सरमभिभूस्तं भतान्यभ्यक्रोशन् ब्रह्महन्ति स पृथिवीमुपासी-
ददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयं प्रतिगृह्णाणेति सा ब्रवीद्दरं वृणै खातात् पराभवि-
ष्यन्ती मन्ये ततो मा पराभवमिति पुरातै (२) संवत्सरादपिरोहादित्यब्रवी-
त्समात् पुरा संवत्सरात् पृथिव्यै खातमपिरोहति वारैवत् हांस्यै तृतीयं ब्रह्म-
हत्यायै प्रत्यंगृह्णात् स्वकृतमिरेणमभवत्समादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत-
इरेणे मावस्येद्ब्रह्महत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपासीदस्यै ब्रह्महत्यायै
तृतीयं प्रतिगृह्णातेति तेऽब्रुवन् वरं वृणामहे वृकणात् (३) पुराभविष्यन्तो

मन्यामहे ततो मा पराभमेत्याव्रथेनाहो भूयांस उतिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादा-
व्रथेनादृक्षाणां भूयांस उतिष्ठन्ति वारैवृतः होषां तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यगृ-
ह्णन्तस् नित्यासौऽभवत्तस्मात्रियांसस्य नाश्यै ब्रह्महृत्यायै होष वर्णोऽथो खलु
य एव लोहितो यो वाव्रथेनाव्रियेयति तस्य नाश्यम् (४) काममन्यस्य
स स्त्रीषः सादमुपासीददस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रतिगृहीतेति ता अब्रुवन् वरं
वृणामहा ऋत्विष्यात् प्रजां विन्दामहे काममा विजनितोः सम्भवामेति
तस्मादृत्विष्यात् स्त्रियः प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारै-
वृतः ह्यासां तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यगृह्णन्तस्मा मलवद्वासा अभवत्तस्मान्मल-
वद्वाससा न संवदेत (५) न सहासीत् नास्या अन्नमद्याद्ब्रह्महृत्यायै होषा
वर्णं प्रतिमुन्यास्तेऽथो खल्वहिरभ्यर्जनं वाव स्त्रिया अन्नमभ्यर्जनमेव न प्रति-

गृह्यं कामं मन्यदिति यां मलवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो जायन्ते सोऽभिगस्तो
यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां पराचीं तस्यै हितमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्या-
अप्सु मारुको या (६) अभ्युक्ल तस्यै दुधर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरप-
मारी याक्ले तस्यै काणोः या दत्तो धावन्ते तस्यै श्यावदन् या नखानि निकन्ते
तस्यै कुनखी या कृणात्ति तस्यै क्लीबो या रज्जुः सृजति तस्या उहन्बुको या
पर्णेन पिबन्ति तस्या उन्मादको या खर्वेण पिबन्ति तस्यै खर्वस्तिस्त्रो रात्रीर्व्रितं
चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण वा (७) पात्रेण प्रजायै गोपीपाय—३)
[सोमपानं ते वृक्षणादार्यं वदेत् या वा त्रीणि च] ॥ १ ॥ त्वष्टा
हृतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्स्मिन्निन्द्र उपहवमैच्छत तं नोपाह्वयत पुत्रं मेऽव-
धीरिति स यज्ञवेशांसं कृत्वा प्रासह्य सोममपिबत्तस्य यदत्यशिश्यत तत्त्व-

छाहवनीयमुपप्रावर्तयत् स्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति यदवर्तयत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं यदब्र-
 वीत् स्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति तस्मादस्य (१) इन्द्रः शत्रुरभवत् स सम्भव-
 त्त्रयीषोमावभिसमभवत् स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्कुर्वतु स इमौल्लोकान-
 वृणोद्यदिमौल्लोकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽबिभेत् स प्रजापतिमु-
 पाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति तस्मै वज्रं॑ सिक्त्वा प्रायच्छदेतेन जहीति तेना-
 भ्यायत् तावब्रूतामग्नीषोमौ मा (२) प्रहारावमन्तःस्व इति मम वै यवश्
 स्य इत्यब्रवीन्मामभ्येतमिति तौ भागवेयमैच्छेतां ताभ्यामेतमग्नीषोमीय-
 मेकादशकपालं पूर्णमासे प्रायच्छतावब्रूतामभिसन्दधौ वै स्वो न शक्नुव-
 ऐतमिति स इन्द्र आत्मनः शीतरूरावजनयच्छीतरूरयोर्जन्मु य एवश्
 शीतरूरयोर्जन्मु वेव (३) नैनश् शीतरूरो हन्तस्ताभ्यामिदमभ्येतम

स्माज्जञ्जभ्यमानादग्नीषोमौ निरक्रामतां प्राणापानौ वा एनं तदजहितां प्राणो वै दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माज्जञ्जभ्यमानो ब्रूयन्मयि दक्षकृत इति प्राणापानवेवात्मन्धत्ते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रात्रिहूय वात्रैघ्नः हविः पूर्णमासे निरवपद् घ्नन्ति वा एनं पूर्णमास आ (४) अमावास्यायां प्याययन्ति तस्माद्वात्रैघ्नी पूर्णमासे ऽनूच्येते वधन्वती अमावास्यायां तत् सःस्थाप्य वात्रैघ्नः हविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायत् ते अब्रूतां द्यावापृथिवी मा प्रहारावयोर्व श्रित इति ते अब्रूतां वरं वृणावहै नक्षत्रविहिताहमसानीत्यसावंब्रवीच्चित्रविहिताहमितीयं तस्मान्नक्षत्रविहितासौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योः (५) वरं वेदेनं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो वृत्रमहन् ते देवा वृत्रं हत्वाग्नीषोमावब्रुवन् हव्यं नो वदतमिति

तार्धब्रूतामर्पतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज इति तेऽब्रुवन् क इममच्छेतीति ।
 गौरित्यब्रुवन् गौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति साब्रवीत् (६) वरं वृणौ मर्येव
 सतोभयेन भुनज्जाध्वा इति तद्वैराहरत्तस्माद्भवि सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा
 अग्नेस्तेजो यद्बृहत्तमेतत् सोमस्य यत् पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेदं तेज-
 स्यैव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यं पौर्णमासमिति प्राजापत्यमिति
 ब्रूयन्तेनेन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रं निरर्वासाययदिति तस्मात् (७) ज्येष्ठं पुत्रं घनेन
 निरर्वसाययन्ति—(४) [अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीत्तस्माच्चत्वारि
 च] ॥ २ ॥ इन्द्रं वृत्रं जघ्निवा२सं मृधोऽभिप्रावेपन्त स एतं वैमधं
 पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स मृधोऽपहत् यद्वै मधः पूर्ण-
 मासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मध एव तेन यजमानोऽपहत् इन्द्रो वृत्रं हत्वा देव-

ताभिश्चेन्द्रियेण च व्याधयितुं स एतमाग्नेयमष्टाकं पालमवास्यायामपश्य-
 वैन्द्रं दधि (१) तस्मिन्निवपुत्तेन वै स देवताश्चेन्द्रियञ्चावारुन्धु यदाग्नेयोऽष्टाक-
 पालोऽमावास्यायां भवत्येन्द्रं दधि देवताश्च तेनेन्द्रियञ्च यजमानोऽवरुन्धु
 इन्द्रस्य वृत्रं जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनुव्याच्छुचदोषधयो वीरुधोऽभवन्त्स
 प्रजापतिमुपाधावहूत्रं मे जघ्नुष इन्द्रियं वीर्यम् (२) पृथिवीमनुव्याश्चदो-
 षधयो वीरुधोऽभवन्ति स प्रजापतिः पशून्ब्रवीदेतदस्मै सन्नयेतीति तत्
 पशव ओषधीभ्योऽध्यात्मन्त्समनयन् तत् प्रत्यदुहन् यत् समनयन् तत्
 साक्षाद्यस्य सान्नायत्वं यत् प्रत्यदुहन् तत् प्रतिधुषः प्रतिधुक्त्वः समनैषुः
 प्रत्यधुक्षन् न तु मरियं श्रयत् इत्यब्रवीदेतदस्मै (३) शतं कुंरुतेत्यब्रवीत्त-
 दस्मै शतमर्कुर्वन्निन्द्रियं वावास्मिन् वीर्यं तदश्रयन् तच्छ्रुतस्व श्रुतत्वं सम-

नैषुः प्रत्यधुक्षः छतमेऽन्न तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत्तदस्मै
 दध्यकुर्वन् तदेनमधिनोत्तदधो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति दध्नः पूर्वस्यावदे-
 यम् (४) दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनाहृत्य तच्छतस्यैव पूर्वस्यावद्योदिन्द्रि-
 यमेवास्मिन् वीर्यं श्रित्वा दधोपरिष्ठाच्चिनोति यथापूर्वमुपैति यत् पूर्तीकैर्वा
 पर्णवल्कैर्वाऽतश्चयात् सौम्यं तद्यत्कलैराक्षसं तद्यत्तण्डुलैर्वैश्वदेवं तद्यद्वातश्चनेन
 मानुषं तद्यद्दध्ना तत्सेन्द्रं दध्नाऽतनक्ति (५) सेन्द्रवायाभिहोत्रोच्छेषणमभ्या-
 तनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या इन्द्रो वज्रं हत्वा परी परावर्तमगच्छुवपांराधमिति मन्त्र-
 मानुस्तं देवताः प्रैषमैच्छन्त्सोऽबवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमं
 भागधेयमिति तं पितरोऽन्वविन्दन् तस्मात्पितृभ्यः पूर्वद्युः क्रियते सोऽमावास्या
 प्रत्यागच्छत् देवा अभिसमगच्छन्तामा वै नः (६) अथ वसु बसतीतीन्द्रो हि

देवानां वसु तदमावास्याया अमावास्यात्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्वेवम्भः
 साम्राज्यमिति वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि ते देवा भागधेयमभिसमगच्छन्तेत्यभो
 खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विश्वज्यन्तोऽभिसमगच्छन्तेति—४२)
 [दधि वीर्यमस्मा अवदेयं तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च] ॥ ३ ॥ बल-
 वादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत य एमौ सेन्द्रो यजेतेति वैमधः
 पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन पूर्णमासः सेन्द्र एन्द्रं दध्यमावास्यायां तेना-
 मावास्यां सेन्द्रा य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजंते सेन्द्रविवेनौ यजंते
 श्वध्वोऽस्मा ईजानायु वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त
 ते देवा एताम् (१) इष्टिमपश्यन्नामावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चुरन्
 सरस्वति चरुं तां पौर्णमासं सुस्थाय्यानुनिर्वपन् । ततो देवा अभवन्

परासुरो यो भ्रातृव्यवान्स्यात् स पौर्णमासः स स्थायैतामिष्टिमनुनिर्वपेत्
 पौर्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवताश्च यज्ञश्च भ्रातृव्यस्य
 वृद्धे मिथुनान् पशून् सारस्वताभ्यां यावेदेवास्यास्ति तत् (२) सर्वं वृद्धे
 पौर्णमासीमेव यजेत् भ्रातृव्यवाग्नामावास्यां हत्वा भ्रातृव्यं माप्याययति
 साकम्प्रस्थायीयेन यजेत पशुकांमो यस्यै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना
 तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्यै महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता
 पूर्णं होतव्यं तत् एवैनमिन्द्रः प्रजयां पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न
 हि मन्मयमाहुतिमान्श औतुम्बरम् (३) भवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्कपशवं ऊर्जे
 वास्मा ऊर्जे पशूनवरुन्धे नागंश्रीमहेन्द्रं यजेत् त्रयो वै गताश्रियः शुश्रू-
 बान् ग्रामणी राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामलियजते प्र

स्वायै देवतायै ह्यवते न परां प्राप्नोति पार्ष्णीयान् भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत
 संवत्सरश्चिद्भूतं नाति स्वा (४) एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इन्धे बर्सी-
 यान् भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्
 संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवाश्चसमग्निर्व्रतपतिव्रतमालम्भयति ततोऽधि कर्म
 यजेत—३०) [एतां तदौदुम्बरश्च स्वा त्रिश्शब्द] ॥ ४ ॥ नासौम-
 याजी सस्येदनागतं वा एतस्य पयो यो सोमयाजी यदसौमयाजी सन्न-
 येत् परिमोष एव सोऽनृतं करोम्यथो परैव सिध्यते सोमयाज्यैव सन्नयेत्
 पयो वै सोमः पयः सालास्यं पयसैव पयं आत्मन्येच वि वा एतं प्रजयो
 पशुभिरर्धयति बर्धयस्यस्य छातृह्य यस्य हविर्निरुतं पुरस्ताच्चन्द्रमाः (१)
 अभ्युदेति त्रेधा सण्डुलान् विभजेद्ये मध्यमाः स्युस्तानमये वात्रे पुरोडाश-

मृष्टाकपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदाने दध२श्चरुं येऽणिष्ठास्तान्
विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै प्रजां प्रज्जनयति वृद्धामिन्द्रः
प्रयच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रतितिष्ठति न
हे (२) यजेत यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बट्कुर्याद्यदुत्तरया
सम्प्रति यजेत पूर्वया छम्बट्कुर्यान्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु हितमु-
ख्यपगल्भो जायत एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायतेऽनाहत्य तद् एव
यजेते यज्ञमुखमेव पूर्वयाऽलभते यजेत उत्तरया देवता एव पूर्वयाव
रुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (३) पूर्वयाभिजयति मनुष्यलोकमुत्ते-
रया भूर्यसो यज्ञक्रतुर्नृपैत्येषा वै समना नामोष्टिर्यमद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा
अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै लोकोऽधुक् भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत

पूर्णमासे सन्नयेन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजेत पूर्णमासं वै देवानां
 सतस्तेषामेतमर्धमासं प्रसृतस्तेषां मैत्रावरुणी वृशाऽमावास्यायामनूबन्ध्या-
 यत् (४) पूर्वद्युर्यजते वेदिमेव तत् करोति यद् वत्सानपाकरोति स दोह-
 विधाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सत्यां सम्पादयति स एतमर्धमासं
 संघमादं देवैः सोमं पिबति यन्मैत्रावरुण्यामिक्षयामावास्यायां यजते यैवासौ
 देवानां वशानूबन्ध्यां सो एवैषैतस्य साक्षाद्वा एष देवानभ्यारोहति य एषां
 यज्ञम् (५) अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति
 यद्येवविध्यति पापीयान् भवति यदि नावविध्यति सहङ् व्यावृत्काम एतेन
 यज्ञेन यजेत क्षुरपविद्यैष यज्ञस्ताजक् पुण्यो वा भवति प्र वा भीयते तस्यै-
 तद्भूतं नानृतं वदेन्न मां सभंभीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पलेनेन वासः

पल्पूलयेयुः (६) एतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति—६) [चन्द्रमा द्वे एव
 यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः षट् च] ॥ ५ ॥ एष वै देवयो यद्दर्शपूर्णमासौ यो
 दर्शपूर्णमासाविष्टा सोमै न यजते रथस्पष्ट एवावसाने वै देवानामवेस्यत्ये-
 तानि वा अङ्गापरूषि संवत्सरस्य यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्ण-
 मासौ यजते ऽङ्गापरूष्येव संवत्सरस्य प्रतिदधात्येते वै संवत्सरस्य चक्षुषी-
 यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोक-
 मनुपश्यति (१) एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्
 दर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनुविक्रमत एष वै देवयानः पन्था-
 यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते य एव देवयानः पन्था-
 स्तः सुमारोहत्येतो वै देवानां हरी यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्ण-

मासौ यजते यावेव देवानां२ हरी ताभ्याम (२) एवैभ्यो हव्यं वैहत्येतद्दे-
 देवानां मास्यं यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते साक्षादेव
 देवानां मास्यं जुहोत्येष वै हविर्धानी यो दर्शपूर्णमासयाजी सायम्प्रातरग्नि-
 होत्रं जुहोति यजते दर्शपूर्णमासावहरहर्विधानिना२ सुतो य एवं विद्वान्
 दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति सर्वमेवास्य बर्हिष्यं दत्तं भवति देवा
 वा अहः (३) यज्ञियं नाविन्दन् ते दर्शपूर्णमासावपुनन् तौ वा एतौ पतौ
 मेध्यौ यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते पतावेवैनौ मेध्यौ
 यजते नामावास्यायाश्च पौर्णमास्याश्च ब्रियमुपेयाद्यदुपेयान्तिरिन्द्रियः स्यात्
 सोमस्य वै राज्ञोऽर्धमासस्य रात्रयः पत्नय आसन् तासाममावास्याश्च पौर्ण-
 मासीश्च नोपैत् (४) ते एनमभिसमनद्येतां तं यक्ष्म आच्छुद्राजानं यक्ष्म

आर॒विति॒ तद्वा॒जय॒क्ष्मस्य॒ जन्म॒ यत् पापी॒यानभ॑वत्तत् पा॒पय॒क्ष्मस्य॒ यज्जा॒
 याभ्याम॑विन्द॒त्तज्जा॒येन्य॒स्य य ए॒वमे॒तेषां य॒क्ष्माणां॑ जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा
 विन्दन्ति स एते ए॒व नै॒मस्य॑ब्रू॒पाधाव॑त्ते अब्रू॒तां वरं॑ वृ॒णावहा॒ आ॒वं दे॒वानां॑
 भा॒गधे॒ अ॒साव (५) आ॒वदधि॑ दे॒वा इ॒ज्यन्ता॒ इति॑ तस्मात् सद्दर्शीना॒
 रात्री॑णाममावास्यायाश्च पौर्ण॒मास्याश्च॑ दे॒वा इ॒ज्यन्ते ए॒ते हि दे॒वानां॑ भा॒गवे
 भा॒गघा॒ अ॒स्मै म॒नुष्या॑ भवन्ति य एवं वेद भू॒तानि॒ क्षुध॑मघ्नन्सद्यो म॒नुष्या
 अर्ध॑मा॒से दे॒वा मा॒सि पि॒तरः॑ संवत्सरे वनस्पतयस्तस्माद॒हर॑र्म॒नुष्या॑ अश॒-
 नमि॑च्छन्ते ऽर्धमा॒से दे॒वा इ॒ज्यन्ते मा॒सि पि॒तृभ्यः॑ क्रियते संवत्सरे वनस्पतयः
 फल॑म् (६) गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यम्—७) [पश्यति
 ताभ्याम॑हरैदसाव् फलं सप्त च ॥ ६ ॥ दे॒वा वै न॑चिं न यजुष्यश्रयन्त

ते सामन्नेवाश्रयन्त हिङ्करोति सामैवाकहिङ्करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तते
 एवैनान् प्रयुङ्क्ते हिङ्करोति वाच एवैष योगो हिङ्करोति प्रजा एष तद्यजमानः
 सृजते त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्वर्त्मम् (१) नष्टत्यप्रस्त्र
 साय सन्ततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या अथो रक्षसामर्पहत्यै राथ-
 न्तरी प्रथमामन्वाह राथन्तरो वा अयं लोक इममेव लोकमभिजयति त्रिवि-
 गृह्णाति त्रय इमे लोका इमानेव लोकानभिजयति बाह्वीमुत्तमामन्वाह
 बाह्वीतो वा असौ लोकौ ऽमुमेव लोकमभिजयति प्रवः (२) वाजा इत्य-
 निरुक्तां प्राजापत्यामन्वाह युज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमारभते प्र वो
 वाजा इत्यन्वाहात्रं वै वाजोऽन्नमेवार्वरुन्धे प्र वो वाजा इत्यन्वाह तस्मात्
 प्राचीनः रेतो धीयते ऽग्न आयाहि वीतय इत्योह तस्मात् प्रसीचीः प्रजा जीयन्ते

प्र वो वाजाः (३) इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यो देवा
 हविष्मन्तो गौर्घृताची यज्ञो देवाजिगति यजेमानः सुस्र्युरिदमसीदमसी-
 त्येव यज्ञस्य प्रियं धामावरुन्धे यं कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो वाजा
 इति तस्यानूच्याग्र आयीहि वीतय इति सन्ततमुत्तरमर्धचमालभेत (४)
 प्राणैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरुतिः सामिधेनीनां वेदार-
 त्वावेव भ्रातृव्यं कुरुते ऽर्धचौ सन्दधात्येष वा अरुतिः सामिधेनीनां य एवं
 वेदारत्वावेव भ्रातृव्यं कुरुत ऋषेर्ऋषेर्वा एता निर्मिता यत् सामिधेन्यस्ता
 यदसंयुक्ता स्युः प्रजया पशुभिर्यजेमानस्य वितिष्ठिरन्नर्धचौ सन्दधाति सप्त
 (५) युनक्त्येवेनास्ता अस्मै संयुक्ता अवंरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहन्—१०)
 [सर्वं वो वाजा लभेत सं दश च] ॥ ७ ॥ अयेजो वा एष यो

सामाग्र आयाहि वीतय इत्याह रथन्तरस्यैष वर्णस्तं त्वा समिद्धिरङ्गि-
इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो बृहदग्ने सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं
तच्चमन्वाह यज्ञमेव तत् सामन्वन्तं करोत्यग्निमुष्मिन् लोक आसीदादित्यो-
ऽस्मिन् ताविमौ लोकावशान्तौ (१) आस्तां ते देवा अंब्रुवन्नेतमौ विपर्यू-
हामेत्यग्र आयाहि वीतय इत्यस्मिन् लोकैऽग्निर्मदधुर्बृहदग्ने सुवीर्यमित्यमु-
ष्मिन् लोक आदित्यं ततो वा इमौ लोकावशाभ्यतां यदेवमन्वाहानयोर्लो-
कयोः शान्त्यै शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश सामिधेनी-
रन्वाह पञ्चदश (२) वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते
तासां त्रीणि च शतानि षष्टिश्चाक्षराणि तावतीः संवत्सरस्य रात्रयोऽक्षरश
एव संवत्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च ब्रह्मबाद्यमवेदेतामस्मिन् दारावांश्च

ऽग्निं जनयाव यतरो नौ ब्रह्मीयानिति नृमेधो ऽभ्रवदत् स धूममजनयत् परु-
 च्छेपो ऽभ्यवदत् सौ ऽग्निमजनयद् इत्यब्रवीत् (३) यत् समावद्दिद्व कथा
 त्वमग्निमजीजनो नाहमिति सामिधेनीममेवाहं धर्णे वेदेत्यब्रवीद्यद्भुतवत्पु-
 र्मनव्यते स आसां वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेवतज्ज्यो-
 त्तिर्जनयति खियस्तेन यहवः खियस्तेन यद्वायवियु खियस्तेन यत् सामि-
 धेन्यो वर्षण्वतीमन्वाह (४) तेन पुःस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्नि-
 र्देवानो वुत आसीदुशना काव्यो ऽनुराणां तौ प्रजापतिं प्रभ्रमैतां स प्रजाप-
 तिरग्निं दूतं वर्णीमह इत्यभिपर्यावर्तत् ततो देवा अभवन् परासुरा यस्यैवं
 विदुषो ऽग्निं दूतं वर्णीमह इत्यन्वाह भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्व-
 र्वतीमन्वाह भ्रातृव्यमेवतया (५) ध्वरति गोचिर्केशस्तमीमह इत्याह

पवित्रमेवेतद्यजमानमेवैतया पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिबिम्बितं
परिदधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादुध्याद्यथा बहिः परिबि स्कन्दति साह-
मेव तत्त्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां काव्यवाहनः पितृणां सहरक्षा
असुराणां त एतद्द्विंशः सन्ते मां वरिष्यते माम् (६) इति वृणीध्वं हव्य-
वाहनमित्याह य एव देवानां तं वृणीत आर्षेयं वृणीते बन्धोरिव नैस्यथो
सन्तत्यै परस्ताद्वर्वाचो वृणीते तस्मात् परस्ताद्वर्वाचो मनूष्यान् पितरोऽनु-
प्रपिपते—२९) [अशान्तौ पश्चदशाब्रवीदन्वाहितयाममेकान्नत्रिंशच्च] ॥८॥

अग्रे महा असीत्याह महान होष यदग्निब्रीह्येत्याह ब्राह्मणो होष
भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यं भरति देवेभ्य इत्याह देवा होतमैन्धत् मन्विषु
इत्याह मनूह्येतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्धर्षिषु इत्याहर्षयो होतमस्तुबन्धिप्रानुम-

दितु इत्याह (१) विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवाः सः कविशस्त इत्याह कवयो
 ह्येते यच्छुश्रुवाः सो ब्रह्मसः शित इत्याह ब्रह्मसः शितो ह्येष घृताहवन-
 इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानमित्याह प्रणीर्ह्येष यज्ञाना-
 रधीरध्वराणामित्याहैष हि देवर्थाः ५ ततो ह्येतेत्याह न ह्येतं कश्चन (२)
 तरन्ति तूर्णिहव्यवाडित्याह सर्वः ह्येष तरत्यास्पात्रं जुहूदेवानामित्याह
 जुहूह्येष देवानां चमसो देवपान इत्याह चमसो ह्येष देवपानोऽरा इवामि-
 नेमिर्देवाः स्त्वं परिभूरसीत्याह देवान् ह्येष परिभूर्यद्भ्यादावह देवान् देवयुते
 यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै (३) जनयेदावह देवान् यजमानयेत्याह
 यजमानमेवैतेन वर्षयत्यग्निमग्ना आवह सोममावेहेत्याह देवता एव तर्थाप-
 र्बमुपहयत आ चग्नि देवान् वह सुयजां च यज जातवेद इत्याहामिमेव तस्य

त्रिंशदक्षरा विराडन्त्रं विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमवरुन्धे द्वात्रिंशतमनुब्रूयात्
 प्रतिष्ठाकामस्य द्वात्रिंशदक्षरानुष्टुप्लुच्छन्दसां प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै षट्त्रिं
 शतमनुब्रूयात् पशुकामस्य षट्त्रिंशदक्षरा बृहती बाह्वताः पशवो बृहत्यैवास्मै
 पशून् (३) अवरुन्धे चतुश्चत्वारिंशतमनुब्रूयादिन्द्रियकामस्य चतुश्चत्वारिं
 शदक्षरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप् त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियमवरुन्धे ऽष्टाचत्वारिंशत्
 मनुब्रूयात् पशुकामस्याष्टाचत्वारिंशदक्षरा जगती जागताः पशवो जगत्यै-
 वास्मै पशूनवरुन्धे सर्वाणि छन्दाः स्यनुब्रूयाद्बृहयाजिनः सर्वाणि वा एतस्य
 छन्दाः स्यवरुद्धानि यो बहुयाज्यपरिमितमनुब्रूयादपरिमितस्यावरुद्ध्यै—(४७)
 [कामयेत प्रतिष्ठित्यै पशून् सप्तचत्वारिंशच्च] ॥ १० ॥ निर्वीतं
 मनुष्याणां प्राचीनावीतं पितृणामुपवीतं देवानामुपव्ययते केवलदंममेव तत्

कुरुते तिष्ठन्नाश्रुततरं वर्धति तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभि-
 जिज्या आसीनो यजत्यहिमन्नेव लोके प्रसितिष्ठति यत् क्रौश्रमन्वाहासुरं
 तथन्मन्त्रं मानुषं तद्यदन्तरा तत् सर्ववमन्तरानूच्य संवेदत्वाय विद्वांसो वै
 (१) पुरा होतारोऽभूवन् तस्माद्विभृता अध्वानोऽभूवन्नपंथा नः समंरुक्षन्न-
 त्तर्वेद्यन्त्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्त्योऽथान्वाहाध्वनां विधृत्यै पपामसं रोहा-
 याथो भूतश्चैव भविष्यच्चावर्तुन्धेऽथो परिमितश्चैवापरिमितश्चावर्तुन्धेऽथो ग्राम्या-
 श्चैव पशूनां रण्याश्चावर्तुन्धेऽथो (२) देवलोकश्चैव मनुष्यलोकश्चाभिर्जयति
 देवा वै सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वं पश्यन्त प्रजापतिस्तूष्णीमाधारमाधा-
 रयततो वै देवा यज्ञमन्वं पश्यन् वसूष्णीमाधारमाधारयति यज्ञस्थानुख्यात्या
 अथो सामिधेनीरेवाभ्रं नक्षयत्सो भवति न एवं वेदाथो तर्पयत्येव नास्तृप्यति

भवंत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति यद्वाह्यणभ्रात्राह्यणश्च प्रश्रमेयातौ ब्राह्म-
 णायाधिब्रूयाद्यद्वाह्यणायाध्याहात्मने ऽव्याह यद्वाह्यणं पराहात्मानं पराह
 तस्माद्वाह्यणो न परोव्यः--४०) [वा अथो पशुभिरब्रवीच्चय इव ब्रुवा
 देवाश्चत्वारिंशच्च] ॥ ११ ॥ आयुष्ट आयुर्वा अग्न आप्यायस्व सं
 ते ऽबं ते हेड उदुत्तमं प्र णो देव्या नो दिवोऽग्राविष्ण अग्राविष्णू इमं मे
 वरुण तत्त्वा याम्युदु त्वं चित्रम् । अपां नपादा ह्यस्थादुपस्थं जिह्वानाम्भ्वो
 विद्युतुं वसानः । तस्य ज्येष्ठं महिमानं बहन्तो हिरण्यवर्णाः परियन्ति यद्वा ।
 सम (१) अन्या यन्त्युपयन्त्यन्याः सन्मानमूर्वं नद्यः पूणन्ति । तम् शुचि-
 शुचयो दीदिवा* संमपां नपातुं परितस्थुरापः । तमस्मेरा युवत्पो युवन्ति
 समुज्यमानाः परियन्त्यापः । स बहुकृणु शिकन रेवमिर्बुधयानिभ्यो वस-

निर्णिगन्तु । इन्द्रवरुणयोर्ह २ तन्नाजोरवु ३ शर्षणे । ता नो मुडात इहो ४ ।
 इन्द्रावरुणा युवमध्वराय नः (२) विदो जनाय महि शर्म यच्छतम् ।
 दीर्घप्रयज्यमति यो वनूष्यति वयं जयेम पृतनासु दूढयः । आ नो मित्रावरुणा
 प्रबाहवा । त्वं नो अग्रे वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडो त्वयासिसीष्ठाः । यजिष्ठो व-
 हितमः शोशुचानो विश्वा द्वेषा २ स्ति प्रमृमुग्धस्मत् । स त्वं नो अग्रे त्वमो-
 भवोती नेदिष्ठो अस्या उषसो व्युष्टौ । अवंगक्ष्व नो वरुणम् (३) रराणो
 वीहि मृडीक २ सुहवो न एधि । प्र प्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि यत् सूर्यो न
 रोचते बृहद्राः । अग्नि यः परं पृतनासु तस्यो वीढाय देव्यो अतिथिः शिवो
 नः । प्र ते यक्षि प्र ते इयमि मन्म भुवो यथा बन्धो नो हवेषु । घन्वन्निव
 प्रपा अंसि त्वमग्न इयक्षवे परवे प्रव राजन् । (४) वि पाजसा वि

ज्योतिषा । स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष यातुधान्यः । उरुक्षयेषु दीद्यत् ।
तत्सप्रतीकसुदृष्टस्वश्चमर्विद्वांसो विदुष्टरसपेम । स यक्षद्विधा वयुनानि
विद्वान् प्र हव्यमग्निर्मृतेषुवोचत् । अहोमर्च विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र
क्षत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि—४४) [सन्नो वरुण राजश्चतु-
श्चत्वारिंशच्च] ॥ १२ ॥ विश्वरूप (३५३) स्वष्टे (३५४) द्र (३४२)
ब्रह्मवादिनो (२३०) नै (३०६) ष (३०७) देवा (२६०) अयज्ञो
(३२९) ऽग्ने (३०३) त्रीन् (१९७) निर्वीत् (४४०) मायु (२४४) द्वाविंश
(३६६५) ॥ १२ ॥ इति तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पंचमः प्रपाठकः ॥
ॐम् समिधो यजति वसन्तमेवर्तुनामर्वरुन्धे तननपातं यजति ग्रीष्ममे-
वार्वरुन्ध इहो यजति वर्षा एवार्वरुन्धे नर्हिर्धजति शरदमेवार्वरुन्धे स्वाहा-

कारं यजति हेमन्तमेवावर्तन्धे तस्मात् स्वाहाकृता हेमन्त पशवोऽवसीदन्ति
समिधो यजत्ययस एव देवतानामवर्तन्धे तनूनपातं यजति यज्ञमेवावर्तन्धे
(१) इडो यजति पशूनेवावर्तन्धे बर्हिर्यजति प्रजामेवावर्तन्धे समानपत
उपभृतस्तेजो वा आर्ज्यं प्रजा बर्हिः प्रजास्वेव तेजो वधाति स्वाहाकारं
यजति वाचमेवावर्तन्धे वश सम्यदन्ते दशाक्षरा विराडन्न विराड्विराजैवान्ना-
द्यमवर्तन्धे समिधो यजत्यस्मिन्नैव लोके प्रतितिष्ठति तनूनपातं यजति (२)
यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रतितिष्ठतीडो यजति पशुष्वेव प्रतितिष्ठति बर्हिर्यजति य
एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रतितिष्ठति स्वाहाकारं यजति सुवर्ग एव लोके
प्रतितिष्ठत्येतावन्तो वै देवलोकस्तेष्वेव यथापूर्वं प्रतितिष्ठति देवासुरा एषु
लोकेष्वस्यन्ते ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान् प्राणुयन्त तत् प्रया-

जानीम् (१) प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैम्यो लोकैभ्यो
 भ्रातृव्याब्रुवते ऽभिक्कामं जुहोत्यभिजित्यै यो वै प्रयाजानो मिथुनं देव प्र
 प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधो बृहदीरिव यजति तनूनपातमेकमिव
 मिथुनं तविडो बृहदीरिव यजति बर्हिरेकमिव मिथुनं तदेतद्दे प्रयाजानो मिथुनं
 य एवं वेद प्र (४) प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता
 आसन्नथासुरा यज्ञमजिघासन् ते देवा गायत्री व्यौहन् पञ्चाक्षराणि प्राची-
 नानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्मयज्ञायाभंवद्वर्मं यजमानाय यत्
 प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय कियते वर्मं यजमानाय भ्रातृव्या-
 भिमत्यै तस्माद्वहन् पुरस्ताद्वर्षीयः पृथान्नसीयो देवा वै पुरा रक्षोभ्यः (५)
 इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु युज्ञस्वस्वाध्वमवधपन् तस्वहाकारेण प्रया-

जेषु समस्थापयन् वि वा एतदन्नं छिन्दन्ति यत् स्वाहाकारेण प्रयुजेषु
 सः स्थापयन्ति प्रयाजानिष्टा हवींष्यभिधारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हवि-
 रेवाकुरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत् प्रयाजानिष्टा
 हवींष्यभिधारयति पितैव तत् पुत्रेण साधारणम् (६) कुरुते तस्मादाहुर्ग्यश्चैवं
 वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्
 प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्यैव तेन गर्भं घृते सा प्रजां पृणून् यजमानाय
 प्रजनयति—३५) [रुन्धे यजति प्रयाजानां प्र रक्षोभ्यः साधारणं पञ्च-
 त्रिंशच्च] ॥ १ ॥ चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ
 यजति चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रतिवधाति पूर्वार्धं जुहोति तस्मात् पूर्वार्धं
 चक्षुषी प्रनाहुग जुहोति तस्मात् प्रनाहुक् चक्षुषी देवल्येकं वा शुभिना

यजमानोऽनुपश्यति पितृलोकं सोमैनीसरोधं ग्रथं जुहोति दक्षिणार्धं सोमा-
 र्थैवमिव हीमौ लोकावन्तर्लोकयोरनुख्यात्यै राजानौ वा एतौ देवतानाम्
 (१) यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राज्ञा मनुष्या
 विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते येनान्यतोदतश्च
 पृष्ठान् दाधारोभयतोदतश्चेत्युच्यमनव्यज्यभागस्य जुषाणेन यजति तेनान्य-
 तोदतो दाधारश्चैमनव्यं ऋचा यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वतीं पुरोऽ-
 नुवाक्या भवति मूर्धानमेवैनं समानानां करोति (२) नियुत्वत्या
 यजति ध्वानृतव्यस्यैव पृष्ठान् नियुवते केशिनः ह दाम्यं केशी सात्यकामिरु-
 वाच सप्तपदां ते शकरीः श्वो यज्ञे प्रयोक्तसे यस्यै वीर्येण प्र जातान् धातू-
 व्यावृद्धे प्रति जनिष्यमाणास् यस्यै वीर्येणोभयौलोकयोर्व्योतिर्धत्ते यस्यै

वीर्येण पूर्वार्धेनानुदान् भुनक्ति जघत्तार्धेन धेनुरिति पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽनु-
 वाक्या भवति जातानेव भ्रातृव्यान् प्रणुदत उपरिष्टाल्लक्ष्मा (३) याज्या
 जनिष्यमाणानेव प्रतिनुदते पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके
 ज्योतिर्धत्त उपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्ता-
 वस्मा इमौ लोकौ भवतो य एवं वेदं पुरस्ताल्लक्ष्मा पुरोऽनुवाक्या भवति
 तस्मात् पूर्वार्धेनानुदान् भुनक्त्युपरिष्टाल्लक्ष्मा याज्या तस्माज्जघत्तार्धेन धेनुर्य
 एवं वेदं भुङ्क्त एनमेतौ वज्र आज्यं वज्र आज्यभागौ (४) वज्रो वषट्कार-
 स्त्रिवृत्तेमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्रहेत्यछम्बट्कारमपगूर्य वषट् करोति
 स्तृत्यै गायत्री पुरोऽनुवाक्या भवति त्रिष्टुग् याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भ-
 यति तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेदं प्रैवैनं पुरोऽनुवाक्यं यच्छ-

प्रणयति वाज्यं वा गमयति वषट्कारेणैवैनं पुरोऽनुवाक्यया क्त्वे प्रयच्छति
 वाज्यं वा प्रति (५) वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदां पुरोऽनुवाक्या
 भवति त्रयं इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रतितिष्ठति चतुष्पदा वाज्या
 चतुष्पद एव पशूनवरुन्वे द्यक्षरो वंषट्कारो द्विपाद्यजमानः पशुन्वे-
 वोपरिष्ठात् प्रतितिष्ठति गायत्री 'पुरोऽनुवाक्या भवति त्रिष्टुप् वाज्यैषा वै सप्त-
 पदा शकरी यद्वा एतया देवा अशिक्षन् तदंशकृवन् य एवं वेदं शकरोत्येव
 (६) यच्छिक्षति—२) [देवतानां करोत्युपरिष्ठाच्छ्रमास्यभागौ प्रत्येव द्वे
 च] ॥ २ ॥ प्रजापतिर्देवभ्यो यज्ञान् व्यादिशत् स आत्मन्नाज्यमघत्
 ते देवा अनुवक्षेय वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति सोऽब्रवीद्यजान्
 व आज्यं भागावुपस्तुणानुभिषारयानिति तस्माद्यजन्याज्यभागानुपस्तुणन्त्य-

भिधारयन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात् सत्याद्यातयामान्यन्यानि हवीं-
 व्ययातयामाज्यमिति प्राजापत्यम् (१) इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां
 प्रजापतिरिति छन्दाः सि देवेभ्योऽपक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति
 तेभ्य एतच्चैतुरवृत्तमधारयन् पुरोऽनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय
 यच्चैतुरवृत्तं जुहोति छन्दाश्चैव तत् प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो
 हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत उन्नमाऽ सुवर्गं लोकमायन् तदृषयो यज्ञवास्त्व-
 भ्यवायन् ते (२) अपश्यन् पुरोडाशं कर्म भूतः सपन्तु तमंब्रुवन्निन्द्राय
 ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स नाध्रियत् तम-
 ब्रुवन्नग्रये ध्रियस्वेति सोऽग्रयेऽध्रियत् यदाग्रेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायाञ्च पौर्ण-
 मास्याञ्चाच्युतो भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमंब्रुवन् कथाऽहास्था-

इत्यनुपाक्तोऽभवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तः (३) अवाच्छत्येवमवोर्गमित्य-
परिष्ठादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपाला-
न्यभिप्रथयति तावतः पुरोडाशानमुष्मिँल्लोकैऽभिजयति यो विदग्धः स
नैर्ऋतो योऽशृतः स रौद्रो यः शतः स सदेवस्तस्मादविदहता शतङ्कत्यः
सदेवत्वाय भस्मेनाभिवांसयति तस्मान्मासेनास्थि छुन्नं वेदेनाभिवांसयति
तस्मात् (४) कैशैः शिरश्छुन्नं प्रच्युतं वा एतदस्माल्लोकादगतं देवलोकं
यच्छुतः हविरनभिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवेनहमयति यद्येकं कपालं
नश्येदेको मासः संवत्सरस्यानवेतः स्यादथ यजमानः प्रमीयेत यद्वा नश्येतां
द्वौ मासौ संवत्सरस्यानवेतौ स्यातामथ यजमानः प्रमीयेत सङ्ख्यायोद्वास-
यति यजमानस्य (५) गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद्या-

वापृथिव्यमेककपालमश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोति
 द्यावापृथिव्यं एककपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति चन्नश्यत्यनयोरिवैनं द्वि-
 न्दति प्रतिष्ठित्यै—३२) [प्राजापत्यं तेऽनुपाकृस्तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिं-
 शच्च] ॥ ३ ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रमव इति स्पयमादत्ते प्रसूत्या
 अश्विनोर्वाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्तां पृष्णो हस्ताभ्यामि-
 त्याह यत्थै शतभृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषतो वध इत्याह वज्रमेव तत् सशर्यति
 भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन् स्तम्बयजुर्हरत्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या
 एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति (१) तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिहरति त्रय
 इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तृणी चतुर्थं श्रृङ्गृत्यपरिमितादेवं
 निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपहन्त्युद्धन्ति तस्मादोपधयः पराभवन्ति

मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेर्यतो खनति
 प्रजापतिना (२) यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव
 प्रतिष्ठां गमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयजनस्यैव रूपमंकः पुरी-
 षवर्ती करोति प्रजा वै पशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पशुभिः पुरीषवन्तं करोत्यु-
 चरं परिग्राहं परिगृह्णात्येतावन्ती वै पृथिवी यावन्ती वेदिस्तस्या एतावन्त एव
 भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन उत्तरं परिग्राहं परिगृह्णाति क्रूरमिव वै (३) एतत्
 करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुष्यते शान्त्यै प्रोक्षणीरासा-
 दयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपहत्यै स्पथस्य वर्त्मन्त्सादयति यज्ञस्य सन्तत्यै यं
 द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति—३३) [भजति प्रजापतिना वै त्रयस्त्रिंश-
 शच्च] ॥ ४ ॥ ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्भिर्हवीर्यपि प्रौक्षीः केनाप इति ब्रह्मणेति

ब्रूयादद्विहोव हवींषि प्रोक्षति ब्रह्मणाप इध्मावर्हिः प्रोक्षति मेध्यमेवैनत् करोति
 वेदिं प्रोक्षत्यक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या यद्वेदिमेध्यमेवैनां करोति दिवे त्वान्त-
 रिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति वर्हिर्गसाद्य प्र (१) उक्षत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः
 प्रोक्षति क्रूरमिव वा एतत् करोति यत् खनत्यपो निनयति शान्त्यै पुरस्तात्
 प्रस्तरं गृह्णाति मुख्यमेवैनं करोतीर्यन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमखेन सम्मि-
 त्तं वर्हिः स्तृणाति प्रजा वै वर्हिः पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्यां प्रतिष्ठापयत्य-
 नतिहश्च स्तृणाति प्रजयैवैनं पृथुभिरनतिहश्च करोति (२) उत्तरं वर्हिषः
 प्रस्तरं सोदयति प्रजा वै वर्हिष्यजमानः प्रस्तरं यजमानमेवायं जमानादुत्तरं
 करोति तस्माद्यजमानोऽयं जमानादुत्तरंऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृ-
 तमेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधाऽनक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यो-

ऽनक्ति न प्रतिशृणोति यत् प्रतिशृणीयादन्ध्वम्भावुकं यजमानस्य स्यादुपरीव
 प्रहरति (३) उपरीव हि सुवर्गो लोको नियच्छति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति
 नात्यग्रं प्रहरेद्यदत्यग्रं प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योनशुका स्यान्न पुरस्तात् प्रत्यस्ये-
 द्यत् पुरस्तात् प्रत्यस्येत् सुवर्गल्लोकाद्यजमानं प्रतिनुदेत् प्राञ्चं प्रहरति यजमा-
 नमेव सुवर्गं लोकं गमयति न विष्वञ्चं वियुयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात् (४) ह्यस्य
 जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यर्ध्वमिव हि पु॒ंसः पुमानेवास्य जायते यत् स्पयेन वोपवेयेण
 वा योयुष्येत् स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्म-
 वादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक
 इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत् प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव (५) सुवर्गं
 लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत् प्रस्तरं योयुष्यन्ते बर्हिरनु-

प्रहरति शान्त्या अनारम्भण इव वा एतद्द्वयैर्व्युः स ईश्वरो वेपनो भवितोर्ध्रुवा-
 सीतीमामभिमंशतीयं वै ध्रुवा ऽस्यामेव प्रतितिष्ठति न वेपनो भवत्यगा ३ न ग्रीदि-
 त्याह यद्द्वयादगं न्नगिरिति (६) अग्रावग्निं गमयेन्निर्यजमानः सुवर्गास्त्रिंशोऽङ्गुल-
 न्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति—१७) [प्र करोति हरति वियु-
 यादेवेति सप्तदश च] ॥ ५ ॥ अग्नेस्त्रयो ज्यायांऽसौ भ्रातर आसन् ते देवेभ्यो
 हव्यं वहन्तः प्रार्मीयन्त सो ऽग्निरिविभेदित्थं वाव स्य आत्तिमारिष्यतीति स
 निलायत सो ऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन् तं मत्स्यः प्राब्रवीच्चमंशपक्षिया-
 धिया त्वा वध्यासूर्यो मा प्रावोच इति तस्मान्मत्स्यं धियाधिया घ्नन्ति गतः
 (१) हि तमन्वविन्दन् तमंबुवन्नप न आवर्तस्व हव्यं नो ब्रूहेति सो ऽब्रवी-
 द्हरं वृणौ यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात् तन्मे भ्रातॄणां भाग-

वेयंमसदिति तस्माद्यद्गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषां तद्भागधेयं
 तानेव तेन प्रीणाति परिधीन् परिदधाति रक्षसामपहत्यै सःस्पृशयति (२)
 रक्षसामनेनवचाराय न पुरस्तात् परिदधात्यादित्यो ह्येवोद्यन् पुरस्ताद्रक्षा-
 स्यपहत्यध्वे समिधावादधात्युपरिष्ठादेव रक्षास्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णी-
 मन्यां मिथुनत्वाय द्वे आदधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 स त्वै यजेत यो यज्ञस्यार्त्या वसीयान्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये
 स्वाहा भूतानाम् (३) पतये स्वाहेति स्कन्नमनुमन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदार्त्या यज-
 मानो वसीयान् भवति भूर्यसीहि देवताः प्रीणाति जामि वा एतद्यज्ञस्य क्रियते
 यदन्वञ्चो पुरोडाशावुपाशुयामन्तरा यज्यजामित्वायाथो मिथुनत्वाया-
 धिरमुष्मिंल्लोक आसीद्यमोऽस्मिन् ते देवा अनुवन्नेते मौ विपर्यहामेत्यन्नाद्येन

दे॒वा अ॒ग्निम् (४) उ॒पा॒म॒न्त्र॒यन्त॒ रा॒ज्ये॒न॒ पि॒त॒रो॒ य॒मं त॒स्मा॒दि॒ग्नि॒दे॒वाना॑म॒-
 न्ना॒दो॒ य॒मः पि॒तॄ॒णां॑ राजा॒ य ए॒वं वे॒द प्र॒ रा॒ज्य॒म॒न्ना॒द्य॒माप्नो॑ति॒ त॒स्मां ए॒तद्वा॑-
 ग॒धेयं॒ प्रा॒र्य॒च्छन्॒ य॒द॒ग्नये॑ स्वि॒ष्ट॒कृते॑ ऽव॒द्यन्ति॒ य॒द॒ग्नये॑ स्वि॒ष्ट॒कृते॑ ऽव॒द्यति॑ भा॒ग॒धेये॒-
 नैव॒ तद्गु॒द्रं॑ स॒म॒र्धय॑ति॒ मु॒कु॒त्सं॑ क॒द॒वं॒द्यति॒ सकृ॑दि॒व हि रु॒द्र उ॒त्त॒रा॒र्धा॒द॒वं॒द्यत्ये॒षा
 वै रु॒द्रस्य॑ (५) दि॒क् स्वा॒यो॒मे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॒र॒वं॒दये॑ते॒ द्वि॒र॒भि॒घा॒रय॑ति॒ चतु॒-
 र॒व॒त्त॒स्या॒ह्यै प॒श॒वो॒ वै पूर्॒वा आ॒हु॒तय॑ ए॒ष रु॒द्रो य॒द॒ग्निर्य॑त् पूर्॒वा आ॒हु॒ती॒रभि॑जु॒-
 ह्या॒द्गु॒द्राय॑ प॒श॒नपि॑ द॒ध्या॒दप॒शु॒र्य॒ज॒मा॒नः स्या॑द॒ति॒हाय॑ पूर्॒वा आ॒हु॒ती॒र्जु॒होति॑
 प॒शूनां॑ गो॒पी॒था॒र्य—३७) [गु॒प्तः स्पर्श॑यति॒ भ॒ताना॑म॒ग्निं रु॒द्रस्य॑ स॒तत्रिं॑-
 श॒च्च] ॥ ६ ॥ म॒नुः पृ॒थि॒व्या य॒ज्ञिय॑मै॒च्छत् स धृ॑तं॒ नि॒षि॒क्त॒म॒वि॒न्दत्
 सो॒ऽब्र॒वीत् को॑ऽस्येश्व॒रो य॒ज्ञेऽपि॑ क॒तो॒रि॒ति ता॒वे॒ब्रू॒तां मि॒त्रा॒व॒रु॒णौ गो॒रे॒वा॒व॒-

मीश्वरौ कर्तोः स्व इति तौ ततो गा२ समैरयता२ सा यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो
घृतमपीच्छत् तस्माद्धृतपद्युव्यते तदस्यै जन्मोपहृत२ रथन्तर२ सह पृथिव्येत्याह
(१) इयं वै रथन्तरमिमामेव सुहाक्षाद्येनोपह्वयत् उपहृतं वामदेव्य२ सहा-
न्तरिक्षेणेत्याह पशवो वै वामदेव्यं पशूनेव सहान्तरिक्षेणोपह्वयत् उपहृतं
बहुत् सहदिवेत्याहैरं वै बहुदिगामेव सह दिवोपह्वयत् उपहृताः सप्त होत्रा
इत्याह होत्रा एवोपह्वयत् उपहृता धेनुः (२) सहर्षमेत्याह मिथुनमेवोपह्व-
यत् उपहृतो भक्षः सखेत्याह सोमपीथमेवोपह्वयत् उपहृता ३ हो इत्याह आत्मा-
नमेवोपह्वयत् आत्मा ह्युपहृतानां वसिष्ठ इडामुपह्वयते पशवो वा इडा पशून्-
वोपह्वयते चतुरूपह्वयते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याह मनुर्ह्येताम् (३) अत्र-
ऽपश्यद्धृतपदीत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीच्छत् तस्मादेवमाह मैत्रावरुणीत्याह

मित्रावरुणौ ह्येना॥ समैरयतां ब्रह्म देवकृतमुपहृतमित्याह ब्रह्मैवोपह्वयते देव्या
अध्वर्यव उपहृता उपहृता मनुष्या इत्याह देवमनुष्यानेवोपह्वयते य इमं युज्ञम-
वान् ये युज्ञपतिं वर्धनित्याह (४) युज्ञाय चैव यजमानाय चाशिष्यमाशास्तु
उपहृते द्यावापृथिवी इत्याह द्यावापृथिवी एवोपह्वयते पूर्वजे ऋतावरी इत्याह
पूर्वजे ह्येते ऋतावरी देवी देवपुत्रे इत्याह देवी ह्येते देवपुत्रे उपहृतोऽयं यजमान
इत्याह यजमानमेवोपह्वयत उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहृतो भूर्यसि हविष्करण
उपहृतो दिव्ये धामन्नपहृतः (५) इत्याह प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो
हविष्करण॥ सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव युज्ञस्य प्रियं धामोप-
ह्वयते विश्वमस्य प्रियमुपहृतमित्याहाछंस्वट्कारमेवोपह्वयते--३४) [आह
धेनुर्गतामाहोपहृतश्चतुस्त्रि॥ शञ्च] ॥ ७ ॥ पशवो वा इडां स्वयमा-

इत्ते काममवात्मना पशुनामादत्ते न ह्यन्यः कामं पशूनां प्रयच्छति वाचस्प-
तये त्वा हुतं प्राश्रामीत्याह वाचमेव भांगेधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये त्वा
हुतं प्राश्रामीत्याह स्वगाकृत्यै चतुरवृत्तं भवति हविर्यै चतुरवृत्तं पशवश्चतुर-
वृत्तं यद्धोता प्राश्रियाद्धोता (१) आतिमाच्छेद्यदमौ जुहुयाद्द्राव्यं पशूनपि
दध्यादपशुर्यजमानः स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतं प्राश्रामीत्याह परोक्षमेवैवज्जुहोति
सदसस्पतये त्वा हुतं प्राश्रामीत्याह स्वगाकृत्यै प्राश्रन्ति तीर्थ एव प्राश्रन्ति
दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा एतद्यज्ञम् (२) छिन्दन्ति यन्म-
ध्यतः प्राश्रन्त्यद्विर्माजयन्त आपो वै सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः सन्तन्वन्ति
देवा वै यज्ञाद्द्रुमन्तरायन्तस् यज्ञमविध्यन्त देवा अभिसमगच्छन्त कल्पतां
न इदमिति तैऽब्रुवन् स्विष्टं वै न इदं भविष्यति यदिमः राधयिष्याम इति

तत् स्विष्टकृतेः स्विष्टकृत्वं तस्याविद्धं निः (३) अकृन्तन् यवेन सम्मितं
तस्माद्यवमात्रमवद्येद्यज्यायोऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृण्यादिभि च
घारयेद्भयतः सञ्वायि कुर्यादवदायाभिघारयति हिः सम्पद्यते हिपाद्यज-
मानः प्रतिष्ठित्ये यन्निश्चानमतिहेरदन्भिविद्धं यज्ञस्याभिविध्येद्रप्रेण परि-
हरति तीर्थेनैव परिहरति तत् पृष्णे पर्यहरन् तत् (४) पूषा प्राश्य दत्तो-
ऽरुणत् तस्मात् पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि तं देवा अनुवृन् वि वा अय-
मार्धप्रशिञ्जियो वा अयमभदति तद्दृहस्पतेये पर्यहरन्त्सोऽविभेद्दृहस्पति-
रिस्थं वाव स्य आतिमारिष्यतीति स एतं मन्त्रमपश्यत् सूर्यस्य त्वा चक्षुषा
प्रतिपश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (५) किञ्चन हिनस्ति सोऽविभेत्
प्रतिगृह्णन्तं मा हिंसिष्यतीति देवस्य त्वा सवितुः प्रमवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां

प॒ष्णो ह॒स्ताभ्यां प्र॒तिगृ॒ह्णामीत्य॑ब्रवीत् स॒वित॑प्र॒सूत ए॒वैन॒ ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भिः
 प्र॒त्यगृ॒ह्णात् सोऽवि॑भेत् प्रा॒श्रन्तं मा हि॒सिष्य॑तीत्य॒ग्नेस्त्व॒स्येन॒ प्राश्ना॑मीत्य॒-
 ब्रवी॒न्न ह्य॒ग्नेरा॒स्यं किञ्च॒न हि॒नस्ति॒ सोऽवि॑भेत् (६) प्रा॒शितं॑ मा हि॒सिष्य॑-
 तीति॑ ब्राह्म॒णस्यो॒देरे॒णेत्य॑ब्रवीन्न हि ब्राह्म॒णस्यो॒दरं॑ किञ्च॒न हि॒नस्ति॒ बृह॑स्पतेर्ब्र-
 ह्म॒णेति॒ स हि ब्रा॒ह्मिष्ठोऽप॒ वा ए॒तस्मा॑त् प्रा॒णाः का॑मन्ति॒ यः प्रा॒शिन्नं॑ प्रा॒श्ना-
 त्य॒द्विर्मा॑जयित्वा प्रा॒णान्त्स॒मृश॑तेऽमृतं॒ वै प्रा॒णा अ॒मृत॑मापः प्रा॒णाने॒व यथा॑-
 स्थान॑मुप॒ह्वय॑ते—४४) [होतां॒ यज्ञं॑ नि॒ष्टञ्च॑क्षु र॒विभे॑ञ्चतुश्च॒त्वारि॑श्श॒ञ्च]
 ॥ ८ ॥ अ॒ग्नीध॒ आ॒दधा॑त्य॒ग्निमु॒खाने॑वर्तन् प्रा॒णाति॒ समि॑ध॒माद॑धात्युत्ते-
 रा॒सा मा॒हुती॑नां प्र॒तिष्ठि॑त्या अथो॒ समि॑द्वत्ये॒व जु॒होति॑ परि॒धीन्त्स॒मर्हि॑ पुना-
 त्ये॒वैनान्त्स॒कृत्स॑कृत् स॒मर्हि॑ परा॒डिव॒ ह्येत॑र्हि॒ यज्ञ॑श्चतुः स॒म्पद्य॑ते चतु॑ष्पादः

पशवः पशून्नेवार्वरुन्धे ब्रह्मन् प्रस्थास्याम इत्याहात्र वा एतर्हियज्ञः श्रितः
 (१) यत्र ब्रह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैनमारभते यद्धस्तेन प्रमीर्वेदपुनः
 स्याद्यच्छोष्णा शीर्षिकृमान्त्स्याद्यत्तुष्णीमामृताऽसम्प्रचो यज्ञः स्यात् प्रतिष्ठे-
 त्येव ब्रूयाद्वाचिवै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः श्रितस्तत एवैन ५ सम्प्रयच्छति
 देवसवितरेतत्त्वे प्र (२) ओहत्याह प्रसृत्यै वृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः
 स यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहीत्याह यज्ञाय यजमानायात्मने-
 तेभ्य एवाशिषमाशास्तेऽनात्या आश्राव्याह देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वद-
 न्तीष्टा देवता अथ कतम एते देवा इति छन्दासीति ब्रूयाद्वायत्री त्रिष्टुभम्
 (३) जगतीमित्यथो खत्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दासीति तानेव तद्यजति
 देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथामिनोर्दंज्वलत्तं देवा आहुतीभिरनूजेष्वन्व-

विन्दन् यदंनयाजान् यजत्यग्निमेव तत्समिन्ध एतदूर्वं नामासुर आसीत् स
 एतर्हि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त यद्दुयादितत् (४) उ द्यावापृथिवी भद्रमभदित्ये-
 तदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं गमयेदिवं द्यावापृथिवी भद्रमभदित्येव ब्रूयाद्यज-
 मानमेव यज्ञस्याशिषं गमयत्याध्मं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्योहेदमरास्मेति
 वावैतदाहोर्पश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञ उपश्रितओ-
 मन्वती तेऽस्मिन् यज्ञेयजमान् द्यावापृथिवी (५) स्तामित्याहाशिषमेवैतामा-
 शास्ते यद्दुयात् संपावसाना च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा
 हि प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव ब्रूयाद्वरीयसी
 मेवासमै गव्यतिमाशास्ते न प्रमायुको भवति तयोरगव्यग्निरिदं हविरजुषते
 त्याह या अयाध्म (६) देवतास्ता अरिरधामेति वावैतदाह यन्न निर्दिशेत्

प्रतिवेशं यज्ञस्याशीर्गच्छेदाशास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह निर्दिशैवैनमुवर्गं
 लोकं गमयत्यायुराशास्ते सुप्रजास्त्वमाशास्तु इत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते
 सजातवनस्यामाशास्तु इत्याह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव (७) नान्त-
 र्गते तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनेते वयमग्नेर्मानुषा इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनेते वयं मनु-
 ष्येभ्य इति वावैतदाहेह गतिर्वागमस्येदश्च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता
 यजति याश्च न ताभ्य एवाभयीभ्यो नमस्करोत्या तमनोऽनार्थ्ये—४६)

[श्रितः प्र त्रिष्टुभमेतद्यावापृथिवी अयाक्ष्मै व षट्चत्वारिंशच्च] ॥ १ ॥

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन् ते अयं वहिस्पत्यमंब्रुवन्निमं
 नो यज्ञः स्वगा कूर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धवानो यजतै
 सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धवानो यजते अयमेव

तस्य बार्हस्पत्यं यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत् किं मे प्रजायाः (१)
 इति योऽपगुरौते अतेन यातयाद्यो निहनेत् सुहस्त्रेण यातयाद्यो लोहितं
 करवद्यावतः प्रस्कथं पाशून्तसङ्गृह्णात्तावतः संवत्सरान् पितृलोकं न प्रजा-
 नादिति तस्माद्वाह्मणाय नापंगरेत् न निहन्यान्न लोहितं कुर्यादित्तावता हेनेसा
 भवति तच्छयोरारवृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत् स्वगा करोति तत् (२)
 अंगोरारवृणीमह इत्याह शंयुमेव बार्हस्पत्यं भागधेयेन समर्धयति गातुं
 यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याह शिषमेवैतामाशास्तेसामं यजति रेतं एव
 तदधाति त्वष्टारं यजति रेतं एव हितं त्वष्टा रूपाणि विकरोति देवानां पत्नी-
 र्यजति मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं यजति प्रतिष्ठित्य जामि वा एतद्यज्ञस्य
 क्रियते (३) यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा ऋचमनूच्ये

पत्नीसंयाजानामुचा यंजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायं पङ्क्तिप्रायणो वै यज्ञः
 पङ्क्त्युदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः समिष्टयजुः पञ्चमं
 पङ्क्तिमेवानु प्रयन्ति पङ्क्तिमनूयन्ति—३३) [प्रजायास्तत् क्रियते त्रयस्त्रिं
 शच्च] ॥ १० ॥ यशुवा हि देवहूतमाश्वामग्ने रथीरिव । निहोतां
 पर्यः संदः । उत नो देव देवाश्च अच्छावोचो विदुष्टरः । श्रद्धिश्चा वार्यो कृधि ।
 त्वह यद्यविष्टय सहसः सूनवाहुत । ऋतावा यज्ञियो भवः । अयमग्निः
 संहस्त्रिणो वाजस्य शतितनस्पतिः । मूर्धा कवी रंयीणाम् । तं नेमिमभवो
 यथाऽऽनमस्व सहूतिभिः । नेदीयो यज्ञम् (१) अङ्गिरः । तस्मै नूनमभिद्यवे
 वाचा विरूप नित्यया । वृष्णे चोदस्व सुष्टुतिम् । कमुं ष्विदस्य सेनयाग्नेरषा-
 कचक्षसः । पणिङ्गोषु स्तरामहे । मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्त्राः ।

क॒शन्न॑ हा॒सुर॑ग्रि॒याः । मा नः॑ स॒मस्य॑ दूढ॒यः प॑रि॒द्वेक्ष॑सो अ॒ह॒तिः । ऊ॒र्मिर्न
 ना॒व॒मा॒व॒धीत् । न॒मस्ते॑ अ॒ग्न ओ॒जसे॑ ग॒णन्ति॑ दे॒व कृ॑ष्ट॒यः । अ॒मैः (२)
 अ॒मि॒त्रं म॑र्द॒य । कृ॒वित् सु॒ नो ग॑वि॒ष्टये॒ष्टे सं॒वे॒षि॒वो र॒यिम् । उ॒रु॒क॒दु॒रु ण॑स्कु॒-
 धि॒ । मा नो॑ अ॒स्मिन्मे॑हा॒धने॑ प॒रं व॑र्ग॒र्भार॑भृ॒द्यथा॑ । सं॒वर्ग॑श्च॒र॒णिं ज॑य ।
 अ॒न्य॒म॒स्मद्ग्रि॒या इ॒यम॑ग्रे॒ निष॑क्तु॒ दू॒च्छु॒नां । व॒धीं नो॑ अ॒र्मव॑च्छ॒वः । य॒स्याजु॑-
 ष॒न्नम॑स्वि॒नः श॒मीम॑दु॒र्मख॑स्य॒ वा । तं घे॑द॒ग्निर्व॑धा॒वति॑ । प॒रं स्या॑ अ॒धि (३)
 सं॒वतो॑ ऽव॒रा॒भ्या॒तर॑ । य॒त्राह॑म॒स्मि॒ता॒ऽअ॒व । वि॒द्याहि॑ ते॒ पुरा॑ व॒यम॑ग्रे
 पि॒तु॒र्यथा॑व॒सः । अ॒धा ते॑ सु॒न्म॒मी॒महे॑ । य॒ उ॒ग्र इ॒व श॑र्य॒हा ति॒ग्मशृ॑ङ्गो न
 व॒ऽसंगः॑ । अ॒ग्रे पुरो॑ रु॒रोजि॑थ । स॒खायः॑ सं॒ वः सु॒भ्यश्च॑मि॒षु॒स्तोमं॑श्चा॒ग्रे ।
 व॒र्षि॒ष्ठाय॑ क्षि॒तीना॑मु॒र्जो॒न॒प॒त्रे स॑ह॒स्वते॑ । स॒ऽसु॒मि॒द्यु॒वसे॑ वृ॒षन् (४) अ॒ग्रे

विश्वान्यर्ये आ । इडस्पदं समिध्यसे स नो वसन्त्याभर । प्रजापते स वेद सोमा-
 पृषणे मौदेवौ—११) युज्ञममैरधिष्वृन्नेकाव्रविंशतिश्च ॥ ११ ॥ उशन्ते-
 स्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि । उशन्नेशत आवंह पितृन् हविषे अत्वे ।
 त्वत्सौम प्रचिकितो मनीषात्वश्रजिष्ठमनेनषि पन्थाम् । तव प्रणीती पितरो न
 इन्दो देवेषु रत्नमभजन्त धीराः । त्वया हि नः पितरः सोम पूर्व कर्माणि चक्रुः
 पवमान धीराः । वृन्वन्नवातः परिधीश्रणेणु वीरेभिरश्वैर्मघवा भव (१) नः ।
 त्वत्सौम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आतंतन्थ । तस्मै त इन्दो हविषा
 विधेम वयस्स्याम पतयो रयीणाम् । अग्निस्वात्ताः पितर एह गच्छत सवः
 सदः सदत सुप्रणीतयः । अन्ता हवींश्चि प्रयंतानि बर्हिष्यथा रयिस्सर्वीरं
 इधातन । बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वागिमा वो हव्या चक्रुमा जुषध्वम् । त

आगतावसा शान्तमेनाथास्मभ्यम् (२) शंयोरग्नौ दधात । आहं पितॄन्
 सुविदत्रा अविस्मि नपातश्च विकर्मणश्च विष्णोः । बर्हिषदो ये स्वधया
 सुतस्व भजन्त पितॄन् इहागमिष्ठाः । उपहृताः पितरः सोम्यासौ बर्हिष्येषु
 निधिषु प्रियेषु । त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वर्धिव्रुवन्तु ते अवन्वस्मान् ।
 उदीरतामवर उत्परास उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः । अमुम् (३) य इयु-
 र्वृका कृतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु । इदं पितॄभ्यो नमो अस्त्वद्य ये
 पवसो य उपरास इयुः । ये पार्थिवे रजस्यानिर्षत्ता ये का ननु संवृजनासु
 विक्षु । अद्या यथा नः पितरः परासः प्रज्ञासौ अग्र क्रतमांशुषाणाः । शुची-
 दयन्वीर्धितिमुक्थज्ञासः क्षामाभिन्दन्तो अरुणिरपव्रन् । यदग्ने (४) कव्य-
 वाहन पितॄन् यक्षयतावृधः । प्र च हव्यानि वक्ष्यसि देवेभ्यश्च पितॄभ्य आ ।

त्वमग्न ईदितो जात वेदो ऽवाङ्मुव्यानि सुरभीणि कृत्वा । प्रादाः पितृभ्यः
 स्वधया ते अक्षत्रद्वित्वं देव प्रयता हवींषि । मातली कवैर्यमो अङ्गिरो-
 भिवृहस्पतिर्ऋकंभिर्वावृधानः । याश्च देवा वावृधुर्यं च देवान् स्वाहान्ये
 स्वधयान्ये मंदन्ति (५) । इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः
 संविदानः । आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वंहन्त्वेना राजन् हविषा मादयस्व ।
 अङ्गिरोभिरागहि यद्विधेयैर्भिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व । विवंस्वन्तःश्रुवः यः पिता
 ते ऽस्मिन् यज्ञे बर्हिष्यानिषद्यं । अङ्गिरसो नः पितरो नवंगा अर्थर्वाणां भर्गवः
 सोभ्यासः । तेषां वयस्सुमनसौ यद्विधानामपि भद्रे सौमनसे (६) स्याम—(१)
 [भवास्मम्यमसुमने मदन्ति सौमनस एकंश्च] ॥ १२ ॥ सौमघ (३३५)
 श्वधुषी (३०२) प्रजापति (२८२) देवस्य (१८३) ब्रह्मवादिनो (३१७)

ऽग्ने (२८७) मर्नुः (२८४) पशवो (३४४) ऽग्निधै (३९६) देवा
 (१८३) युक्ष्वो (२१९) शंतो (३०१) द्वादश (३४३३) ॥ १२ ॥
 इति तैत्तिरीय संहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रपाठकः ॥ वायव्यं (३२७८)
 प्रजापति (३५१८) रादित्येभ्यो (२९६५) देवा (२४०६) विश्वरूपः
 (३६६५) समिधः (३४३३) षट् (१९२६५) द्वितीयकाण्डः समाप्तः ॥

ॐ प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स सर्पानंसृजत
 सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयमतप्यत स वयांस्यसृजत सोऽकामयत
 प्रजाः सृजेयेति स तृतीयमतप्यत स एतं दीक्षितवादर्मशुत्तमवदत्ततो वै स
 प्रजा असृजत यत्तपस्तप्त्वा दीक्षितवादं वदति प्रजा एव तद्यजमानः (१)
 सृजते यद्वै दीक्षितोऽभ्यध्वं पश्यत्यपास्मादीक्षा क्रामति नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धं

मनो दुरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाश्च श्रेष्ठो दीक्ष मा माहासीरित्याह नास्मा-
दीक्षाऽपक्रामति नास्य नीलं न हरो व्येति यद्वै दीक्षितमभिवर्षेति दिव्या
आपोऽशान्ता ओजो बलं दीक्षाम् (२) तपोऽस्य निघ्नन्त्युदतीर्षले धत्तौजो
धत्त बलं धत्त मा मे दीक्षां मा तपो निर्वधिष्ठित्याहेतदेव सर्वमात्मन्धत्ते
नास्यौजो बलं न दीक्षां न तपो निर्घ्नन्त्यग्निं दीक्षितस्य देवता सोऽस्मादे-
ताहि तिर इव यहि याति तमोश्चरक्षोऽसि हन्तोः (३) भद्रादभि श्रेयः
प्रेहि बृहस्पतिः पुर एता ते अस्वित्याह ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिस्तमेवान्वा-
रभते स एनश्च सस्पर्शयत्येदमगन्म देवयजने पृथिव्या इत्याह देवयजनं ह्यप
पृथिव्या आ गच्छति यो यजते विश्वे देवा यदजुषन्त पूर्व इत्याह विश्वे ह्येत-
देवा जोषयन्ते यद्वाह्विणाः (४) ऋक्सांमाभ्यां यजुषा सन्तरन्त इत्याह-

कर्मा॒माभ्या॒ ॥ ह्येष॒ यजुषा॒ स॒न्तर॑ति॒ यो य॒जते॒ रा॒य॒स्यो॒षेण॒ स॒मिषा॒ म॒देम॒-
 त्या॒ह्वा॒शिष॑मे॒वैता॒माशा॑स्ते—२४) [य॒ज॒मा॒नो दी॒क्षाः ह॒न्तो॒र्ब्रा॒ह्म॒णाश्च॑ते-
 वि॒ ॥ १ ॥ ए॒ष ते॒ गाय॑त्रो॒ भा॒ग इति॑ मे॒ सोमा॑य॒ ब्रूता॑दिष॒
 ते॒ त्रै॒ष्टुभो॒ जा॒ग॒तो भा॒ग इति॑ मे॒ सोमा॑य॒ ब्रूता॑च्छ॒न्दो॒माना॑ ॥ सा॒म्राज्यं॑ ग॒च्छेति॑
 मे॒ सोमा॑य॒ ब्रूता॑द्यो॒ वै सोम॑ ॥ रा॒जा॒न ॥ सा॒म्राज्यं॑ लो॒कं ग॑मयित्वा क्रीणाति॒
 ग॒च्छेति॒ स्वाना॑ ॥ सा॒म्राज्यं॑ छ॒न्दा॑ ॥ सि॒ खलु॑ वै सोम॑स्य॒ राज्ञः॑ सा॒म्राज्यो॑
 लो॒कः पुर॑स्तात् सोम॑स्य॒ क्रया॑दे॒वम॒भिर्म॑न्त्रयेत् सा॒म्राज्यमे॒व (१) ए॒नं लो॒कं
 ग॑मयित्वा क्रीणाति॒ गच्छेति॑ स्वाना॑ ॥ सा॒म्राज्यं॑ यो वै तो॒नून्त्रस्य॑ प्रतिष्ठां वेद॒
 प्रत्ये॒व ति॑ष्ठति॒ ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति॒ न प्रा॒श्नन्ति॒ न जु॒ह्वत्यथ॒ के ता॒नून्त्रं॑
 प्रा॒ति॒ति॒ष्ठतीति॑ प्र॒जाप॑तौ॒ मन॑सीति॒ ब्रू॒यात्त्रि॒वा॒जिघ्रेत्॑ प्र॒जाप॑तौ॒ त्वा म॑नी॒सि

जुहोमत्येषा वै तानूनृत्तस्य प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति यः (२)
 वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा वेद प्रत्येव तिष्ठति यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति
 तत्तिष्ठन्नाश्रावयेद्देवा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा य एवं वेद प्रत्येवतिष्ठति यदभि-
 क्रम्य जुहुयात् प्रतिष्ठाया इयात्तस्मात् समानत्र तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्यै-
 यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति स्रग्वा अस्य स्वं वायव्यमस्य
 (३) स्वं चमसोऽस्य स्वं यद्वायव्यं वा चमसं वानेनारभ्याश्रावयेत् स्वादि-
 यात्तस्मादन्यारभ्याश्राव्य स्वादेव नैति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाक-
 रीत्यप्रतिष्ठितः सोमो भवत्यप्रतिष्ठितः स्तोमोऽप्रतिष्ठितान्युक्थान्यप्रतिष्ठितो
 यजमानोऽप्रतिष्ठितोऽध्वर्यवीयव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसोऽस्य प्रतिष्ठा सोमः
 स्तोमस्य स्तोमं उक्थानां ग्रहं वा (४) गृहीत्वा चमसं वोलीय स्तोत्रमुपाकुर्यात्

प्रत्येव सोमं स्थापयति प्रतिस्तोमं प्रत्युक्त्यानि प्रतियजमानस्तिष्ठति प्रत्य-
 ध्वर्युः—११) [एव योऽस्य चैकान्नविंशतिश्च] ॥२॥ यज्ञं वा एतत्
 सम्भरन्ति यत् सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखं हविर्विधाने यद्द्विहविधाने प्राचीं प्रव-
 तयेयस्तर्हि तेनाक्षमुपोज्ज्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनुसन्तनोति पाश्चमाग्निं प्रहरन्त्यु-
 त्पत्नीमानयन्त्यन्वनांसि प्रवर्तयन्त्यथ वा अस्यैष ध्विष्णिगो ह्रीयते सोऽनु-
 ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा (१) प्रजां पृशन् यजमानस्य शर्मयितोर्यर्हि पशुमा-
 प्रीतुमदंश्च नयन्ति तर्हि तस्य पशुश्रवणं शरेत्तेनैवैनं भागिनं करोति यजमानो वा
 आहवनीयो यजमानं वा एतद्विकर्षन्ते यदाहवनीयात् पशुश्रवणं शरन्ति स
 चैव स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि पशोरिवदानं नश्ये-
 दाज्यस्य प्रत्याख्यायमवद्यत् सैव ततः (२) प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमम्रोत्तन्

यस्तान् कामयेतातिमाच्छ्रयति कुविदङ्गति नमोवृक्तिवत्यर्चाऽग्नीध्रे जुह-
 यात्रमोवृक्तिमेवैषां वृद्धे ताजगतिमाच्छ्रन्ति—२६) [भत्वा ततः षड्विंश-
 शतिश्च] ॥ ३ ॥ प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः । तस्मै
 प्रतिप्रवेदय चिकित्वाऽऽनुमन्यताम् । इमं पशुं पशुपते ते अद्य ब्राम्ह्यशे
 सकृतस्य मध्यं । अनुमन्यस्व सृजयजाम् जुष्टं देवानामिदमेतु हव्यम् ।
 प्रजानन्तः प्रतिगृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गैर्भ्यः पर्याचरन्तम् । सुवर्गं यो हि पथि-
 भिर्देवानैरोपधीषु प्रतितिष्ठा शरीरैः । येषामीशो (१) पशुपतिः पशूनां चतु-
 ष्पदामुत च द्विपदाम् । निष्कीतो यं यज्ञियं भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य
 सन्तु । ये बध्यमानं मनुबध्यमाना अभ्यैक्षन्त मनसा चक्षुषा च । अग्निस्तां
 अग्ने प्रममोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजयां संविदानः । य आरण्याः पशवो विश्व

रूपा विरूपाः सन्तो बहुधैकरूपाः । वायुस्ता॒अग्ने प्रमु॑मोक्तु॒देवः प्रजा॑पतिः
प्रजया॑ संविदानः । प्रमु॑श्चमा॒नाः (२) भुव॑नस्य॒ रेतो॑ गा॒तुं ध॑त्त॒ यज॑मा-
नाय॑ देवाः । उपा॑कृत॒शश॑मानं॒ यद॑स्थाज्जी॒वं दे॒वाना॑मप्येतु॒ पाथः॑ । नाना॑
प्रा॒णो यज॑मानस्य प॒शुना॑ य॒ज्ञो दे॒वेभिः॑ सह॒ देव॑यानः । जी॒वं दे॒वाना॑मप्येतु॒
पाथः॑ सत्याः स॒न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑ । यत् प॒शुर्मा॑युम॒कतो॑रो वा प॒द्भिरो-
ह॑ते । अ॒ग्निर्मा॑ तस्मा॒देत॑सो वि॒श्वान्मु॑श्चत्व॒हंसः॑ । श॒मितार॑ उपेत॒ न य॒ज्ञम्
(३) दे॒वेभि॑रि॒न्वि॒तम् । पा॒शात् प॒शुं प्रमु॑श्चत व॒न्धाद्य॒ज्ञप॑तिं परि । अ॒दि॒तिः
पा॒शं प्रमु॑मोक्ते॒तं नमः॑ प॒शुभ्यः॑ प॒शुप॑तये॒ करो॑मि । अ॒रा॒तीयं॑ तम॒धरं॑
कु॒णोमि॑ यं द्वि॒ष्मस्त॑स्मिन् प्र॒तिमु॑श्चामि॒ पाश॑म् । त्वाम् ते द॒धिरे॑ ह॒व्यवा॑ह॒
भूतं॑ क॒र्तार॑मु॒त य॒ज्ञियं॑श्च । अ॒ग्ने स द॑क्षः स ते॒नुहि॑ भ॒त्वार्थ॑ ह॒व्या जा॑तवे॒दो

जुषस्व । जातवेदो वपया गच्छ देवान् त्वम् (४) हि होता प्रथमो बभूव ।
 घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व स्वाहाकृतं हविरदन्तु देवाः । स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः
 स्वाहा—२६) [ईशो प्रमृशमाना यज्ञं त्वं षोडश च] ॥ ४ ॥
 प्राजापत्या वै पशवस्तेषां रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यामुपाकरोति ताभ्यामेवैनं
 प्रतिप्रोच्यालभत आत्मनो नात्रस्काय द्वाभ्यामुपाकरोति द्विपाद्यजमानः
 प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च जुहोति पाङ्काः पशवः पशून्वावरुन्धे मृत्यवे
 वा एष नीयते यत् पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमार्युको यजमानः स्यान्नाना
 प्राणो यजमानस्य पशुनेत्याह व्यावृत्तौ (१) यत् पशुर्मायुमकृतेति जुहोति
 शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह यथायजुरेवैतद्वपायां वा अह्नियमाणाया-
 मग्नेर्मधोपक्रामति त्वामृते दधिरे हव्यं वाहमिति वपामभिर्जुहात्यग्नेरेव मेघ-

मव॑रुन्धेऽथो॑ ग॒त॒त्वाय॑ प॒रस्ता॑त् स्वा॒हाक॒तयो॑ वा अ॒न्ये दे॒वा उप॑रि॒ष्टान्
 स्वा॒हाक॒तयो॑ऽन्ये स्वा॒हा दे॒वेभ्यो॑ दे॒वेभ्यः॑ स्वा॒हेत्य॒भितो॑ व॒षाम् (२) ज॒होति॑
 ताने॒वोभ॑यान् प्रीणाति—५) [व्यावृ॑त्त्यै व॒षां पञ्च॑ च] ॥ ५ ॥ यो
 वा अय॑थादे॒वतं॑ यु॒ज्ञमु॑प॒चर॑त्या दे॒वता॑भ्यो वृ॒श्च्यते॑ पापी॒यान् भ॒वति॑ यो यथा॒
 दे॒वतं॑ न दे॒वता॑भ्य॒ आवृ॑श्च्यते व॒सी॒यान् भ॒वत्याग्ने॑र्य॒चाग्नी॒ध्रम॑भि॒मृशे॑द् वैष्ण॒व्या
 ह॒वि॒र्धान॑म॒ग्नेर॑या स्तु॒चो वा॒यव्य॑या वा॒यव्या॑न्यै॒न्द्रिया॑ स॒दो यथा॑दे॒वतमे॒व
 यु॒ज्ञमु॑प॒चर॑ति न दे॒वता॑भ्य॒ आवृ॑श्च्यते व॒सी॒यान् भ॒वति॑ यु॒नजि॑म॒ ते पृथि॒वी
 ज्योति॑षा सह यु॒नजि॑म॒ वायु॑म॒न्तरि॑क्षेण (१) ते सह यु॒नजि॑म॒ वाच॑श्म॒ह
 सूर्ये॑ण ते यु॒नजि॑म॒ तिस्रो॑ वि॒पृचः॑ सूर्य॑स्य ते । अ॒ग्निदे॒वता॑ गाय॒त्री छन्द॑
 उपा॑शोः पात्र॑म॒सि सोमो॑ दे॒वता॑ त्रि॒ष्टुप् छन्दो॑ऽन्तर्या॒मस्य॑ पात्र॑म॒सीन्द्रो॑

देवता जगती छन्द इन्द्रवायुवोः पात्रमसि बृहस्पतिदेवताऽनुष्टुप् छन्दो
 मित्रावरुणयोः पात्रमस्युष्विनो देवतापङ्क्तिश्छन्दोऽश्विनोः पात्रमसि सूर्यो
 देवता बृहती (२) छन्दः शक्रस्य पात्रमसि चन्द्रमा देवता सतोबृहती
 छन्दो मन्थिनः पात्रमसि विश्वेदेवा देवतोष्णिहा छन्द आग्रयणस्य पात्रम-
 सीन्द्रो देवता कुक्कुच्छन्द उक्तानां पात्रमसि पृथिवी देवता विराट् छन्दो
 प्रवस्य पात्रमसि—३३) [अन्तरिक्षेण बृहती त्रयस्त्रिंशच्च] ॥ ६ ॥

इष्टर्गो वा अध्वर्युर्यजमानस्येष्टर्गः खलु वै पूर्वोष्टुः क्षीयत आसन्यान्मा-
 मन्त्रात् पाहि कस्यांश्चिदभिशास्त्या इति पुरा प्रातरनुवाकाज्जुह्यादात्मन एव
 तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्मं नह्यतेऽनार्थं संवेदाय त्वोपवेदाय त्वा गयत्रिया-
 मित्रष्टुभो जगत्या अभिभूत्यै स्वाहा प्राणापानौ मन्योमौ पातुं प्राणापानौ मा

माहासिष्टं देवतासु वा एते प्राणापानयोः (१) व्यायच्छन्ते येषां सोमः
 समच्छते संवेशाय त्वोपवेशाय त्वेत्याह छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छ-
 न्दोभिरवास्य छन्दांसि वृक्के प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्युभिरजित्यै मरुत्वतीः
 प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्या-
 मेवैनमन्तरेत्यद्य वाव रथन्तरश्चो बृहदद्याश्वा देवैनमन्तरेति भूतम् (२) वाव
 रथन्तरं भविष्यद्बृहत् भूताच्चैवैनं भविष्यतश्चान्तरेति परिमितं वाव रथन्तरमपरि-
 मितं बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरिमिताच्चान्तरेति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्प-
 र्धतां स एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृक्कं यद्विह-
 व्यं शस्यते इन्द्रियमेव तद्दीय यजमानो भ्रातृव्यस्य वृक्के (३) यस्य भूयां सो
 यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता वृक्के इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात् स्यादु-

कथ्यं कुर्वीत यद्युक्थः स्यादतिरात्रं कुर्वीत यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्ध-
 वसीयान् भवति—२८) [प्राणापानयोर्भूतं वृद्धेऽष्टाविंशतिश्च] ॥ ७ ॥
 निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आर्युर्मे तर्पयत प्राणं मे तर्पयता घनं मे तर्पयत
 व्यानं मे तर्पयत चक्षुर्मे तर्पयत श्रोत्रं मे तर्पयत मनो मे तर्पयत वार्षं मे
 तर्पयतात्मानं मे तर्पयताङ्गानि मे तर्पयत प्रजां मे तर्पयत पशून् मे तर्पयत
 गृहान् मे तर्पयत गणान् मे तर्पयत सर्वगणं मा तर्पयत तर्पयत मा (१)
 गणा मे मावितृषृजोपथयो वै सोमस्य विशो विशः खलु वै राज्ञः प्रदातो-
 रीश्वरा ऐन्द्रः सोमोऽवीवृधं वो मनसा सुजाता ऋतप्रजाता भग इदं स्याम।
 इन्द्रेण देवीवीरुधः संविदाना अनुमन्यन्ताः सर्वनाय सोममित्याहौषधीभ्य
 एवैनं स्वयै विशः स्वयै देवतायै निर्याच्याभिषुणोति यो वै सोमस्याभि-

वयमा॑णस्य (२) प्रथ॒मोऽ॒शुः स्कन्द॑ति स ई॒श्वर इन्द्रि॑यं वी॒र्यं प्र॒जां प॒ञ्चान्न
 यज॑मानस्य नि॒हे॒न्तोस्तम॑भिर्मन्त्रयेता मा॑ ऽस्कान्सह प्र॒जया॑ सह रा॒यस्योषे॑-
 णेन्द्रि॑यं मे वी॒र्यं मा निर्व॑धीरित्याशिषमेवैतामाशास्त इन्द्रि॑यस्य वी॒र्यस्य
 प्र॒जायै प॒ञ्चानाम॑निर्धाताय द्रु॒प्तश्च स्कन्द॑ पृथि॒र्वीमनु॑ द्यामिमश्च योनि॑मनु॒-
 यश्च (३) पू॒र्वैः । तृती॑यं योनि॑मनु॒ सञ्चर॑न्तं द्रु॒प्तं जुहो॑म्यनु॒ सप्त॑ होत्राः—(१०)
 [मा॒भि॒ब्रू॒यमा॑णस्यच॒ दश॑ च] ॥ ८ ॥ यो वै दे॒वान् दे॒वय॑ज्ञसेना॒र्प-
 यति॑ मनु॒ष्यान् मनु॑ष्ययश॒सेन॑ दे॒वय॑ज्ञस्यैव दे॒वेषु॑ भवति मनु॒ष्ययश॒सी मनु॑-
 ष्ये॒षु या॑न् प्रा॒चीन॑माप्रयणात् ग्रहा॑न् गृह्णीयात् ता॒नुपा॑शु गृह्णीयाद्यान्ध्वा॒श्च
 स्तानु॑प॒ब्दिम॑तो दे॒वाने॒व तद्दे॒वय॑ज्ञसेना॒र्पय॑ति मनु॒ष्यान् मनु॑ष्ययश॒सेन॑ दे॒वय॑-
 ज्ञा॒स्यैव॑ दे॒वेषु॑ भवति मनु॒ष्ययश॒सी मनु॑ष्ये॒ष्वग्निः प्रा॑तःसव॒ने पा॑न्वस्मान्

वैश्वानरो म॒हिना वि॒श्वश॑म्भूः । स नः पा॒वको द्रवि॑णं दधातु (१) आ॒यु-
 ष्मन्तः स॒हभ॑क्षाः स्याम । वि॒श्वेदे॒वा म॒रुत॑ इन्द्रो अ॒स्मान॒स्मिन् द्विती॑ये स॒र्वे न
 न ज॑ह्युः । आ॒युष्मन्तः प्रि॒यमे॒षां वद॑न्तो व॒यं दे॒वानां॑ सु॒मतौ स्या॑म । इ॒दं
 तृती॒यं स॒र्वं क॒वीना॑म॒तेन॒ ये च॑म॒समैर॑यन्त । ते सौ॒धन्व॑नाः सु॒वरान॑शा॒नाः
 स्वि॒ष्टिन्नो अ॒भिव॑सी॒यो न॑यन्तु । आ॒यत॑न॒वती॒र्वा अ॒न्या आ॑हु॒तयो हू॒यन्ते॑ ऽना॒य-
 त॒ना अ॒न्या या आ॑घृ॒रव॑ती॒स्ता आ॒यत॑न॒वती॒र्याः (२) सौ॒म्या॒स्ता अ॑ना॒यत॒ना
 ऐ॒न्द्रवा॒यव॒मादा॑या॒घार॒माघा॑रि॒येद॒ध्वरो य॒ज्ञोऽय॑म॒रुतु दे॒वा ओष॑वी॒भ्यः प॒शवे
 नो॒ जना॑य॒ विश्व॑स्मै भ॒ताया॑ध्व॒रोऽसि॒ स पि॒न्वस्व॑घृ॒तव॑दे॒व सो॒मेति॑ सो॒म्या ए॒व
 तदा॑हु॒तीरा॒यत॑न॒वतीः करो॑त्या॒यत॑न॒वान् भव॑ति॒ य एवं वेदा॑थो द्या॒वापृ॑थि॒वी
 ए॒व घृ॑तेन॒ व्यु॑न॒ति ते व्यु॑न्ते॒ उप॑जी॒वनी॑ये भव॑त॒ उप॑जी॒वनी॑यो भव॑ति (३)

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयोचथास्तं जुषस्व विदेगौपत्यं रायस्पोषं
 सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम् । मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्टं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत् कथा मा निरभागिति न
 त्वा निरभाक्षमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्रमांसते ते (४) सुवर्गल्लोकं न
 प्रजानन्ति तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि ते सुवर्गल्लोकं यन्तो य एषां पशव आसन्तानस्मा
 दास्यन्तीति तदेभ्योऽब्रवीत्ते सुवर्गल्लोकं यन्तो य एषां पशव आसन्तानस्मा
 अददुस्तं पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम वा इमे पशव
 इत्यदुर्वै (५) मह्यमिमामित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत् इत्यब्रवीद्यज्ञवास्तौ
 हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यसौऽब्रवीद्यज्ञे माऽभुजायते
 पशून् नाभिमं स्य इति तस्मा एत मन्थिनः स स्त्रावमेजुहोचतो वै तस्य रुद्रः

पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतम् (६) एवं विद्वान् मन्थिनः सः स्रावं जुहोति न तत्र
 रुद्रः पशून्भिर्मन्यते—११) [दधानुया भवति तेवाहृतमेकोदश च]
 ॥ १ ॥ जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक् । यद्वाचो
 मधुमत्तस्मिन् माधाः स्वाहा सरस्वत्यै १ ऋचा स्तोमः समर्धय गाय-
 त्रेण रथन्तरम् । बृहद्गायत्रवर्तनि । यस्ते द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अशु-
 र्बाहुर्व्युतो ध्रिषण्योरुपस्थात् । अध्वर्योर्वा परि यस्ते पवित्रात् स्वाहाकृतमि-
 न्दाय तं जुहोमि । यो द्रप्सो अशुः पतितः पृथिव्यां परिवापात् (१)
 पुरोडाशात् कर्मभात् । धानासोमान्मन्थिन इन्द्र शूक्रात् स्वाहाकृतमिन्द्राय
 तं जुहोमि । यस्ते द्रप्सो मधुमा इन्द्रियावान् स्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान् ।
 दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात् स्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि । अध्वर्योर्वा

ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्य इत्याहुर्वाग्भ्रेगा अग्र एतदृजुगा
 देवेभ्यो यशो मयि दधती प्राणान् पशुषु प्रजां मयि (२) च यजमाने
 चेत्याहुर्वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्गु-
 हान् गृहीत्वा बहिष्पवमानः सपन्ति परांश्चो हि यन्ति परांचीभिः स्तुवते
 वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठते यज्ञो वैविष्णुर्यज्ञमेवाकुर्विष्णो त्वं नो अन्तमः
 शर्म यच्छ सहन्त्य । प्र ते धारामधुश्चत उत्सन्दुहते (३) अक्षितमित्या
 यदेवास्य शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेनाप्याययति—१४) [परिवापा-
 न्मयि दुन्दुहते चतुर्दश च] ॥ १० ॥ अग्निना रयिमंभवत् पोषमेव
 दिवेदिवे । यशसं वीरवन्तम् । गोमांश्च अग्रेऽविमांश्च अश्वी यज्ञो नवतसंखा सद्-
 मिदं प्रमृष्यः । इडांवा एषो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः पृथुबुधः सुभावान् ।

आप्यायस्वसन्ते । इह त्वष्टारमग्निं विश्वरूपमुपह्वये । अस्माकमस्तु केवलः ।
 तन्नस्तुरीपमधं पोषयितुं देवं त्वष्टरिणः स्यस्व । यतो वीरः (१) कर्मण्यः
 सुदक्षो युक्तावा जायते देवकांमः । शिवस्त्वष्टरिहागहि विभुः पोष उत
 त्मना । यज्ञे यज्ञे न उदेव । पिशङ्गरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टो वीरो जायते
 देवकांमः । प्रजां त्वष्टा विष्यतु नाभिर्मरुते अथा देवानामप्येतु पार्थः । प्र णो
 देव्या नो दिवः । पीपिवाः सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः । धृक्षीमहि प्रजा-
 मिषम् (२) ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः । तेषां ते सुन्नमीमहे ।
 यस्य व्रतं पशवो यन्ति सर्वे यस्य व्रतमुपतिष्ठन्त आपः । यस्य व्रते पुष्टिप-
 तिर्निविष्टस्तः सरस्वन्तमवसे हुवेम । दिव्यः सुपर्ण वयसं बृहन्तेमपां गर्भं
 वृषभमोषधीनाम् । अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तु तः सरस्वन्तमवसे हुवेम ।

सिनीवाल्लि पृथुष्टुके या देवानामसिस्वसा । जूषस्व हव्यम् (३) आहुतं
 प्रजां देवि दिदिद्वि नः । या सुपाणिः स्वङ्गुरिः सुयूमां बहुसवरी । तस्यै
 विश्वपत्न्यै हविःसिनीवाल्यै जुहोत न । इन्द्रो वो विश्वतस्परान्द्रं नरः ।
 असितवर्णा हरयः सुपर्णा मिहो वसाना दिवमुत्पतन्ति । त आववृत्रन्तसद-
 नानि कृत्वा ऽऽदित् पृथिवी घृतैर्व्युद्यते । हिरण्यकेशो रजसो विसारे ऽहिर्धुनि-
 वर्तते इव धर्जीमान् । शुचिभ्राजा उपसः (४) न वेदा यशस्वतीरपस्युवो
 न सत्याः । आ ते सुपर्णा अभिनन्त एवैः कृष्णो नानाव वृषभो यदीदम् ।
 शिवाभिर्नस्मयमानाभिरागात् पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा । वाश्रेवं विद्यु-
 न्भिर्माति वृत्सं न माता सिञ्चति । यदैवा वृष्टिरसिञ्जि । पर्वतश्चिन्महि दृष्टो
 बिभाय विविश्चित्सानुरेजतं स्वने वः । यत् कीदृथ मरुतः (५) ऋष्टिमन्त-

आप इव स॒धियश्चो॒ धव॒ध्वे । अ॒भिक॑न्द स्तनय॒ गर्भ॑माघो॒ उद॑न्वता॒ परि॑दीया
 रथेन । ह॒तिः सु॑कर्ष॒ विषि॑तं॒ न्यश्च॑ समा भ॑वन्त॒ हता॑ नि॒पादाः । त्वन्त्या चि॒द-
 ऋ॒युता॒ग्ने प॒शुर्न॒ यव॑से । धामा॑ ह॒ यत्तै॑ अ॒जर॒ नवा॑ वृ॒श्चन्ति॒ शि॒कंसः । अ॒ग्ने
 भू॒रिणि॒ तव॑ जा॒तवे॒दो दे॒व स्व॒धावो॒ऽमृत॑स्य॒ धाम॑ । या॒ध्वं (६) मा॒या मा॒यिनो॑
 वि॒श्वमि॑न्व॒ त्वे पूर्वाः॑ स॒न्द्बुः पृ॒ष्ठव॑न्धो । दि॒वो नो॑ वृ॒ष्टिं म॑रुतो॒ ररी॑ध्वं॒ प्रपि॑-
 न्वत् वृ॒ष्णो अ॒श्वस्य॒ धाराः॑ । अ॒र्वाङ्ते॒न स्तनयि॑त्वे॒नेह्य॒पो नि॒षिञ्च॑न्न॒सुरः॑ पि॒ता
 नः । पि॒न्वे॒न्त्य॒पो म॑रुतः॒ सु॒दान॑वः॒ पयो॑ घृ॒तव॑द्दि॒धे॒ष्वाभु॑वः । अ॒त्यन्न॒ मि॒हे
 वि॒नय॑न्ति वा॒जिन॑मु॒त्स॒न्दुह॑न्ति स्तनय॑न्त॒मक्षि॑तम् । उ॒द॒प्र॒तो म॑रुत॒स्ताऽइ॑यते॒
 वृ॒ष्टिम् (७) ये॒विश्वे॑ म॒रुतो॑ जु॒नन्ति॑ । को॒शा॒ति ग॒दी क॒न्ये॒व तु॒न्ना पे॑रुन्ते-
 ज्ञा॒ना प॒त्यै॒व जा॒या । घृ॒तेन॒ द्यावा॑पृ॒थि॒वी म॑धु॒ना स॒म॒क्षत॑ प॒र्य॒स्वतोः॑ कृ॒णु-

तापु ओषधीः । ऊर्जश्च तत्र सुमतिश्च पिन्वथ यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा-
मधु । उदु त्वं चित्रम् । और्वभृगवच्छुचिमप्रवानवदा हुवे । अग्निः समुद्रवा-
ससम् । आसवः संवितुर्था भर्गस्य (८) इव भुजिः हुवे । अग्निः समुद्रवांस-
सम् । हुवे वातस्वनं कविं पर्जन्यं क्रन्त्युः सहः । अग्निः समुद्रवांससम्-१२)
[वीर इषः हव्यमृषसो मरुतश्च वृष्टिं भर्गस्य द्वादश च] ॥ ११ ॥
प्रजापति (२२४) ऐश (२११) युजं (१२६) प्रजापतेः (२१६)
प्राजापत्या (१०५) य (१३३) इष्टर्गो (१७८) निग्राभ्यां (१६०)
यो (३११) जुष्टो (१६४) अग्निं (४१२) कादश (२२४८) इति
तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमप्रपाठकः संपूर्णः ॥ ११ ॥

ॐ यो वै पर्वमानानामन्यारोहान् विद्वान् यजतेऽनुपर्वमानानारोहति

न पर्वमानेभ्योऽविच्छिद्यते श्वेनोऽसि गायत्रछन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा
 सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुपछन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा सम्पारय सर्धासि
 जगतीछन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा सम्पारयेत्यां ह्येते (१) वै पर्वमाना-
 नामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यज्जेतेऽनु पर्वमानानारोहति न पर्व-
 मानेभ्योऽविच्छिद्यते यो वै पर्वमानस्य सन्ततिं वेद सर्वमायुरेति न पुरा-
 येषुः प्रमीयते पशुमान् भवति विन्दते प्रजां पर्वमानस्य ग्रहां गृह्यन्तेऽथवा
 अंस्यैते गृहीता द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान् यद्गृहीत्वोपाकुर्यात् पर्व-
 मानं वि (२) छिन्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयाम-
 गृहीतोऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभिमृशेदिन्द्राय त्वेत्याधवनीयं विश्वे-
 भ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतं पर्वमानमेव तत् सन्तनोति सर्वमायुरेति न पुरा-

युगः प्रमीयेते पशुमान् भवति विन्देत प्रजाम्—४२) [एते वि द्विचत्वारिंश-
 शच्च] ॥ १ ॥ त्रीणि वाव सर्वानन्यथ तृतीयः सर्वमवेलुम्पन्त्यनः शु कर्वन्ते
 उपाः शुः हत्वोपाः शु पात्रेऽशुमवास्य तं तृतीयसवनैऽपिसृज्याभिर्षणुयाद्य-
 दाप्याययति तेनाः शुमद्यदेभिर्षुणोति तेन जीवि सर्वाण्येव तत्सर्वानन्यः शुम-
 न्तिशुक्रवन्ति समावर्द्धार्याणि करोति द्वौ समुद्रौ वितंतावज्यौ पर्यावर्तेते जठरैव
 पादोः । तयोः पश्यन्तो अतियन्त्यन्यमपश्यन्तः (१) सेतुनातियन्त्यन्यम् ।
 द्वे द्रधंसी सतती वस्तु एकः केशी विश्वा भुवनानि विद्वान् । तिरोधाप्येत्य-
 सितं वसानः शुक्रमादेत्ते अनुहार्यं जार्यै । देवा वै यद्यज्ञे कुर्वन्त तदसुरा अकु-
 र्वन्त ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्त मन्तवताग्निहोत्रं व्रतमकुर्वन्त तस्माद्विब्रतः
 स्यात् द्विहोत्रं जुह्वति पौर्णमासं यज्ञमग्नीषोमीयम् (२) पशुमकुर्वन्त वार्यै

यज्ञमग्निं पशुमकुर्वत वैश्वदेवं प्रातः सवनमकुर्वत वरुणप्रघासान्माध्यन्दिनं
 सवनं साकमेधान् पितॄज्ञं ज्यैस्वकास्तृतीयसवनमकुर्वत तमेषामसुरा
 यज्ञमन्ववाजिगांसन् तन्नान्ववायन् तैऽब्रुवन्नध्वर्तव्या वा इमे देवा अभवन्निति
 तदध्वरस्याध्वत्वं ततो देवा अभवन् परासुरा य एवं विद्वान्तसोमेन यजते
 भवेत्यात्मना परां (३) अस्य भ्रातृव्यो भवति—३ [अपश्यन्तोऽमीषाभीयं परा-
 त्रीणि च] ॥ २ ॥ परिभूरग्निं परिभूरिन्द्रं परिभूर्विश्वान् देवान् परि-
 भूर्मांसह ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनायु शमवते शं राज-
 न्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य रायस्पोषस्य ददितारः स्याम ।
 तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षिय तस्य त इदमुन्मृजे प्राणाय मे वर्चोदा
 वर्चसे पवस्वापानाय व्यानाय वाचे (१) दुक्षकृतभ्यां चक्षुर्भ्यो गे वर्चोदौ

वर्चसे पवेथा २ श्रोत्रायात्मने ऽङ्गभ्य आयुवे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेयां
 देवानां जठरमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवंस्व को ऽसि को नाम कस्मै त्वा काये
 त्वा ये त्वा सोमेनातीतृपं ये त्वा सोभेनामीमद २ सुप्रजाः प्रजया भूयास २
 सुवीर्यो वीरैः सुवर्चा वर्चसा सुषाष्ः पौत्रैर्विश्वेभ्यो मे रूपेभ्यो वर्चोदाः (२)
 वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भक्षाय तस्य त इदमुन्मृजे । बुभूषन्न-
 वेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतियज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं ततो
 भृत्याभिपंवते ब्रह्मवर्चसकामो ऽवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतियज्ञः प्रजापति-
 स्तमेव तर्पयति स एनं ततो ब्रह्मवर्चसेनाभिपंवत आमयावी (३) अवेक्षे-
 तैष वै पात्रियः प्रजापतियज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तस आयुषा-
 भिपंवते ऽभिचरन्नवेक्षेतैष वै पात्रियः प्रजापतियज्ञः प्रजापतिस्तमेव तर्पयति

स ए॒नं त॒प्तः प्रा॒णापा॒नाभ्यां वा॒चो द॑क्ष॒कृत॒भ्यां चक्षु॑भ्यां श्रो॒त्राभ्या॑मा॒त्म-
 नो ऽङ्ग॑भ्य॒ आरु॑षो ऽन्तरे॑ति ता॒जक् प्र॑ध॒न्वति—४५) [वा॒चे व॑चो॒वा आ॑म-
 या॒वी प॑ञ्च॒चत्वारि॑श॒च्च] ॥ ३ ॥ स्फ॒यः स्व॒स्तिर्वि॑घ्नः स्व॒स्तिः
 प॒शुर्वि॑दः प॒रशु॑नः स्व॒स्तिः । य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञक॑तः स्थ ते मा॒स्मिन् य॒ज्ञ उप॑-
 ह्व॒यध॒वमु॑प॒ मा द्या॑वा॒पृथि॒वी ह॑येता॒मुषा॑स्ता॒वः क॒लशः सोमो॑ अ॒ग्निरु॑प॒-
 दे॒वा उप॑य॒ज्ञ उप॑ मा हो॒त्रा उप॑ह॒वे ह॑यन्तां नमो॒ऽग्रे म॑ख॒घ्ने म॑ख॒स्य
 मा य॒ज्ञो ऽर्या॑दि॒त्याह॒वनी॒यमु॑प॒तिष्ठ॑ते य॒ज्ञो वै म॑खः (१) य॒ज्ञं वा॑व स तद॒-
 ह॒न्तस्मां॑ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॑ स॒दः प्र॑स॒र्पत्या॒त्मनो॑ ऽना॒र्थे नमो॑ रु॒द्राय॑ म॒खघ्ने॑
 नम॑स्क॒त्या मा पा॒हीत्या॒ग्नीध्रं॑ तस्मा॑ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॑ स॒दः प्र॑स॒र्पत्या॒त्मनो॑ ऽ-
 ना॒र्थे । नम॑ इन्द्रा॑य म॒खघ्न॑ इन्द्रि॒यं मे वी॒र्यं॑ मा निर्वै॒द्योरिति॑ हो॒त्रीय॑मा॒शि-

धमेवैतामाशास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय या वै (२) देवताः सदस्या-
 र्तिमापयन्ति यस्ता विद्वान् प्रसपति न सदस्यातिर्मोक्षति नमोऽग्रे मखग्र
 इत्योहता वै देवताः सदस्यातिमापयन्ति ता य एवं विद्वान् प्रसपति न सद-
 स्यार्तिमाक्षति इहे स्थः शिथिरे समीची माहंससपातसूर्यो मा देवो
 दिव्यादहंससपात वायुरन्तरिक्षात् (३) अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः
 सरस्वती मनुष्येभ्यो देवीं द्वारौ मा मा सन्तापं नमः सदेसे नमः सदेस-
 स्पतये नमः सखीनां पुरोगाणां चक्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या अहे दधि-
 ष्वयोदतस्तिष्ठान्यस्य सदेने सोदु योऽस्मत्पाकतर उन्निवत् उदुहृतश्च गेष
 पातं मा द्यावापृथिवी अद्याहः सद्यो वै प्रसपन्तम् (४) पितरोऽनुप्रसपन्ति त
 एनमीश्वरा हिंसितोः सदेः प्रसप्य दक्षिणार्धं परैक्षतागन्त पितरः पितृमा-

नहं युष्माभिर्भूयास सुप्रजसो मया युयं भूयास्तोति तेभ्य एव नमस्कृत्य
सदः प्रसर्पत्यात्मनोऽनार्थे—३३) [मुखोवा अन्तरिक्षात् प्रसर्पन्तं त्रयस्त्रिं
शच्च] ॥ ४ ॥ भक्षेहि माऽऽर्विश दीर्घायुत्वाय शन्तनुत्वाय रायस्पोषाय
वर्चसे सुप्रजास्त्वार्थेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे तृदोऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्यां
सध्यासं नृचक्षसं त्वा देव सोमसूचक्षा अवल्लेपं मन्द्राभिर्भूतिः केतुर्यज्ञानां
वारजुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वारजुषाणा
सोमस्य तृप्यत्वैहि विश्वचरणे (१) शम्भूमयोभूः स्वस्ति मां हरिवर्ण
प्रचर क्रत्व दक्षाय रायस्योषाय सुवीरतायै मा माराजन्वि वीम्बो मामे
हार्दि त्विषा वधीः । वृषणे शुष्मायाऽयुषे वर्चसे । वसुमद्वणस्य सोम देव
ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृ-

पीतस्य मधुमत् उपहृतस्योपहृतो भक्षयामि रुद्रवद्वृणस्य सोम देव ते मति-
विदो माध्यन्दिनस्य सर्वनस्य त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशः संपीतस्य
(२) पितृपीतस्य मधुमत् उपहृतस्योपहृतो भक्षयाम्यादित्यवद्वृणस्य सोम
देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सर्वनस्य जगतीछन्दस इन्द्रपीतस्य नराशः संपीतस्य
पितृपीतस्य मधुमत् उपहृतस्योपहृतो भक्षयामि । आप्यायस्व समेतुते विश्वतः
सोम वृष्णिंयम् । भवा वाजस्य सङ्गथे । हिन्वं मे गात्रां हिरवो गणान् मे
मा वितीतवः शिवो मे सप्तर्षीनुपं निष्ठस्व मा मेऽवाङ्गभिमति (३) गाः ।
अपाम सोमममृता अभूमादंश्म ज्योतिरविदाम देवान् । किमस्मान् कृणव-
दरातिः किमु धृतिरमृत मर्त्यस्य । यन्म आत्मनो मिन्दाऽभूदग्निस्तत्पुनरा-
हार्जातवैदा विचर्षणिः । पुनरग्निश्चरुदात् पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः । पुनर्मे

अश्विना युवं चक्षुरार्धचमदयोः । इष्टयजुषस्ते देव सोम स्तुतस्तौमस्य
 (४) अस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहृत स्योपहतो भक्ष-
 यामि । आपूर्या स्या मां पूरयत् प्रजयां च धनेन च । एतत्ते तत् ये च त्वाम-
 न्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वं
 नमो वः पितरो रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय
 नमो वः पितरः (५) स्वधार्थ्ये नमो वः पितरो मन्यवे नमो वः पितरो
 घोराय पितरो नमो वो य एतस्मिँल्लोके स्थ यूष्मास्तेऽनू येऽस्मिँल्लोके मां
 तेऽनू य एतस्मिँल्लोके स्थ यूयं तेषां वसिष्ठा भूयास्त येऽस्मिँल्लोकेऽहं तेषां
 वसिष्ठो भूयासं प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वां जानाति पतिता बभूव (६)
 यत्कीमास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयश्श्याम पतयो रयीणां । देवकृतस्यैन-

सोऽव्ययजंनमसि मनुष्यंकृतस्यैनसोऽव्ययजंनमसि पितृकृतस्यैनसोऽव्ययजंन-
 मस्यपुन्र धौतस्य सोम देव ते नृभिः सुतस्येष्ट्यजुषस्तुतस्तौमस्य शस्तो-
 कथस्य यो भक्षोअश्वसिन्यो गोसनिस्तस्य ते पितृभिर्भक्षकृतस्योषहूतस्योप-
 हूतो भक्षयामि--४४) [विश्वचर्षणे नराशः सपीतस्यातिस्तुतस्तौमस्य
 पितरो बभूवु चतुश्चत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥ महीनां पयोऽसि विश्वेषां
 देवानां तनूऋध्यासंमद्य पृषतीनां ग्रहं पृषतीनां ग्रहोऽसि विष्णोर्हृदयमस्येक-
 मिषु विष्णुस्त्वानुविचक्रमे भूतिर्दधा घृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्याज्योतिरसि वैश्वानरं पृश्निष्यै दग्धं यावती द्यावापृथिवी मंहित्वा
 यावच्च सप्तसिन्धवो वितस्युः । तावन्तमिन्द्र ते (१) ग्रहेऽसहोर्जा गृह्णा-
 म्यस्नंतम् । यत् कृष्णशक्रुनः पृषदाज्यमवमशेच्छुद्रा अस्य प्रमारुकाः स्युर्य-

षड्विंशमंशे चतुर्ष्पादोऽस्य पशवः प्रमारुकाः सूर्यत् स्कन्देद्यजमानः प्रमा-
 युक्तः स्यात् पशवो वै पृषदाज्यं पशवो वा एतस्य स्कन्दन्तियस्य पृषदाज्यं
 स्कन्दति यत् पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृष-
 दाज्यं प्राणो वै (२) एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति यत् पृष-
 दाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय गृह्णात्यमृतं वै
 हिरण्यं प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्मै पुनर्गृह्णाति शतमानं भवति शतायुः
 पुरुषः शतन्द्रिय आर्येभ्येवेन्द्रिये प्रतितिष्ठत्यश्वमवघ्रापयति प्राजापत्यो वा
 अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनैः प्राणम् (३) निर्भिमीति वि वा
 एतस्य यज्ञच्छिद्यते यस्य पृषदाज्यं स्कन्दति वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै
 विष्णुर्धेनौ नैव यज्ञः सन्तनोति—२२ [ते वै प्राणं द्वाविंशतिभ्यः] ॥ ६ ॥

देवं सवितरेतत्ते प्राह तत् प्र ष्व सुत्र प्रच यज बृहस्पतिर्ब्रह्माऽऽयुष्मत्या ऋषो
मा गांत तनूपात्सार्धः सत्या वं आशिषः सन्तु सत्या आकृतय ऋतश्च सत्यश्च
वदत स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे स्तुतस्य स्तुतमस्यूर्जं मह्यं स्तुतं देहामा
मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्वस्य शास्त्रम् (१) अस्यूर्जं मह्यं शास्त्रं देहामा
मा शास्त्रस्य शास्त्रं गम्याविन्दियावन्तो वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम् । सा मे
सत्याऽऽशीर्देवेषु भूयाद्ब्रह्मवर्चसं माऽऽगम्यात् । यज्ञो बभूव स आबभूव स
प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधिपतिर्बभूव सो अस्मा अधिपतीन् करोतु
वयं स्याम पतयो रयीणाम् । यज्ञो वा वै (२) यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा
यज्ञं दुहे स यः स्तुतशास्त्रयोर्दोहमविद्वान्यजते तं यज्ञो दुहे स इष्ट्वा पापी-
यान् भवति य एनयोर्दोहं विद्वान्यजते स यज्ञं दुहे स इष्ट्वा वसीयान् भवति

स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं मर्ह्यं स्तुतं दुहामा मां स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य
 शस्त्रमस्यूजं मर्ह्यं शस्त्रं बुहाम् (३) आ मां शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्या-
 हेषवै स्तुतशस्त्रयोर्दोहस्तं य एवं विद्वान् यजेते दुह एव यज्ञमिक्षा वर्सायान्
 भवति—२२) [शस्त्रं वै दुहां द्वाविंशतिश्च] ॥ ७ ॥ श्येनाय पत्वंने
 स्वाहा वट् स्वयमभिगूर्ताय नमो विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वट् स्वयमभि-
 गूर्ताय नमः परिधये जनप्रथनाय स्वाहा वट् स्वयमभिगूर्ताय नम ऊर्जे
 होत्राणां स्वाहा वट् स्वयमभिगूर्ताय नमः पर्यस्ते होत्राणां स्वाहा वट् स्वय-
 मभिगूर्ताय नमः प्रजापतेय मन्त्रे स्वाहा वट् स्वयमभिगूर्ताय नमः ऋतम्-
 तपाः सुवर्वाट् स्वाहा वट् स्वयमभिगूर्ताय नमः स्तुम्यन्तां होत्रा मधो
 र्धुतस्य यज्ञपतिमृषय एनसा (१) आहुः । प्रजा निर्भक्ता अनुतप्यमाना

मघव्यौ स्तो कावपतौ रराध । सन्नस्ताभ्यां सृजतु विश्वकर्मो घोरा ऋषयो
 नमो अस्वेभ्यः । चक्षुष एषां मनसश्च सन्धौ बृहस्पतये महि षट्शुमन्नमः ।
 नमो विश्वकर्मणे स उपात्वस्मान्ननन्यान्त्सोमपान् मन्यमानः । प्राणस्य
 विद्वान् समरे न धीर एनश्चकृवान् महि बृह एषाम् । तं विश्वकर्मन् (२)
 प्रमुञ्चा स्वस्तये ये भक्षयन्तो न वसून्यानूहुः । यान्नग्नयोऽन्वतप्यन्त धिष्णिष्या
 इयन्तेषामवयादुरिष्ठ्यै स्विष्टिन्नस्तां कृणोतु विश्वकर्मो नमः पितृभ्यो अभि
 ये नो अख्यन् यज्ञकृतो यज्ञकोमाः सुदेवा अकामा वो दक्षिणात्र नीनिम
 मा नस्तस्मादेनसः पापयिष्ठ । यावन्तो वै सदस्यास्ते सर्वे दक्षिण्यास्तेभ्यो
 यो दक्षिणां न (३) नयेद्भ्यो वृष्येत यद्विश्वकर्मणानि जुहोति सदस्यानेव
 तत् प्रीणात्यस्मे देवास्तो वपुषे चिकित्सत यमाशिरा दम्पती वाममश्रुतः ।

पुमान् पुत्रो जायते विन्दते वस्वथु विश्वे अरुपा एधते गृहः । आशीर्वाया
 दम्पती वाममंश्रुतामरिष्टो रायः सचताः समोकसा । य आऽसिचत्संदग्धं
 कम्भ्या सहेष्टेन यामन्नमति जहातु सः । सर्पिर्ग्रीवो (४) पीवर्धस्य जाया
 पीवानः पुत्रा अकंशासो अस्य । सहजानिर्यः सुमखस्यमान् इन्द्रायाशिरश्च
 सह कुम्भ्याऽवात् । आशीर्म ऊर्जमुत सुप्रजास्त्वमिव दधातु द्रविणश्च सर्व-
 र्चसम् । सञ्जयन् क्षेत्राणि सहसाऽहमिन्द्र कृण्वानो अन्याश्च अधरान्त्सपदान् ।
 भूतमसि भूते मा धा मुखमसि मुखं भूयासं द्यावापृथिवीभ्यां त्वा परि गृह्णामि
 विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः (५) प्रच्यावयन्तु दिवि देवान् हं हान्तरिक्षेवयां च सि
 पृथिव्यां पार्थिवान् ध्रुवं ध्रुवेण हविषाऽव सोमन्नयामसि यथा नः सर्वमिज्ज-
 मंदयुक्ष्मश्च समना असत् । यथा न इन्द्र इद्विशुः केवलीः सर्वाः समनसुः करत् ।

यथा नः सर्वा इहि गोस्माकं केवलिरसन्—४०) [एनसा विश्वकर्मन्त्र सर्पिर्गोवी
 वैश्वानराश्वत्वारिः शब्द] ॥ ८ ॥ यद्वै होताध्वर्युर्मभ्याह्वयते वज्रमेन-
 मभिप्रवर्तयत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्य श्रीणेतान्यक्षराणि
 त्रिपदा गायत्री गायत्री प्रातःसवनं गायत्रीयैव प्रातःसवने वज्रमन्तर्धत्त उक्थं
 वाचीत्याह माध्यन्दिनं सवनं प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप्
 त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं त्रिष्टुभैव माध्यन्दिने सवने वज्रमन्तर्धत्ते (१) उक्थं
 वाचीन्द्रियेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्य सप्तैतान्यक्षराणि सप्तपदा शंकरा
 शाकरो वज्रो वज्रैणैव तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा
 अन्वयुः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयेत्तेजः प्रातःसवन
 आत्मन् वर्धतेन्द्रियं माध्यन्दिने सवने पशूस्तृतीयसवन इत्युक्थंशा इत्याह

प्रातः सवनं प्रतिगीर्यं त्रीण्येतान्यक्षराणि (२) त्रिपदा गायत्री गायत्रं प्रातः
 सवनं प्रातःसवन एवप्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री तेजः
 प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्तं वाचीत्याह माध्यन्दिनं
 सवनं प्रतिगीर्यं चत्वार्येतान्यक्षराणि चतुष्पदा त्रिष्टुप् त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं
 सवनं माध्यन्दिन एव सवने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै
 त्रिष्टुगिन्द्रियं माध्यन्दिनं सवनम् (३) इन्द्रियमेव माध्यन्दिने सवनं
 आत्मन्धत्त उक्तं वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं सप्तैतान्यक्षराणि
 सप्तपदा शर्करा शाङ्कराः पञ्चो जागते तृतीयसवनं तृतीयसवन एव प्रति-
 गरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो पञ्चो वै जगती पञ्चस्तृतीयसवनं पञ्चो नव
 तृतीयसवन आत्मन्धत्ते यद्वै होतोऽध्वर्युर्मभ्याह्वयत आर्घ्यमस्मिन् वधाति

तद्यन्न (४) अपहर्नती पुरास्य संवत्सराद्बृह आवेवोरञ्जोऽसा मोद इवेति
 प्रत्याह्वयेते तेनैव तदपहते यथा वा आयतां प्रतीक्षत एवमध्वर्युः प्रतिगर्
 प्रतीक्षते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समञ्छते तादृगेव तद् यदध्वंचाह्वयेत
 यथा धावद्भ्यो हीयते तादृगेव तत् प्रवाहुगवा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ एवो-
 द्वातृणाम् (५) ऋचः प्रणव उक्थशस्मिनी प्रतिगरोऽध्वर्यणां य एवं
 विद्वान् प्रतिगणात्यन्नाद एव भवत्याऽस्य प्रजायां वाजी जायत इयं वै
 होताऽसार्वध्वर्युर्यदासीनः शस्मत्यस्या एव तद्धोता नैत्यास्ते इव हीयमथो
 इमामेव तेन यजमानो दुहे यत्तिष्ठन् प्रतिगणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नै ति
 (६) तिष्ठतीव ह्यसावथो अममेव तेन यजमानो दुहे यदासीनः शस्मति
 तस्मादितः प्रदानं देवा उपजीवन्ति यत्तिष्ठन् प्रतिगणाति तस्मादमुतः प्रदानं

मनुष्या उपजीवन्ति यत् प्राडासीनः शस्सति प्रत्यङ् तिष्ठन् प्रतिगणान्ति
तस्मात् प्राचीनरेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वै होताध्वयुर्मभ्याह्वयेते
वज्रमेनमभिप्रवर्तयति (७) पराडावर्तते वज्रमेव तन्निकरोति—८) [धत्ते
क्षराणि सर्वान्नोद्गातुणामेति वर्तयत्यष्टौ च] ॥ १ ॥ उपयामगृहीतोऽसि
वाक्षसदसि वाक्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णा-
म्युपयामगृहीतोऽस्यतसदसि चक्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुव-
स्याध्यक्षाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपा-
भ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यक्षाभ्यां गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वेदेवेभ्यस्त्वा विश्वे-
भ्यस्त्वा देवभ्यो विष्णवुरुक्रमयते सोमस्तरक्षस्व (१) तन्तं दुश्श्क्षा माऽवख्य
न्मयि वसुः पुरावसुर्वाक्पा वाचं मे पाहि मयि वसुर्विददसुश्चक्षुष्पाश्चक्षुर्मे पाहि

मायि वसुः संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रं मे पाहि भरंसि श्रेष्ठो रश्मीनां प्राणपाः
 प्राणं मे पाहि धरंसि श्रेष्ठो रश्मीनामपा नपा अपानं मे पाहि यो न इन्द्रवायू-
 मित्रावरुणावश्विनावभिरासति भ्रातृव्यः (२) उत्पिपीते शुभस्पती इदमहं
 तमधरं पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि--१३) [रक्षस्व भ्रातृव्यखयो-
 दश च] ॥ ३० ॥ प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाज-
 कर्मभिः । यस्य त्वं सख्यमाविथ । प्र होत्रे पठ्यं वचोऽग्रे भरता ब्रह्मत् ।
 विपां ज्योतीं वि विधत्ते न वेधसे । अग्ने त्री ते वाजिना त्री यधस्थां तिस्रस्ते
 जिह्वा ऋतजात पूर्वीः । तिस्र उं ते तनुवो देववातास्ताभिर्नः पाहि गिरो
 अप्रयुच्छन् । सं वां कर्मणा समिधा (१) हिनोमीन्द्राविष्णु अपसस्पारे
 अस्य । जुषेथां युजं द्रविणं च धत्तमरिष्टैर्नः पृथिभिः पारयन्ता । उभा

जिग्यथूर्न पराजयेथु न पराजिग्ये कतरश्चनैनोः । इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृ-
धेथां त्रेधा सहस्रं वि तैरयेथाम् । त्रीण्यायूषि तव जातवेदस्तिस्त्र आजा-
नीरुषसंस्ते अग्ने । ताभिर्देवानामवो यक्षि विद्वानथं (२) भव यजमानाय
शं योः । अग्निस्त्रीणि त्रिधातुन्याक्षेति विदधां कविः । स त्रीं रेकादशा
इह । यक्षश्च पिप्रयञ्च नो विप्रो दूतः परिष्कृतः । नभन्तामन्यके समे । इन्द्रा-
विष्णू ह्यहिताः शम्बरस्य नव पुरो नवतिश्च श्रथिष्ठम् । शतं वृचिनः
सहस्रं च साकं ह्यथो अप्रत्यमुरस्य वीरान् । उत मातामहिषमन्वेनदमी
त्वां (३) जहति पुत्र देवाः । अथात्रिवीहृत्रमिन्द्रो हनिष्यन्सखे विष्णो
वितरं विक्रमस्व—१३ [इषाऽथ त्वा त्रयोदश च] ॥ ११ ॥
य (१४२) स्त्रीणि (१५३) परिभूः (१९५) स्फयो (२३३) भक्ष

(३४४) महानां (१७२) देवं (१७२) श्येनाय (२१०) य (३५८)
 दुपयामर्हतिः (११३) प्रै (१६३) कादश (२३३५) ॥ ११ ॥
 इति तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयप्रपाठकः ॥

ॐ अग्ने तेजस्विन् तेजस्वी त्वं देवेषु भूयस्तेजस्वन्तं मामयुष्मन्तं
 वचस्वन्तं मनुष्येषु कुरु दीक्षायै च त्वा तपसश्च तेजसे जुहोमि तेजोविदसि
 तेजो मा मा हासीन्माहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हासीदिन्द्रौजस्विन्नोजस्वी
 त्वं देवेषु भूया ओजस्वन्तं मा मायुष्मन्तं वचस्वन्तं मनुष्येषु कुरु ब्रह्मणश्च
 त्वा क्षत्रस्य च (१) ओजसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो
 हासिषं मा मामोजो हासीत् स्यै भ्राजस्विन् भ्राजस्वी त्वं देवेषु भूया
 भ्राजस्वन्तं मा मायुष्मन्तं वचस्वन्तं मनुष्येषु कुरु वायोश्च त्वाऽपाश्च

आ॒जसे जु॒होमि सु॒ववि॒दसि सु॒वर्मा मा हा॒सीन्माह॒ सु॒वर्हासि॒पं मा
 मा॒ सु॒वर्हासीन् मयि॑ (२) मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयि॑ मयि॒स्तेजो॑ दधातु॒
 मयि॑ मे॒धां मयि॑ प्र॒जां मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं दधातु॒ मयि॑ मे॒धां मयि॑
 प्र॒जां मयि॑ सू॒यो भ्रा॒जो दधातु॑—२३) [च॒ मयि॑ त्रयो॒वि॒श-
 ति॒श्च] ॥ १ ॥ वा॒युर्हि क॒र्ताग्निः प्र॒स्तोता प्र॒जाप॑तिः सा॒म बृ॒हस्प॑ति-
 रु॒द्राता वि॒श्वे दे॒वा उ॒पगा॑ता॒रो म॒रुतः प्र॑ति॒हर्ता॒र इन्द्रो॑ नि॒धनं॑ ते दे॒वाः प्रा॒ण-
 भूतः प्रा॒णं मयि॑ दध॒त्वैत॒द्वै स॒र्वम॒ध्वर्यु॑रु॒पाकु॑र्व॒न्न॒द्वात॑भ्य॒ उपा॑करोति॒ ते दे॒वाः
 प्रा॒णभू॑तः प्रा॒णं मयि॑ दध॒त्वित्या॑है॒तदे॒व स॒र्वमा॑त्मन्व॒त्त इडा॑ दे॒वह॑र्म॒र्नर्य॑जुनी-
 बृ॒हस्प॑तिरु॒क्थाम॑दा॒नि श॒सि॒षुद्वि॒श्वे दे॒वाः (१) सू॒क्ताच॑ः पृथि॒वि मा॑त॒र्मा मां
 हि॒ स॒ीम॒धुम॑निष्ये मधु॒जनि॑ष्ये मधु॒वक्ष्या॑मि मधु॒वदि॒व्यामि॑ मधु॒मती॑ दे॒वभ्यो॑

वार्चमुद्यासः शुश्रेणयां मनुष्येभ्यस्तं मां देवा अंवन्तु शोभायै पितरोऽनुम-
 दन्तु—२८) [देवा अष्टाविंशतिश्च] ॥ २ ॥ वसंवस्त्वा प्रवृहन्तु
 गायत्रेण छन्दसाग्नेः प्रियं पाथ उपेहि रुद्रास्त्वा प्रवृहन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसे-
 न्द्रस्य प्रियं पाथ उपे ह्यादित्यास्त्वा प्रवृहन्तु जागतेन छन्दसा विश्वेषां देवानां
 प्रियं पाथ उपेहि मान्दांसु तेशुकशक्रमार्धनोमि भन्दनांसु कोतनांसु नतनांसु
 रेशीषु मेरीषु वाशीषु विश्वभत्सु माध्वीषु ककुहासु शक्तीषु (१) शक्रासु
 ते शुक शुकमार्धनोमि शुकन्ते शुक्रेण गृह्णाम्यहो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः ।
 आऽस्मिन्नग्रा अंचय्यवुर्दिवो धारां असश्चत । ककुहं रूपं वृषभस्यरोचते
 बृहत्सोमः सोमस्य पुरोगाः शुकः शुकस्य पुरोगाः । यत्ते सोमादीभ्यं नाम
 जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहोशिकृत्वं देव सोम गायत्रेण छन्द-

साऽग्नेः (२) प्रियं पाथो अपीहि वशी त्वं देव सोम त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रस्य
 प्रियं पाथो अपीह्यस्मत्सखा त्वं देव सोम जागतेन छन्दस्मा विश्वेषां देवानां
 प्रियं पाथो अपीह्या नः प्राण एतु परावत आऽन्तरिक्षाद्विस्परि । आयुः
 पृथिव्या अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा । इन्द्राग्नी मे वर्चः कणुतां वर्चः सोमो
 बृहस्पतिः । (३) वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो मे धत्तमश्विना । दधन्वे वा
 यदीमनुवोचद्ब्रह्माणि वेरु तत् । परि विश्वानि काव्या नेमिश्रक्रमिवाभवत्
 — २५) [शंकरि ध्वमेवैवृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च] ॥ ३ ॥ एतद्वा अपां
 नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनाभीत्याहापासेव नाम-
 धेयेन गुह्येन दिवो वृष्टिमवर्षन्वे शुक्रन्ते शुक्रेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अहो रूपं
 यद्वाग्निः सूर्यस्य रश्मयोवृष्ट्या ईशतेऽह एव रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिर्दिवो वृष्टि

व्यावयतित्याऽस्मिन्नुग्राः (१) अच्युतृ रित्याह यथा यजुर्वैतत् ककुह रूपं
 वृषभस्य रोचेत बृहदित्याहैतद्वाअस्यककुह रूपं यदृष्टी रूपेणैव वृष्टिमवः
 रुन्धे यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष हवै हविषा हविर्यजति योऽदाभ्यं
 गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा वा एतस्यायुः प्राण एति (२) योऽंशं गृह्णात्या
 नः प्राण एतु परावत इत्याहायैरेव प्राणमात्मन्धत्ते ऽमृतमसि प्राणाय त्वेति
 हिरण्यमभिव्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतैर्वायु र्नात्मन्धत्ते शतमानं
 भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आर्येष्वेवेन्द्रिये प्रतितिष्ठत्यप उपस्पृशति
 भेषजंवा आपः (३) भेषजमेव कुरुते—(३) [उग्रा एत्यापस्त्रिणि च] ॥४॥

वायुरसि प्राणो नाम मवितुराधिपत्येऽपानं मे दाश्चक्षुरसि श्रोत्रं नाम
 धातुराधिपत्य आयुर्मे दा रूपमसि वर्णो नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजां

मे दा ऋतमसि सत्यं नामेन्द्रस्याधिपत्ये क्षत्रं मे दा भूतमसि भव्यं नाम
 पितृणामाधिपत्ये ऽपामोषधीनां गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन ऋतस्य (१) त्वा
 विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा सत्यायतस्य त्वा ज्योतिषे प्रजा-
 पतिर्विराजंमपश्यत्तया भूतश्च भव्यञ्चासृजत् तामृषिभ्यस्तिरोधात्तां जम-
 दग्निस्तपसापश्यत्तया वै स पृथ्वीन् कामानसृजत् तत् पृथ्वीनां पृथित्वं यत्
 पृथ्वी गृह्यन्ते पृथ्वीनिव तैः कामान् यजमानोऽवर्तुन्वे वायुरसि प्राणः (२)
 नामेत्याह प्राणापानावेवावर्तुन्वे चक्षुरसि श्रोत्रं नामेत्याहार्येवावर्तुन्वे रूप-
 मसि वर्णो नामेत्याह प्रजामेवावर्तुन्वे क्रतमसि सत्यं नामेत्याह क्षत्रमेवा-
 वर्तुन्वे भूतमसि भव्यं नामेत्याह पशवो वा अपामोषधीनां गर्भः पशून्वे
 (३) अवर्तुन्वे एतावद्दे पुरुषं परितस्तदेवावर्तुन्वे ऋतस्य त्वा व्योमन् इत्या-

हेयं वा ऋतस्य व्योमममेवाभिजयत्यतए त्वा विभूमन् इत्याहान्तरिक्षं वा
 ऋतस्य विभूमन्तरिक्षमेवाभिजयत्यतस्य त्वा विधर्मण इत्याह द्यौर्वा ऋतस्य
 विधर्मं दिवमेवाभिजयत्यतस्य (४) त्वा सत्यायेत्याह दिशो वा ऋतस्य
 सत्यं दिश एवाभिजयत्यतस्य त्वा ज्योतिष इत्याह सुवर्गो वै लोक ऋतस्य-
 ज्योतिः सुवर्गमेव लोकमभिजयत्येतावन्तो वै देव लोकास्तानेवाभिजयति
 दश सम्पद्यन्ते दशाक्षरा विराडन्त्रं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति—(४६)
 [ऋतस्य प्राण एवर्तस्य पटुचत्वारिंशच्च] ॥ ५ ॥ देवा वै यद्य-
 ज्ञेन नावारुन्धत तत्पैरैरवारुन्धत तत्पराणां परत्वं यत्परं गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन
 नार्वं रुन्धे तस्यावंध्यै यं प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभिजयति यं
 द्वितीयमन्तरिक्षं तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभिजयति यदेते गृह्यन्ते

एषा लोकानामभिजित्यै (१) उत्तरेष्वहस्वमुतोऽर्वाश्चो गृह्यन्तेऽभिजित्यैवे-
 माँछो॒कान् पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॒त्यव॑रोहन्ति यत्पूर्वे॒ष्वहः॑ स्वि॒तः परा॑श्चो गृह्यन्ते-
 तस्मा॑दितः परा॑श्च इमे लो॒का यदु॑त्तरे॒ष्वहः॑ स्व॒मुतोऽर्वा॑श्चो गृह्यन्ते तस्मा॑दु॒म-
 तोऽर्वा॑श्च इमे लो॒कास्तस्मा॑दया॒तया॑श्चो लो॒कान्म॑न॒ष्या उप॑जीवन्तिब्रह्मया-
 दि॒नो वद॑न्ति कस्मा॑त्सत्याद्ध्य ओष॑धयः सम्भव॑न्त्योष॑धयः (२) मनु॒ष्या-
 णाम॑न्नं प्र॒जाप॑तिं प्र॒जा अनु॑ प्रजा॑यन्त इति परा॑नन्वि॒ति ब्रू॒यात् यद् गृह्णा-
 त्य॒द्ध्यस्त्वौष॑धीभ्यो गृह्णा॒मीति॑ तस्मा॑द॒ध्य ओष॑धयः सम्भव॑न्ति यद् गृह्णा॒त्यो-
 ष॑धीभ्यस्त्वा प्र॒जाभ्यो॑ गृह्णा॒मीति॑ तस्मा॑दोष॑धयो मनु॒ष्याणा॑मन्नं यद्गृह्णा॒ति
 प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जाप॑तये गृह्णा॒मीति॑ तस्मा॑त्प्रजा॑पतिं प्र॒जा अनु॑ प्रजा॑-
 यन्ते—४८) [अभिजित्या ओषधयोष्टाचत्वारिंशच्च] ॥ ६ ॥

पतिर्देवासुरानंसृजत् तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं छन्दांसि ते विष्वक्चो व्यक्राम-
 नत्सोऽसुराननु यज्ञोऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि ते देवा अमन्यन्तामी वा इदम-
 भूवन् यद्वयस्म इति ते प्रजापतिमुपावावन्त्सोऽब्रवीत्प्रजापतिच्छन्दसां वीर्य-
 मादाय तद्वः प्रदास्यामीति स छन्दसां वीर्यम् (१) आदाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु
 छन्दांस्यपाक्रामन् छन्दांसि यज्ञस्ततो देवा अभवन् पराऽसुरा य एवं
 छन्दसां वीर्यं वेदाश्चाव्यास्तु श्रौषड्यज्ञं ये यजामहे वषट्कारो भवत्या-
 त्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै कर्मध्वर्युराश्राव-
 यतीति छन्दसां वीर्यीयेति ब्रूयादेतद्वै (२) छन्दोभिरर्चति यत्किञ्चाचर्ति यदिन्द्रो
 वृत्रमहं न मेध्यं तद्यद्यतीरपावपदेमध्यन्तदथ कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ सः स्थातो-
 रित्याहु रिन्द्रस्य वा एषा यज्ञियां तनूर्यज्ञस्तामेव तत् (३) यजन्ति य

एवं वेदोपैतं यज्ञो नमति—८) [वीर्यं वै तदष्टौ च] ॥ ७ ॥
 आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोर्निरोधि । घृतं पीत्वा मधु-
 चारु गन्धं पितेव पुत्रमभिरक्षतादिमम् । आर्तृश्च्यते वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां
 यदेनयोः शृतं कृत्याथान्यत्रा वभथमवैत्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण इत्येव
 भथमवैष्यं जुहुयादाहुत्यैवैनौ शमयति नार्तिमाच्छेति यजमानो यत् कुसी-
 दम् (१) अप्रतीत्तं मयि येन यमस्य बलिना चरामि । इहैव सन्निरवदये-
 तदेतत्तदग्ने अनणो भवामि । विश्वलोप विश्वदावस्य त्वो सञ्जोहोम्यग्धादेको-
 ऽहतादेकः समसुनोदेकः । ते नः कृण्वन्तु भेषजसदः सहो वरेण्यम् ।
 अयंनो नभसा पुरः सस्फानो अभिरक्षतु । गृहाणामसमर्त्य बहवो नो
 गृहा असन् । सत्वन्नः (२) नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया । पुनर्नो

नष्टमाकंष्टि पुनर्नो रयिमाकंष्टि । देवं स स्फान सहस्रपोषस्येशिषे स नो
 रास्वाज्यानि रायस्पोष सुवीर्य संवत्सरीणां स्वस्तिम् । अग्निर्वाव यम इयं
 यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य यजमान आदत्ते यदोषधीभिर्विदंस्तुगाति यद-
 नपौष्यप्रयायाद्द्विवृद्धमेनम् (३) अमुष्मिँल्लोके नेनयिरन् यत् कुसीदम्
 प्रीतिं मधीत्युपौषतोहैव सन्यमङ्कुसीदं निरवृदायानुणः सुवर्गं लोकमेति यदि
 मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तं प्रदाव्य जुहुयादेष वा अग्निर्वश्वानरो यत्
 प्रदाव्यः स एवैनं स्वदयत्यह्ना विधान्यामिकाष्टकायामपपञ्चतुःशरावं पक्त्वा
 प्रातरेतेन कक्षमुपैष्यदि (४) दहति पुण्यसमं भवति यदि न दहति पाप-
 सममेतेन ह स्म वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घमन्नमुपयन्ति यो वा उप-
 द्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्यातारं विद्वान् यजेते सममुष्मिन् लोक इष्टापतेन

गच्छतेऽग्निर्वा उपद्रष्टा वायुरहंपश्रोनादित्योनुरुयाता तान्यएवं विद्वान्यजने
 सममुष्मिन् लोकं दृष्ट्वापूनेन गच्छतेऽयत्रो नभसा पुरः (५) इत्याहामि
 नभसा पुरोऽग्निमेव तदाहृतन्मे गोपायेति सत्त्रो नभसस्तु इत्याह वायुत्रे
 नभसस्पतिर्वायुमेव तदाहृतन्मे गोपायेति देव सस्फानेत्याहासौ वा
 आदित्यो देवः सस्फान आदित्यमेव तदाहृतन्मे गोपायेति (६) [कुर्सी-
 दंन एनं यदि पुर इति ॥ ८ ॥ एतं युवानं परि वो दशमि तेन
 क्रीडन्तीश्वरत प्रियेण । मा नः शास जुनरां सुभागा रायस्पर्षेण समिषा
 मदेम । नमो महिम्न उत चक्षुषे ते मरुतां वितस्तदहं गृणामि । अनुमन्यस्व
 सृज्या यजाम जुष्टं देवानामिदं भस्तु हव्यम् । देवानामेव उपताह ओसीदपा-
 ङ्गर्भं ओषधीषु न्यक्तः । सोमस्य द्रप्समंवृणोति पूरा (१) बृहन्नद्रिरभवत्तदेवाम् ।

पिता वृत्सानां पतिराघ्नियानामथो पिता महतां गर्गराणाम् । वृत्सो जरायु-
 प्रति धुक् पीयूषं आमिक्षु मस्तु घृतमस्य रेतः । त्वाङ्गावोवृण राज्याय त्वा-
 हवन्तमरुतः स्वर्काः । वष्मन् क्षत्रस्य ककुभिः शिश्रियाणस्ततो न उग्रो
 विभजा वसूनि । व्यृद्धेन वा एष पशुना यजेत यस्यैतानि न क्रियन्ते एषः
 (२) ह त्वै समृद्धेन यजेत यस्यैतानि क्रियन्ते—१) [पृथ्वीषौ च] ॥१॥

सूर्यो देवो दिविवद्यो धाता क्षत्राय वायुः प्रजाभ्यः । बृहस्पतिस्त्वा
 प्रजापतेयु ज्योतिष्मती जुहोतु । यस्यास्ते हरितो गर्भोथो योनिर्हिण्ययी ।
 अङ्गान्यद्धुता यस्यै तां देवैः समजीगमम् । आर्वतन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र
 नर्दबुद्ध । भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरावर्तया पुनः । वि ते भिनन्नि तर्करा
 वि योनिं वि गर्वीन्यौ । वि (१) मातरंश्च पुत्रं च विगर्भं च जरायु च ।

ब॒हिस्त॑ अस्तु बा॒लिति॑ । उ॒रु॒द्र॒प्सो वि॒श्वरू॒प इन्द्रः॑ प॒र्वमा॒नो धीरं॑ आ॒नञ्ज॒
ग॒र्भम् । एक॑प॒दी द्वि॒प॒दी त्रि॒प॒दी च॑तु॒ष्प॒दी प॒ञ्च॒प॒दी षट्प॑दी स॒प्तप॑द्युष्टा॒प॒दी
भ॒व॒ना॒नु प्र॑थ॒ताः स्वाहा॑ । म॒ही द्यौः पृ॒थि॒वी च॑ न इ॒मं यु॒ज्ञं मि॑मिक्षताम् ।
पि॒त॒ता॒मो भ॑री॒मभिः—४४) [वि च॑तु॒श्च॒त्वारि॑ः श॒च्चे] ॥ १० ॥

इ॒दं वा॑मा॒स्यै ह॒विः प्रि॒यमि॑न्द्रा॒वृ॒हस्प॑ती । उ॒क्तं म॑दंश्च शस्यते । अ॒यं वा॒म्प॒-
रि॒वि॒व्यते॑ सोमं इन्द्रा॒वृ॒हस्प॑ती । चा॒रु॒र्म॑दा॒य पी॑तये । अ॒स्मे इ॒न्द्रा॒वृ॒हस्प॑ती
रा॒यि॒न्ध॒नं च॑ शत॒ग्वि॒नंम् । अ॒श्वी॒व॒न्तः स॒हस्रि॑णम् । बृ॒ह॒स्प॒तिर्नः॑ परि॒पातु॑ पु॒श्वा
दु॒तो॒त्तर॑स्मा॒दध॑रा॒दघा॑योः । इन्द्रः॑ पु॒रस्ता॑दु॒त म॑ध्य॒तो॒नः स॒त्वा स॑खि॒भ्यो वरि॑वः
कृ॒णोतु॑ । वि ते॒ वि॒ष्व॒ग्वा॒त॑ज॒तासो॑ अ॒ग्ने भा॑मा॒सः (१) शु॒चे शु॒चं॒यश्च॑रन्ति ।
तु॒वि॒म्र॒क्षा॒सो दि॒व्या न॑व॒ग्वा व॒नो व॑नन्ति धृ॒ष॒ता रु॑जन्तः । त्वा॒म॒ग्ने मा॒नु॒-

वीरीडते विशीं होत्राविद्विविचि२ रत्नधातमम् । गुह्यसन्त२ सुभग विश्वदर्ग-
 तंतुविष्मणस॑स्यजं घृतश्रियम् । धाता ददातु नो रयिमीशानो जगत-
 स्पातः । स नः पूर्णेन वावनत् । धाता प्रजायां उत राय डौशे धातेदं विश्वे
 भवेनञ्जान । धाता पत्रं यजेमानाय दातां (२) तस्मा उ हव्यं घृतवद्वि-
 धेम । धाता ददातु नो रयिं प्रार्चीं जीवानामक्षिताम् । वयं देवस्य धीमहि
 सुमति२ सत्यराधसः । धाता ददातु दाशुने वसूनि प्रजाकांमायमीदुबै दुरोगे ।
 तस्मै देवा अमृताः संध्यन्तां विश्वे देवासो अदिनिः सजोषाः । अनु नो धानुम-
 तिर्यङ्गं देवेषु मन्यताम् । अग्रंश्च हव्यवाहनो भवतान्दाशुने मयः । अन्वि-
 दनुमेते त्वम् (३) मन्यासे शश्च नः कृषि । क्रतु दक्षाय नो हि नू प्रण
 आर्य२ पि तारिषः । अनुमन्यतामनुमन्यमाना प्रजावन्त२ रयिमक्षीयमाणम् ।

तस्यै वयं हेडसि मापि भूम सा नो देवी सुहवा शमं यच्छतु । यस्याभिदं
 प्रदिशि यद्विरोचते नमतिं प्रति भूषन्त्यायवः । यस्या उपस्थं उर्वन्तरिक्षं सा
 नो देवी सुहवा शमं यच्छतु (४) राकामहं सुहवां सुप्रुनी हवे शणोतु नः
 सुभगा बोधतु तमना । सीव्यत्वपः सूय्याच्छिद्यमानया ददातु वीरं शतदाय-
 मुक्थ्यम् । यास्तै राके सुमतयः सुपेशसो याभिर्ददासि दाशेषं वसूनि । तामिनो
 अद्य सुमना उपागं हि सहस्रपोषं सुभगे रराणा । सिनीवाल्लिया सुपाणिः । कहू-
 महं सुभगां विद्यानापं समस्मिन् न्यजे सुहवां जोहवीमि । सा नो ददातु श्रवणम्
 (५) पितृणां तस्यास्ते देवि हविषा विधेम । कूहूदवानां ममृतस्य पत्नी हव्यां नो
 अस्य हविषं श्विकेतु । सन्दाशुपै किरतु भूरि वामं रायस्योपश्विकेतु पुत्र-
 धातु—२४) [भामास्तो दाता त्वं यच्छतु श्रवणं चतुर्विंशतिश्च] ॥११॥

अग्ने (१२३) वायुं (७८) वसंव (१७५) एत (१५३) द्वायु (२४६)
 देवाः (१४८) प्रजापति (१५८) रायुर्दा (३००) एत (१०८)
 सूर्य (१४) इद (२७४) मेकादश (१८५७) ॥ ११ ॥ इति

तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयप्रपाठकः सम्पूर्णः ॥

ॐ वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरतिरिच्यते सूर्यो देवो
 प्रद्वय इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च यज्ञस्य व्यष्टमपि
 रक्षांसि वा एतत् पशु संचन्ते यदेकदेवत्यं आलब्धो भयान्
 यस्यांस्ते हरितो गर्भ इत्याह देवत्रैवनाङ्गमयति रक्षसामपहत्या आवर्तन
 वर्तयेत्याह (१) ब्रह्मणैवैनमार्वतयति वि ते भिनास्मि तकरीमिन्याह यथा-
 यजुर्वैत दुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्द्रुरित्याह प्रजा वै पशव इन्दुः प्रजयैवैन

पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं गच्छति पृथिवीमतिरिक्तं तद्यत्र
 शमयेदतिमाच्छेद्यजमानो मही द्यौः पृथिवी च न इति (२) आह द्यावा-
 पृथिवीभ्यामिव यज्ञस्य व्यृद्धश्चातिरिक्तश्च शमयति नार्तिमाच्छेति यजमानो
 भस्मेनाभिसमूहति स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोनयोरेवैनं दधाति
 यद्वद्यदति तद्रचयेद्यन्नावद्येतपशोरालेद्यस्य नावद्येतपुरस्तान्नाभ्या अन्यदे-
 वद्येदुपरिष्ठादन्यत् पुरस्ताद्वै नाभ्यै (३) प्राण उपरिष्ठादपानो यावोनेव
 पशुस्तस्यावद्यति विष्णवे शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते यः
 पशोर्भूमा या पुष्टिस्ताद्विष्णुः शिपिविष्टोतिरिक्त एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य
 शान्त्या अष्टाप्रद्विंशं दक्षिणाष्टापदी ह्येवात्मा नवमः पशोराह्या अन्तरकोश
 उष्णिषिणाविंष्टितं भवत्येवमिव हि पशुरुत्वंमिव (४) चमैव मांसमिवा

स्थीव यावानेव पशुस्तमात्वावैरुन्धे यस्यैषा यज्ञे प्रायश्चित्तिः क्रियते इष्टा
वर्सीयान् भवति--२१) [अहेति नाम्या इवैकविंशतिश्च] ॥ १ ॥

आ वायो भूष शुचिषा उप नः सहस्रन्ते नियुतो विश्ववार । उषो
ते अन्धो मध्यमयामि यस्य देव दधिपे पूर्वपेयम् । आकृत्यै त्वा कामाय त्वा
समर्थे त्वा किक्किटा ते मनः प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा
किक्किटा ते चक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहा
किक्किटा ते वाचं सरस्वत्यै स्वाहा (१) त्वन्तरीयां वशिनीं वशासिं सकृ-
द्यत्वा मनसा गर्भं आशयत् । वशा त्वं वशिनीं गच्छ देवान् सत्याः सन्त
यजमानस्य कामाः । अजासिं रयिष्ठा पृथिव्यां सीदो ध्वान्तरिक्षमुपतिष्ठस्व
दिवि ते बृहद्भाः । तन्तुं तन्वन् रजसो भानुमन्निर्वहि ज्योतिष्मतः पयो रक्ष

धिया कृतान् । अनूत्खणं वयत् जोगुवामपो मनुः (२) भव जनया दैव्यं
 जनेम् । मनेसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो भूयास्म-- (३)
 [स्वाहा मनुः स्वयोदश च] ॥ २ ॥ इमे वै महास्तां ते वायुव्यवात्ते गर्भ-
 मदधातां तस्मैः प्राजंनयदग्निरेग्रसत् स एतं प्रजापतिराग्नेयमष्टाकपालमप-
 श्यत्तं निरवपत्तेनैवैनोमग्नेरधि निरंक्राणात्तस्मादप्यन्यदेवत्यामालभमान आग्ने-
 यमष्टाकपालं पुरस्तान्निर्वपेदग्नेरेवैनामधि निरंक्रियालभते यत् (१) वायुव्यवा-
 तस्मोहायव्या यदिमे गर्भमदधातां तस्माद्यावापृथिव्या यत् सोमः प्राजंनय-
 दग्निरेग्रसत् तस्मादग्नीषोमिया यदुनयोर्वैयत्योर्वगवदुत्तस्मात् सारस्वती यत्
 प्रजापतिरग्नेरधि निरंक्राणात्तस्मात् प्राजापत्या सा वा एवासर्वदेवत्यां यदुजा-
 वशा वायव्यामालभेत भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन (२)

भा॒ग॒धे॒ये॒नो॒प॒धा॒व॒ति॒ स॒ ए॒वैनं॑ भ॒तिं॑ गमयति द्यावापृथिव्यामालभेत कृषमा॑णः
 प्र॒ति॒ष्ठा॒का॒मो॒ दि॒व ए॒वा॒स्मै॑ पु॒र्जन्यो॑ वर्षति व्यस्यामोषधयो रोहन्ति सम॑धुक॒-
 म॒स्य स॒स्यं॑ भवत्यग्नीषोमीयामालभेत यः का॒मये॒ता॒न्न॒वान॒न्नादः॑ स्या॒मित्य॒-
 ग्रि॒नै॒वा॒न्नम॑र्वरुन्धे सोमै॒ना॒न्नाद्य॒म॒न्न॒वाने॒वा॒न्नादो॑ भवति सार॒स्वती॑मालभेत यः
 (३) ई॒श्वरो॒ वा॒चो॒ व॒दि॒तोः॑ स॒न्वाचुं॑ न वेद॒द्वाग्वै॑ सर॒स्वती॑ सर॒स्वती॑मे॒व स्वे॒न
 भा॒ग॒धे॒ये॒नो॒प॒धा॒व॒ति॒ सै॒वा॒स्मिन्॑ वाचं दधाति प्राजापत्यामालभेत यः का॒म॒-
 ये॒तान॑भिजितमभिजयेयमिति प्रजाप॑तिः सर्वा दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वान॑भिजित॒-
 म॒भिज॑यति वायव्ययोपाकरोति वा॒योरे॒वैना॑मवरुह्यालभेत आ॒कृत्यै॑ त्वा
 का॒मा॒य त्वा (४) इत्या॑ह यथा यु॒जुरे॒वैतत् कि॑क्किटाकारं जुहोति कि॒क्किटा॒-
 का॒रेण॒ वै ग्रा॒म्याः प॒शवो॑ रमन्ते प्रा॒ण्याः प॑तन्ति यत् कि॒क्किटा॒कारं॑ जुहोति

ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति जीवन्तीमेवेनां सुवर्गं लोकं
 गमयति त्वन्तरीया वृशिनी वशासीत्याह देवत्रैवेनां गमयति सत्याः सन्तु यज-
 मानस्य कामा इत्याहैष वै कामः (५) यजमानस्य यदनीर्त उद्वचं गच्छति
 तस्मादेवमाहाजासि रयिष्ठेत्याहैष्वेवेनां लोकेषु प्रतिष्ठापयति दिवि ते बृहद्वा
 इत्याह सुवर्गं एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तत्त्वत् रजसो भानुमन्वि-
 हित्याहिमानेवास्मै लोकान् ज्योतिर्दमतः करोत्यनुत्बुणं वयत् जोगुवामप-
 इति (६) आह यदेव यज्ञ उत्बुणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव जनया-
 देव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः कुरुते मनसो हविरसी-
 त्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते गात्रभजो भ्यूस्मेत्याहाशिषमेवैतामाशास्ते
 तस्यै वा एतस्या एकमेवादैवयजनं यदालब्धायामभ्रः (७) भवति यदा-

लब्धायामन्नः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत् सर्वा वा प्राश्नीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञ-
वेशसं कुर्यात् सर्वामेव प्राश्नीयादिन्द्रयमेवात्मन् धत्ते सा वा एषा त्रया-
णामेवावर्द्धा संवत्सरसर्दः सहस्रयाजिनो गृहमेधिनस्त एवैतया यजेरन्ते-
षामेवैवाप्ता—४२) [यत् स्वेन य स्त्वा काम इत्यधो द्विचत्वारिंशच्च]

॥ ३ ॥ चित्तश्च चित्तिश्चाकूतश्चाकूतिश्च विज्ञातश्च विज्ञानश्च मनश्च शक्क-
रीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथन्तरश्च प्रजापतिर्जयानिन्द्राय वृष्णे प्राय-
च्छुद्रग्रः पृतनाज्येषु तस्मै विज्ञः समेतमन्त सर्वाः स उग्रः स हि हव्यो
बृभूव देवासुराः संयत्ता आसन्त इन्द्रः प्रजापतिमुप (१) अधावत्तस्मा
एताञ्जयान् प्रायच्छत्तान् जुहोतता वै देवा अमुरान जयन्त्यदजयन्तञ्जयानां
जयत्वस्पर्धमानेनैते होतव्या जयत्येव तां पृतनाम्—२५) [उप पञ्चवि-

२शतिश्च] ॥ ४ ॥ अग्निर्भूतानामधिपतिः सः मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानांयमः
 पृथिव्या वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा नक्षत्राणां बृहस्पतिर्ब्रह्मणो
 मित्रः सत्यानां वरुणोपा२संभुद्रः स्रोत्यानामन्न२साम्राज्यानामधिपति तन्मा-
 वत सोम ओषधीना२सविता प्रसवाना२रुद्रः पशूनां त्वष्टा रूपाणां विष्णुः
 पर्वतानां मरुतो गणानामधिपतयस्ते मावन्तु पितरः पितामहाः परे वरे (१)
 ततांस्ततामहा इह मावत । अस्मिन् ब्रह्मन्स्मिन् क्षत्रे स्यामाशिष्यस्यां पुरो-
 धार्यामस्मिन् कर्मन्त्रस्यां देवहूत्याम्—१७) [अत्रे सप्तदश च ॥ ५ ॥

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वन्तु तदसुरा अकुर्वन्तु ते देवा एतान्भ्यातानानपश्यन्तान्भ्यात-
 न्वन्त यद्देवानां कर्मासीदाध्यत तद्यद्भूराणां न तदाध्यत येन कर्मणेतत्तत्रहो-
 तव्या ऋध्नोत्येव तेन कर्मणा यद्विध्वेदेवाः समभरन् तस्माद्भ्याताना वैश्वदेवा

三三三

शिमश्वन्ध्रमां गन्धर्वस्तस्य नक्षत्राण्यप्सरसो वेकुर्यो भुज्युः सुपणो यज्ञो गन्ध-
 र्वस्तस्य दक्षिणा अप्सरसः स्तवाः प्रजापतिर्विश्वकर्मा मनः (१) गन्धर्वस्त-
 स्यं कर्त्तामान्यप्सरसो वक्ष्यद्विरो विश्वव्यचा वातो गन्धर्वस्तस्यापोऽप्सरसो-
 मुदा भुवनस्य पते यस्य त उपरि गूहा इह च । स नो रास्वा ज्यानि राय-
 स्पोष सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम् । परमेष्ठयधिपतिर्मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य
 विश्वमप्सरसो भुवः सुक्षितिः सुभूतिर्भद्रकृत्सुर्वान् पुर्जन्यो गन्धर्वस्तस्य-
 विद्युतोऽप्सरसो रुचो दूरे हेति रमूहयः (२) मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्स-
 रसो भीरुवश्चारुः कृपणाकाशी कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचये-
 न्तीनाम् स इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु ता इदं ब्रह्म क्षत्रं पातु तस्मै स्वाहा ताभ्यः
 स्वाहा स नो भुवनस्य पते यस्य त उपरि गूहा इह च । उरु ब्रह्मणेऽस्मै क्षत्रा-

य म॒हि श॒र्म॒यच्छ—४६) [म॒नो म॒डयः प॒ट्च॒त्वारि॒ंशच्च] ॥ ७ ॥
 रा॒ष्ट्र॒का॒माय॒ होत॒व्या रा॒ष्ट्रं वै रा॒ष्ट्रभृ॒तो रा॒ष्ट्रै॒वास्मै रा॒ष्ट्रम॑व॒रुन्धे रा॒ष्ट्रमे॒व भ॑व॒-
 त्या॒त्मने॑ होत॒व्या रा॒ष्ट्रं वै रा॒ष्ट्रभृ॒तो रा॒ष्ट्रं प्र॒जा रा॒ष्ट्रं प॒शवो॑ रा॒ष्ट्रं यच्छे॒ष्टो भ॑व॒न्ति
 रा॒ष्ट्रै॒नैव रा॒ष्ट्रम॑व॒रुन्धे वसि॑ष्ठः स॒माना॑नां भ॒वति॒ ग्राम॑कामाय होत॒व्या रा॒ष्ट्रं वै
 रा॒ष्ट्रभृ॒तो रा॒ष्ट्रं स॒जाता रा॒ष्ट्रै॒वास्मै रा॒ष्ट्रं स॒जाता॑न॒वरु॑न्धे ग्रामी (१) ए॒व
 भ॑वत्यधि॒दे॒वने जु॒होत्यधि॑दे॒वने ए॒वास्मै स॒जाता॑न॒वरु॑न्धे त ए॒नम॑व॒रुद्धा उप॑-
 तिष्ठ॒न्ते रथ॑मुख ओज॒स्काम॑स्य होत॒व्या ओजो॑ वै रा॒ष्ट्रभृ॒त ओजो॑ रथ ओज॒-
 स॒वास्मा ओजो॑व॒रुन्ध ओज॒ख्यैव भ॑व॒न्ति यो रा॒ष्ट्राद॑प॒भूतः स्या॑त॒स्मै होत॒व्या
 या॑व॒न्तो॒स्य रथाः स्यु॑स्तान् ब्रूयाद् यु॒द्धमि॑ति रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै यु॑नक्ति (२)
 आ॒हु॒तयो॒ वा ए॒तस्या कृ॒ता यस्य॑ रा॒ष्ट्रं न क॑ल्प॒ते स्वर॑थस्य दक्षि॒णं च॒क्रं प्र॑वृ॒ह्य

नाडीमभिर्जुहुयादाहुतीरेवास्य कल्पयति ता अस्य कल्पमाना राष्ट्रमनुकल्पते
सङ्ग्रामे सयत्ते होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभूतो राष्ट्रं खलु वा एते व्यापच्छन्ते ये
सङ्ग्राम संयन्ति यस्य पूर्वस्य जुहति स एव भवति जयति तत्सङ्ग्रामं मान्यु-
क इधमः (३) भवत्यङ्गारा एव प्रतिवेष्टमाना अमित्राणामस्य सेनां प्रतिवेष्ट-
यन्ति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या गन्धर्वाप्सरसो वा एतमुन्मादयन्ति य उन्मा-
द्यत्येते खलु वै गन्धर्वाप्सरसो यद्राष्ट्रभूतस्तस्मै स्वाहानाम्यः स्वाहेति जुहो-
ति तेनैवैनाञ्छमयति नैयग्रोध औदुम्बर आश्वत्थः ब्राक्ष इतीध्मो भवत्येते
वै गन्धर्वाप्सरसो गृहाः स्व एवैनां (४) आयतने शमय भिचरता प्रति-
लोम होतव्याः प्राणानेवास्य प्रतीचः प्रतियौति तं ततो येन केन च स्तृणु-
ते स्वकेतु इरिणे जुहोति प्रदरे वैतद्वा अस्यै निऋतिगृहीतं निऋतिगृहीत एवै-

नं निऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरं तेन वर्षदकरोति वाच एवैनं क्रूरेण प्रवृ-
 श्वति ताजगार्तिमाच्छति यस्य कामयैतान्नाद्यम् (५) आर्षदीयेति तस्य स-
 भायांमुत्तानो निषद्य भुवनस्य पत इति तृणानि संगृह्णीयात् प्रजापतिर्वै भु-
 वनस्य पतिः प्रजापतिर्नैवास्यान्नाद्यमादेत् इदमहममुष्यामुष्ययण स्यान्ना-
 द्यं हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा क्रुतवः प्रजापतिर्नैवा-
 स्यान्ना द्यमादायर्त्तवोऽस्मा अनु प्र यच्छन्ति (६) यो ज्येष्ठवन्धुरपभतः
 स्यात्तं स्थलेऽवसास्य ब्रह्मोदनं चतुःशरावं पृक्त्वा तस्मै होतव्यां वर्षम् वै
 राष्ट्रभूतो वर्षम् स्थलं वर्षमणैर्वै नृवर्षम् समानानां गमयति चतुः शरावो भ-
 वति दिक्ष्वैव प्रतितिष्ठति क्षीरे भवति रुचमेवास्मिन् दद्यात्युद्धरति शृतत्वा-
 यं सर्पिष्वान्न भवति मेध्यत्वायं चत्वारं आर्षेयाः प्राश्नन्ति दिशामेव ज्योति-

वि जुहोति—४९) [ग्रामी युनक्तीधम एनमन्नाद्यंयच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च]
 ॥ ८ ॥ देविका निर्वपेत् प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु
 वै प्रजाश्छन्दोभिर्वास्मै प्रजाःप्रजनयति प्रथमं धातारं करोति मिथुनी एव
 तेनं करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते राते राका प्र सिनीवाली जनयति प्र-
 जास्वेव प्रजातासु कृह्वा वाचं दधात्येता एव निर्वपेत् पशुकामश्छन्दांसि
 वैदेविकाश्छन्दांसि (१) इव खलु वै पशवश्छन्दोभिर्वास्मै पशून् प्रजन-
 यति प्रथमं धातारं करोति प्रैव तेनं वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यतेराते
 राका प्रसिनीवाली जनयति पशून्व प्रजातान् कृह्वा प्रतिष्ठापयत्येता एव
 निर्वपेदामकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि खलु वै ग्रामश्छन्दोभिर्-
 वास्मै ग्रामम् (२) अवरुन्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवैन् ग्रामस्य

इधात्येता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दांसि वै देविकाच्छन्दांसि खलु
 वा एतमभिमन्यन्ते यस्य ज्योगामयति छन्दोभिरेवेनमगुदं करोति मध्यतो
 धातारं करोति मध्यतो वा एतस्याकृतं यस्य ज्योगामयति मध्यत एवास्य
 तेन कल्पयत्येता एव निः (३) वपेद्यं यज्ञो नोपनमेच्छन्दांसि वै देवि-
 काच्छन्दांसि खलु वा एतं नोपनमन्ति यं यज्ञो नोपनमति प्रथमं धातारं
 करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपेनं यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेदी-
 जानच्छन्दांसि वै देविका यातयामानीव खलु वा एतस्य छन्दांसि य
 ईजान उत्तमं धातारं करोति (४) उपरिष्टोदेवास्मै छन्दांस्ययातयामान्य-
 वरुन्ध उपेनमुत्तरा यज्ञो नमत्येता एव निर्वपेद्यं मेधा नोपनमेच्छन्दांसि
 वै देविकाछन्दांसि खलु वा एतं नोपनमन्ति यं मेधा नोपनमति प्रथमं

धातारं करोति मुखत एवास्मै छन्दांसि दधात्युपनं मेधा नमस्येता एव
 निर्वपेत् (५) रुक्माम्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसिव खलु वै रुक्
 छन्दोभिरेवास्मिन् रुचं दधाति क्षीरे भवन्ति रुचमेवास्मिन् दधति मध्यतो
 धातारं करोति मध्यत एवैनं रुचो दधाति गायत्री वा अनुमतिस्त्रिष्टुप्पाका-
 जगती सिनीवाल्यनुष्टुप् कुहूर्घाता वषट्कारः पूर्वपक्षो राका परपक्षः कुहू-
 रमावास्यां सिनीवाली पौर्णमास्यनुमतिश्चन्द्रमा धाता ष्टौ (६) वसंवो ष्टा-
 क्षरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाक्षरा त्रिष्टुब् द्वादशादित्या द्वादशाक्षरा
 जगती प्रजापतिरनुष्टुब् धाता वषट्कार एतहै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि
 सर्वोश्च देवता वषट्कारस्ता यत् सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनं प्रदहो द्वे प्रथमे
 निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथा एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्ति (७)